

Johann Georg Dorsche Johann Balthasar Ritter

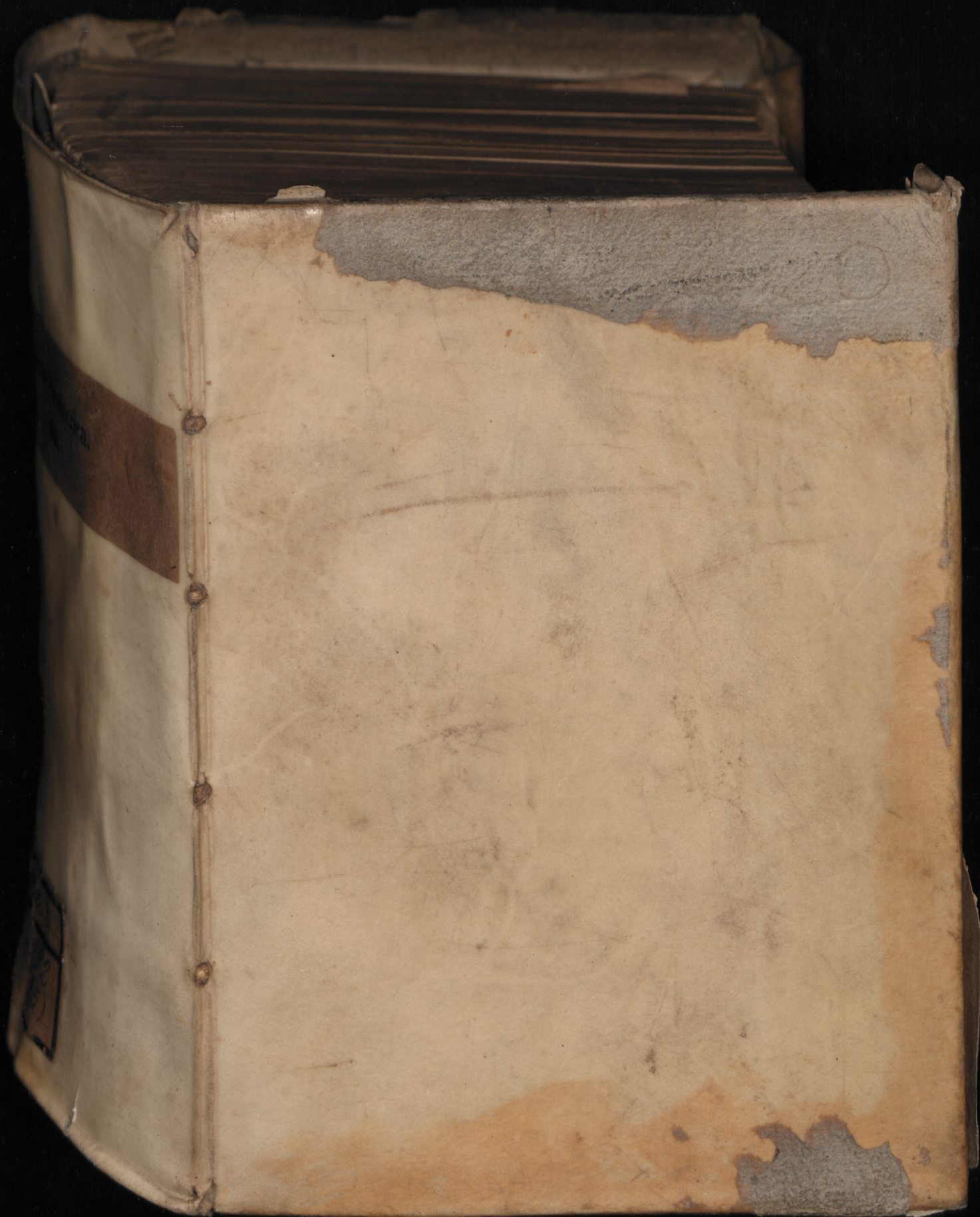
**Disputatio Theologica, De Spiritu, Aqua, Et Sanguine, In Terra Tribus Testibus,
Pro Christo Dei Filio, Sive De SS. Dei Verbo Et Duobus N. T. Sacramentis Ex I.
Johan, c. V. vers. IIX.**

Argentinae: Simonis, 1635

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn746345542>

Druck Freier Zugang

95

52^b 6.

La 1092 (95)

Tomo hoc XLVII. . continentur:

1. Dithem Icarus Academicus Norimb 1643.
2. Acclamationes prepopitiae Academiae Genesie cum eo
discederet idem Ditherrus.
3. } Orationes inauourales Academiae Ludunensis Batavoru.
4. } Polyvardi. Walai. Anno: 1620.
5. } Thysii.
6. } Hommii.
7. } Sinapij.
8. Rauri Panegyrica Orientalibz linguis Trajecti ditta. 1645.
9. Hier. Welleri Consilium de studio Theol. Rostoch 1617.
10. Simile D. Joh. Quistorpii Rostoch. 1643.
11. Iusti Jone oratio de eodem argumento. ibid. 1644.
12. Dan. Heimfii. Homilia in Natalem Domini. Lugd. 1613.
13. —. In Chnsti Passionem. ibid. eod.
14. Quistorpij de Vinbu Liberi Arbitrii ep II. l. III, 4. s. 1645.
15. Samhaueni Domini gloria crucifixus. 1633.
16. —. De Melchisedeco e Gen. XII. 1634.
17. Jacobus Martini de Causa Peccati. 1639.
18. —. Analysis Capituli Mat. Romanor. eodem.
19. Orschau de tribu testibz in Terra. 1 Jo. V, 8. 1635.
20. —. De Peccato originali. eod.
21. —. Synopsis Theol. Zachariarum.
22. —. ad Hebr. XII, 8. 1643.
23. —. ad Act. IV, 27. 28. 1646.

24. D. Montferus de Ecclesia. 1608.
25. D. Hamelkenig de Persona Christi. 1645.
26. D. Cothmannig de Predestinatione. Rostoch. 1692.
27. —. Pars II. —
28. Jo. Crocg de Orthodoxa Fidei Delectu Marp. 1619.
29. —. Ivano. per Europā Doctrina cum script. s. conformitas.
30. —. De Apostolici nominis causis.
31. —. De Apostolica Ecclesiarū Ivang. Doctrina.
32. —. De Catholicismo Eccl. Ivangelica.
33. —. De Antiquitate Relig. Ivangelica.
34. Gocklenii Theses Apologeticae contra Finkium. 1606.
35. —. De Analogia seu proportionē.
36. Perzelius de S. Coena Stenfurti 1602.
37. Tossani Theses contra Ivangelicos. ibid. 1605.
38. Ravenspergeri Samson redivivus. ibid. 1619.
39. Hcyderi Ruae quæstionum Theol. Chaynurgi. 1611.
40. Eglani & Generalovici Christi. ibid. 1608.
41. —. De Fide iustificante. ibid. 1617.
42. —. De Peccato in Spiritum s. cod. 44 B. Crocg de Pecc. de Baptismo.
43. —. De Predestinatione. ibid. 1619.
44. —. De Idolatria Pontificum in cultu Iuriani.
45. —. Ibid. Stenfurt. 1608.
46. —. De Idolatria eorundē in cultu sanctorum.
47. —. —. In cultu Imaginum.
48. —. —. In cultu ipsius Pontificis.

49. P. Petri Roeshii Soc. Jes. Disputatio Paradisiaca
 50. Corradi Vossii Oratio Apologetica in
 pleno confesſu Ordinum Hollandiae et Westphaliae
 Vita. Hart. 1612.
 51. Ebelius de Generatione et Corruptione Hom.
 Grefae. 1646.
 52. — De Anima Hum. Simplicitate. 1644.
 53. — Decade IV. Conclusionum metaphysicarum. 1646.

A - Q

16

35

30

A - C

20

40

A - B

—

A - B

35

B - 36

A - 30

A - C

A - 30

A - B

A - 30

A - B

A - 30

A - B

A - 30

A - B

A - 30

40

128

72

A - 30

A - 30

19

16

32

A - G

A - 30

A - B

A - 30

A - C

A - 30

A - B

A - 30

A - C

A - 30

A - B

A - 30

A - C

A - 30

A - B

A - B

A - C

A - C

A - C

65

A - C

48

A - 16

A - 16

A - C

A - C

A - C

A - B

A - 16

51

24

24

20

DISSERTATIO THEOLOGICA,
DE
SPIRITU, AQUA, ET SANGUINE,
IN TERRA
TRIBUS TESTIBUS,
PRO
CHRISTO DEI FILIO,
SIVE DE
SS. DEI VERBO
ET DUOBUS
N.T. SACRAMENTIS

EX
L. Johan. c. V. vers. IIX.

QUAM
SUB SS. Testium *ἐν ἑσάρτῳ* TRIADE,
PRÆSIDE

JOHANNES GEORGIO DORSCHEO
SS. THEOLOGIÆ DOCTORE, PROFESSORE
ORDINARIO ET ECCLESIASTE COLLEGIIQUE
Theolog. h. t. DECANO

in
Inclutâ Argentoratensium Academiâ publicè ac
SOLENNITER *pro viribus tuebitur*
d. Decembr.

JOHANNES BALTHASAR Ritter.
Mœno Francofurtensis.

ARGENTORATI,
Typis JOHANNIS GEORCII SIMONIS,
ANNO M DC XXXV.

MAGNIFICIS
NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS,
PRVDENTISSIMIS VIRIS,
DOMINIS

DN. PRÆTORI,
DNN. CONSULIBUS,
DNN. SCABINIS
DNN. SCHOLARCHIS,

ET
UNIVERSO SENATUI,

Inclutæ & Liberæ

IMPERIALIS CIVITATIS

FRANCOFVRTI AD MOENVM,
PATRIÆ PATRIBUS

Vigilantissimis,

Gravissimis,

DOMINIS ET PATRONIS SVIS
COLENDISS.

Hanc

Dissertationem Solennem,

ut

*Debitum perpetuæ submissionis & observantiæ
monumentum,*

D. O. C.

JOHANNES BALTHASAR Ritter/
Mœno-Francofurt. Resp.

I.

Præstantissimo pientissimoque

Dn. Joh. Balthasari Ritthero Moeno-Franc.

Convictori meo,

Respondenti meo,

S. P.

In a Trias nobis commendatissima jure est,
bina salutiferi causa tremenda boni.
Prima, æterna, immēsa, infinita, optima, summa,
Ipse DEUS. Testis maximus, omnituens.
Altera, secreti divini amplissima doctrix
& dispensatrix vivida, sancta Deo.
Martyrium pro hoc martyrio tolerare verendo,
Militiæ sanctæ jusque decusque puta.
Huic; RITTERE, Deo nostro addictissime, nostræ
Portio grata domus, portio docta scholæ;
Huic Te Martyrio alium equitem, RITTERE, sacrâsti;
Es sanctæ Triados pergenerosus eques.
Hoc ex martyrio referes præ nobile quondam
martyrium, æternis testibus intereris.
Martyriumque tuum mirata Ecclesia Moeni,
Inter amœna sui fulcra, benigna, petet.
Martyriumque tuum scribet DEUS inter olympi
Ornamenta. Diu testificare DEO.
Esto triumphabundus EQUES; falsisque repugna.
Velitibus. Testem sic juvat esse DEI.

IOHANN. GEORG. DORSHEUS D^r
Præses.

Præ-

I I.

Præstantissimo ac Literatissimo Dn.
Respondenti.

T Res, RITTERE, doces dum terra in climate testes,
de Sophiâ sacrâ testis es ipse tibi.
O piè, & ô bellè factum! Nunc gratulor urbi,
quæ sede, ad Mœnum, splendidiore jacet.
Det tibi suggestum, sacram tibi Jova cathedram,
Et præco & patriæ testis ut esse queas.

Amoris ergò F.

JOH. CON. DANNHAWER SS. Theol. D.
Prof. P. & Eccl.

I I I.

S PIRITUS in terra Christi fit Testis honorum,
Illum, TESTIS aqua est SANGUIS &, esse Deum.
RITTERE hostes quando defendis acutè,
Testamen de te non sine laude dabunt.

Amoris E. P.

IACOBUS SCHALLER SS. Theol. D.
& Phil. Pract. Prof. P.

I V.

Q Vo numero alma TRIAS, numero quo ECCLESIA gaudet,
Et numerum innumeri quem impetiere doli,
Hunc tu, thesaurum ter-JAN-BALTHASARE sanctum
Custodis, Thesaurarius esq; vigil.
Sancta TRIAS cæptis his annuit, atque talenta
plura, ait, huic nostro BALTHASARO dabimus.

posuit in affectus sinceri
testamen,

M. IOHANNES MARCELLUS
Westerfeld.

DISSER-

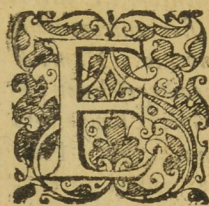
DISSERTATIO

DE
SPIRITU, AQUA ET SANGVINE,
TRIBUS IN TERRA TE-
stibus.

P R O

Christo DEI FILIO,

1. Johan. 5. 8.

Xcellentis in Apostolico augustissimo Col-
legio fuit S. JOHANNES Evangelista autoritatis. Voca-
batur I. cum fratre suo Jacobo, Marc. 3, 17. à Chri-
sto, (ut Græca, sed corrupta, si cum originali confera-
tur, usutamen, quo valent vocabula, sicut numi, rece-
pta enunciandi ratio habebat) Boavepēs, quod Evan-
gelista interpretatur υἱὸς βοῶντος. Syrus habet בני רנשי

Munsterus legit Syriacum, Benaja regesch, Æthiopicum Testamentum ha-
bet, Boanergesch, uti notat Theodorus Bibliander in Marc. p. 316. Drus. in
Comm. prior. ad voc. Hebr. N. T. meminit, se in Anselmo reperisse, Bonoar-
ges, & apud Origenem Homil. 1. in Genes. Boanarges. Itaq; Boane factum
est ex usu pro Bene, quod antiqui sonabant; In שְׁכָוָה autem primum
Scheva sub ו in pronunciando omissum secundum Judæorum morem: ו
in י commutatum, ut in multis aliis dictionibus, Gomorrha, Raguel, &c. ו
in ס transiit, idque ideo, quia antiquitus à nominibus barbaris Græci ו
aut alias consonas finales abjiciebant, & contra σ terminationi adscribe-
bant. Syrus secutus Græcam quadantenus scriptionem שְׁכָוָה scripsit: quan-
quam sint, qui שְׁכָוָה Syristonitru esse, dicant, quod non est satis explora-
tum, & hic ipse locus Marci 3, 17. atque Job. 12, 29. aliter esse ostendit: Vi-
tiosè autem scribitur שְׁכָוָה in excusis codicibus, uti notat Drus. in Comm.
posterior. p. 207. qui & addit: Scire cupiet aliquis causam vulgaræ scripturæ
Boanerges. Vellem, possem certam dicere: sed conjecturis agendum erit. Con-
jicio primum, scriptum fuisse Banerges, ex sono antiquo, pro Benerges, ut Sa-
muel pro Semuel, quomodo etiam defendi posset Banereem, quod est apud Hie-
ronymum. Porro Banerges Syria quadam Dialectus dicit Bonerges, & alio-
qui a in o facile transit. Ex his dialectis conflatum Boanerges. Maldonatus

A

Iesuita

Jesuita ita in *Comm. b. l. p. 730.* loquitur: Non dubito, inquit, verum esse, quod in commentariis in c. 1. Danielis Hieronymus indicat, ignoratione peregrina lingua adeo corruptum à Notariis deflexumque esse hoc nomen, ut vix in eo prima originis vestigium ullum appareat. Putat ille בנרע Bene Raam, factum esse Boanerges. Non ut filii quidam docti existimant, Bene Reem filii tonitru. Nam nec id Hieronymus dicit, & haud scio an id verè dici possit, cum Hebraicè tonitru non Reem, sed Raam appelletur. Alii quo propius ad Boanerges, id est, vitiatum nomen accedere videantur, & probabilior rem scriptorum errorem faciant, nominum similitudine בנירגנ legendum existimant, id est, filii tumultus. Nam quamvis Regesch non tonitru, sed tumultum significet, tamen quia tonitru tumultus quidam vehemens est, tumultum pro tonitru poni, ideoque Evangelistam interpretatum esse, filios tonitru. Nam & Homerum Jovem illum suum ἰσχυρὸν altifremum, i. e. altitonantem appellasse, quia & tonitru fremitus est. Probarem, si invenirem apud Hebraeos Regesch tumultum significare, quod nusquam invenio. Nam et si Ragasch significat congregari, convenire, tumultuari, tamen Regesch non tumultum, sed congregationem significat, & scimus autores Græcos Hebraicam literam V in Græcam γ & sono & figurā similem solere formare, &c. Hæc Maldonatus; qui ex consideratione Pl. 64, 3, facile persuaderi poterit, Regesch, tumultum etiam notare. Orat Psalter: Absconde me Domine תפוצתם facientium iniquitatem. Tremellius & Junius vertunt à tumultuatione operam dantium iniquitati. Nos in Drusianā conjecturā acquiescimus, sed cujus ille non est autor, uti ferè jactat se, verum copiose ea firmatur à Cl. Theologo D. Chemnitio in *Harm. Evangel. c. 50. pag. 268. in 4.* Tonitru filius vocabatur S. Apostolus, quia id, quod Job. 12. 29. voce cœlesti per modum tonitru sonante cœlitus audiebatur, ipse magna & clarè tonante Evangelii tubā, passim insonuit & patefecit. Ejus enim oratio erat tonitru, quia vita ejus erat fulmen, quod de S. Basilio ait Nazianzen. in ejus elogio. Epiph. heres. 73. Iohannes, ait, revera tonitru filius per propriam sui grandiloquentiam, velut ex quibusdam nubibus ex sapientia anigmatibus piā nobis de Filio intelligentiam persuasit.

2.
Iohannes
consan-
guineus
Salvato-
ris.

§. 2. II. Salvatorem nostrum Jesum, principem vitæ, Deum benedictum in secula, proximā sanguinis conjunctione & necessitudine attingebat. Quoto gradu, nos non disquirimus. Fuisse genitum ex Salome, filiā S. Annæ, Matris Θεολογας, adeoque Sorore ejusdem Dei genitricis, tradunt è Pontificiis plurimi: Albertus Magnus in c. 19. Ioann. Alfons. Tost. Ep. Abulens. in cap. 20. Matth. 4. q. 54. §. 3. Antoninus Florentin. Gerson. Parisiens. & alij. Eckius serm. 2. de S. Anna asserit, eos, qui negant, S. Iohannem fuisse Christi consobrinum, repugnare S. Patribus, & Ecclesiæ ipsi-que Scriptura. Citant pro se Chrysost. Act. 1. §. qui Iohannem vocat fratrem

crem Domini. S. Brigittam l. i. *revelat. c. 10.* quæ eum vocat *Sororium Christi*, quod natus sit ex Matris Christi sorore, & consequenter B. Virginis fuerit nepos, & Christi Consobrinus. Bedam *præfat. in S. Johann. Bernard. in Lament. B. Virgin.* Hugon. de S. Victore, & Gloss. in c. i. *ad Gal.* Sed hæc sententia alijs Pontificijs minus placet, qui censent Annam non nisi unam habuisse Prolem sc. B. Virginem. Idem magis decuisse & gravitatem S. Annæ, & dignitatem B. Virginis ac Christi. Sunt illi, allegante Cornel. à Lapide in *Comm. in 1. Joh. pag. 435.* post Euthymium & Theophylactum, Thomas Aquinas, Cornel. Jansenius, P. Canisius, C. Baronius, M. Canus, quos citat & sequitur etiam Franc. Suarez. 3. *part. tom. 2. disp. 5. sect. 4.* L. Dexter & ejus Continuator Helecas Episc. Cæsaraugustanus, in *Chronico nuper edito*, tradunt, Zebedæum, fuisse fratrem S. Barnabæ, & habuisse duos filios, Jacobum & Johannem Apostolum, & duas filias, quarum una nupta fuerit S. Petro, altera S. Andreæ. Additque Helecas: *Zebedæus, qui & Aristobulus, Pater Johannis & Jacobi Apostolorum, fuit è LXXII. Discipulis.* Hic cum S. Petro Romam venit: inde missus in Angliam Episcopus, Martyr occubuit Anno 2. Neronis. Salome uxor Zebedæi, mater S. Johannis & Jacobi anno ætatis 90. Christi 42. die 24. Maii sanctissime decessit Verulis in Italia, quæ prius cum Jacobo filio peragravit Germaniam, Angliam & Italiam prædicando. Magni fit hoc Dextri Chronicon in Hispaniâ, & notis illustratum prodiit: sed cum reliquis Pontificiorum fabulis non convenit. Nam Martyrolog. Rom. 25. Maii habet, Verulis quiescere Mariam Jacobi: quæ passim censetur fuisse Mater Jacobi Minoris, non Majoris, qui fuit frater Johannis. Etenim Marc. 15. 40. Maria hæc vocatur *Mater Jacobi Minoris & Ioseph*, & distinguitur à Salome. Unde & *Maria Salome*, quæ fuit *Mater S. Johannis & Jacobi Majoris* transitus in Martyrolog. Rom. consignatur. 22. Octobr. ubi & Hierosolymis obisse diem dicitur. Unde suspicatur Cornel. à Lapide, Chronicon id *Dextri* non esse, quem Hieronymus celebrat, sed tenebrionis cuiuspiam.

S. 3. III. Habebatur cum Jacobo & Petro pro COLUMNA Ecclesiæ, Gal. 2. 9. COLUMNÆ Theophylacto C. h. l. Magni, quos omnes ubique tum circumferunt, tum glorificant. Oecumenio in *Comm. b. l. κορυφαῖοι*. Est autem κορυφαῖοι Helychio in *Diction. Τέλειοι*. Ἡγέμον. Budæo in *Comm. Græc. L. p. 115.* κορυφαῖοι est παρὰ αὐτῆς, ἐξ ἀρχῶν, καὶ ἀρχῶν, χορὸς αὐτῆς. Suidæ, ὁ πρῶτος. Chrysostomo COLUMNA sunt πρῶτοι, μεγάλοι, καὶ ἐξ ἀρχῶν. Anselmo, *Majoris autoritatis & scientiæ.*

S. 4. IV. Veneranda Antiquitas ex mirandâ visione quatuor Cherubicarum imaginum, aquilinam ad B. Johannem Evangelistam accommodavit. Ezech. c. i. & 10. quia mentis volatu & acie omnes transiens ad ipsum DEI sinum penetravit, indeque mysterium generationis filii DEI intonavit.

A 2

Ori

3.
Iohan. Ev-
angel. Col-
umna Ec-
clesiæ.

5.
Iohan. Ev-
angel. Cho-
rubica a-
quila fa-
cie des-
gnatum.

Origenes hom. 2. in diversos, loquens de S. Johanne, inquit, *Vox Spiritus aquila auditum pulsat Ecclesia, vox altivoli volatilis, non aërem corporeum, vel athera, vel totius mundi sensibilis ambitum supervolitantis, sed omnem theoriam, ultra omnia quae sunt, & quae non sunt, citivolis intima Theologia pennis clarissima supernaque contemplationis obtutibus transcendentis. Supervolat itaque B. Iohannes Theologus, non solum quae intelligi ac dici possunt, verum etiam quae superant omnem intellectum, & significationem supervehitur, extraque omnia ineffabili mentis volatu in arcana unius omnium principii exaltatur. Et post; O B. Iohannes, non immeritò vocaris Ioannes, id est, cui donatum est. Cui enim Theologorum donatum est, quod tibi donatum est, abditum videlicet penetrare mysteria? Demùm cum dixisset, Petrum gerere typum actionis, Johannem verò contemplationis; subdit. Spiritale igitur petaurum, citivolum, Deivolum Iohannem dico Theologum, omnem visibilem & invisibilem creaturam superat, omnem intellectum penetrat, & Deificatus intrat in Deum se Deificantem, &c.*

54
Iohan. Ev.
S. f. V. Fuit castitate Virgo, senili autoritate Patriarcha, Eminentia Apostolus, vigilantia Episcopus, virtute Hierarcha, sapientia Doctor, observatione Evangelista, praedictione Propheta, constantia Martyr, & sic omnibus ferè ornamentis Ecclesiae Christianae conspicuus. Polycrates in epist. ad Victorem Roman. apud Euseb. lib. 5. H. E. cap. 23. dicit, quod Johannes fuerit *ἰερεὺς τὸ πέταλον πεφοριῶς καὶ μάστιγος καὶ διδασκαλῶ* (Per πέταλον laminam auream Episcopatus insigne intelligunt Papistae, Cornel. à Lapide Comm. 1. Ioh. p. 436. Hartus apud Reinold. in Colloq. p. 955. edit. Oppenh. Sed ille ostendit, symbolicam esse locutionem Polycratis. Non enim πέταλον aureolam bracteam gestasse Johannem, qui cum Petro proficitur, se aurum & argentum non habere, Act. 3. 2, & πέταλον fuisse aliud ornamentum Summi Pontificis, non autem à quibusvis sacrario destinatis gestari solitum: Hoc igitur velle Polycratem, quod Johannes, ceu Summus Pontifex laminam auream gestans, in sanctum Sanctorum ingressus fuerit, & abdita divinitatis didicerit, vide Reinold. l. c.) Unde Christo prae ceteris familiaris & quasi à secretis fuit. Prae fiducia amoris se passim vocat Discipulum, quem diligebat Iesus. Non enim solum arcanorum Salvatoris fuit particeps, sed & in sinu ejusdem recubuit. De hac re Augustinus tract. 18. in Iohan. Iohannes Evangelista, ait, inter consortes & participes alios Evangelistas hoc praeipuum & proprium donum accepit à Domino, super cuius pectus in convivio discumbere, ut per hoc significaret, quia secreta altiora de intimo ejus pectore potabat, ut ea diceret de Filio DEI, quae parvulorum mentes fortassis intentas excitare possint, implere autem nondum capaces non possint. S. Chrysostomus praefat. in Evang. S. Iohan. ait, angelos multa didicisse à S. Iohanne, ac proinde etiam ipsos Cherubinos ac Seraphi-

raphinos avidè eum suum Evangelium & Apocalypsin intonantem audivisse. Supra verbi templum recumbens aulam divina plenitudinis scrutatus est, ait Ambrosius in Psal. 118. octon. 2. Et Hieronymus in Ezech. c. 2. Johannes, ait, recubuit in pectore ejus, ut hauriret fluentia sapientia, ut posset dicere: In principio erat verbum: Quia enim in pectore Christi sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi, merito super pectus ejus recumbit, quem majore ceteris sapientia & scientia munere donat: ait Beda homil. de S. Iohanne. Laurentius Justinianus Patriarch. Venet. lib. de Agone Christi cap. 5. ita inclamat S. Johannem: Sapientia arcana contemplando rimaris, curris per Angelos, discurras per Archangelos. ceterasque Spirituum legiones considerationis pennâ percurrendorum rimaris, tibi panduntur indicibiles sapientia thesauri, tibi referantur revelationum sacra mysteria, divinitatis altitudo, aeterna verbi generatio, & cœlestis gloria triumphale regnum.

§. 6. VI. Ejusmodi arcana sanctitatis divinæ è servatoris Jesu pectore fluxisse filium tonitruum, non solum EVANGELIUM ab ipso conscriptum ostendit, sed & Epistola ejus Canonica. De utrisque scribit ex sententia Dionysii Alexandri Episcopi, Critici sacri accuratissimi, Eusebius lib. 7. Histor. cap. 20. Evangelium & prima Iohannis Epistola non solum vitio careant, sed etiam summa cum verborum elegantia, maximo sententiarum pondere, & concinna elocutionis dispositione perscripta sunt. Tantum abest, ut vox aliqua barbara, aut solæcismus, aut imperitus, aut rudis sermo in eis reperitur; Et cap. 25. ait porro Eusebius, Qui attentè leget, inveniet utrimque frequenter vitam, lucem, dehortationem à tenebris, creberrimè veritatem, gratiam, gaudium, carnem & sanguinem Domini, judicium, peccatorum remissionem, dilectionem DEI erga nos, præceptum nos invicem diligendi, servanda esse cuncta præcepta, redargutionem mundi, Diaboli & Antichristi, promissionem Spiritus S. adoptionem Dei, fidem ubique à nobis expetitam, ubique Patrem & Filium, et si per omnia character utriusque notatur, prorsus unus & idem Evangelij & Epistolæ color reperietur. Effulgent passim in Epistola emblemata cœlestis sapientia nitidissima, quæ & adversariorum æternæ veritatis oculos validissimè perstrinxerunt. Inter ea est palmarium, quod Epist. 1. c. 5. vers. 7. extat. Τεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ βιβλίῳ, ὁ πατήρ, καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον, καὶ οἱ τρεῖς ἐν εἰσιν. Illud enim in tantum concussit adversarios, ut summovendum esse è S. Codice censuerint: de quo conqueritur B. Hieronymus in prolog. Epist. Canon. ad Eustochium. Unde factum, ut non solum multa exemplaria Græca atque Latina, quod annotat prolixè Lucas Brugenf. in notat, pag. 462. sed etiam translationes nobilissimæ ex Oriente, Syriaca ac Chaldaica eo caruerint. Servatum tamen esse ab antiquitate Orthodoxâ, & in Antiquissimis Codicibus reperiunt, imò ad sanctissimi contextus integritatem per-

6.
Iohannes
sublimis
Evangelij
& Episto-
larum di-
versissi-
marum
scriptor.

In primis
assertio-
nis de tri-
bus testi-
bus in cœ-
lo.

A 3. tunc

Et de tri-
bus testi-
bus inter-
ra.

tinere, solidissime evicit incomparabilis nostræ Germaniæ Theologus D. Gerhardus, disput. singul. quæ extat. Tom. 2. disp. Acad. pag. 1233. Est & alterum divinæ sapientiæ theorema non minus suavissimæ contemplationis, quod huic immediatè subnexus est. De quo ἐξήγησιν quendam καὶ δὲ τὰ μὲν instituire animus est. Deus optimus, Deus Maximus, Deus Trinus & Unus, summa veritas, nos luce cœlestis sui testimonii ani-

CAP. I.

de
Tribus in
terra te-
stibus tex-
tus propo-
nitur.

§. 7. Textus itaque sanctus; quem cum præcedente Dydimus Alexandrin. Comm. h. ep. quæ est Tom. 9. Bibl. Patr. p. 547. planè omittit; de quo Erasmus in annot. p. 802. ita: In Codice, quem exhibuit publica Bibliotheca Scholæ Basileensis, non erat testimonium Spiritus, aqua & sanguinis; ita habet in Edit. Antwerp. Oper. Reg. Hisp. Καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ τοῦ γῆς, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα. Ita etiam legit Genevensis in form. 4. cui præfixum est Josephi Scaligeri nomen An. 1620. & interlinearis in form. fol. A. 1619. & antiqua Complutensis Cardinal. Ximenii. Editio N. T. è bibliotheca Galliarum Regis S. Dionysiana, quam Robert. Stephanus accuravit, ita habet: Καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν. Ita habuisse etiam Codicem britannicum, cujus meminit Erasmus, ipse testatur in Annot. p. 802. Ita etiam habet Editio Raphelengii A. 1601. & Henrici Stephani Anno. 1576. & Theod. bezæ, Syriaca Paraphrasis ita habet: ואיתרוון תלתא סהידין רוחא ומיא ודמה ותלתרון כחד אנון; Guid. Fabr. Boderianus ita vertit: Et sunt tres testes, Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres in uno sunt. Tremellius vertit: Et tres ipsi in unum sunt. Accedit Mart. Trostius in edit. Cotheniana, Arabica Paraphrasis Erpenij ita legit, translato quantum fas est Arabico charactere in Hebraicum ואלשחור ותלתה ואחרה: Tres testatur, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres, unum. Vulgata Rob. Stephani A. 1555. ita legit: Et tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres, unum sunt. Sequitur vulgata in edit. Vatabli, & Tornælij A. 1558. & Sixti V. atque Clementis IIX. Paparum. Romanæ correctiones Francisci Lucae Brugensis h. i. ad illa verba; Et hi tres unum sunt, ita notant. Hæc clausula secundò repetita non est auferenda, quamvis à multis Latinis libris absit. Emanuel Saa in notat. bibl. h. l. ita scribit: Hæc non sunt Græcæ, nec in Complutens. Iohan. Mariana in Schol. ad illa verba ita: In Regiis Græcis & in Vulgata Reg. hoc est sublatum, Franc. Vatablus in Nov. Transl. suâ ita vertit: Quoniam tres sunt, qui testimonium dant, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt. Addit in notat. 3. in unum sunt; sic quædam exemplaria Græca. In bibliotheca Academicâ nostrâ quatuor Codices MStos Latinos Epistolarum Canonicarum habemus; qui diversimodè hunc ver-

ficu-

ficulum habent. In fol. membran. Minimo, sic habet: *Tres sunt, qui testimonium dant, Spiritus, aqua & sanguis, & tres unum sunt.* Adscriptum autem est ab alia manu: *Sicut in cælo tres sunt, Pater, Verbum & Spiritus, & tres unum sunt.* In fol. membr. medio. *Tres sunt, qui testimonium dant.* Supra script. in terra, *Spiritus & aqua & sanguis, & tres unum sunt.* Adscriptum verò: *Et tres sunt, qui testimonium dant in cælo, &c.* In fol. memb. magno. *Quia tres sunt, qui testimonium dant, spiritus & aqua & sanguis & tres unum sunt, sicut in cælo tres sunt, Pater, verbum & Spiritus, & tres unum sunt.* In Octav. membr. *Tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua & sanguis. Deest autem & tres unum sunt.* Calvinus ita transfert: *Et tres sunt, qui testificantur in terrâ, spiritus, aqua & sanguis, & hi tres in unum conveniunt.* Beza vertit: *Tres sunt, qui testificantur in terrâ, Spiritus, aqua & sanguis: & hi tres unum sunt.* In annotat. Major. aliter habet. *Et hi tres in illud unum consentiunt.* Sebast. Castalio. Item *tres sunt, qui testantur in terrâ, Spiritus, & aqua & sanguis, qui tres unum sunt.* Piscator. *Tres sunt, qui testificantur in terra, Sp. & aq. & sanguis & hi tres in unum consentiunt:* Card. Cajetanus ita habet. *Quoniam tres sunt, qui testificantur, Spiritus, aqua & sanguis, & tres in unum sunt.* Anton. Bruccioli Italica versio ita habet. *Tre sono, quegli che danno testimonio in terra, lo spirito & l'acqua & il sangue, & questi tre sono una cosa.* Recentior ita habet. *Tre sono an chora, che redenno testimoniaz a in terra, lo spirito, e l'acqua e l'sangue, e questi tre servono ad una cosa* Gallica ita habet. *Aussi y en a-il trois, qui donnent tesmoignage en la terre, assavoir l'Esprit, l'eau, & le sang: & ces trois sont en un.* B. Lutherus ita transfert. *Vnd drey sein die da zeugen auff Erden/der Geist vnd das Wasser vnd das Blut / vnd die drey seind beyssammen.* Dietenbergius omnia retinet, exceptâ clausulâ quam ita convertit, *vnd die drey seind eins.* Belgica ita habet. *Wane drie wynder die daer geruychenisse gheven op aerden / de Sheest / ende dat Water / ende dat Bloet / ende die drie syn by malscandern.* In antiquitate apud Patres & Ecclesiæ Dd. etiam diversæ reperiuntur translationes. Hygino Papæ, (qui sedit A. 154. Glabrione & Veriano Consulibus, teste Baronio in *Annal.* & Bellarm. in *Chron.*) Isidorus Mercator ὁ τοβολεύς ille attribuit epistolam, in qua ita legitur. *Iohannes ad Parthos, Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terrâ, aqua, sanguis & caro: post quæ verba demum legit versiculum antecedentem in aliis Codd. Et tres in nobis sunt, qui testimonium perhibent in cælo, Pater, verbum & Spiritus, & hi tres unum sunt.* Ubi obiter noto, quod Hyginiana epistola primam Iohannis Catholicam ad Parthos scriptam dicit, habere etiam Augustinum lib. 2. *question. Evangel. c. 39.* & Idacium lib. de *Trinit.* & alios. Iesuit Serarius *Comm. ad illam Epist.* suspicatur, legendum pro *Parthos, Pathmos.* In Pathmos enim Insulam à Domitiano relegatus Iohannes in-

colas

Prima Io-
annis Ca-
nonica di-
citur ad
Parthos.

colas ad Christum convertit, Franc. Iunius ad Bellarm. lib. 1. de V. D. c. 8. num. 22. per Parthos intelligit non incolae Parthiae, sed pios exules, dispersos extra natale solum; quam conjecturam etiam habet Tilenus in animadv. 19. ad istud cap. Bellarm. Sermone Scythico exules dictos fuisse Parthos, testis est Iustinus lib. 41. ab Hebræo פָּרְתִּים quod est dividere, separare, esset ergo eadem inscriptio cum eâ, quæ est ad XII. Tribus ἐν διαπορεῖ. Incertum autem est, an una cum Scythis etiam Israelitæ & Iohannes Apostolus exules ἐν τῇ διαπορεῖ vocaverint Parthos. Nec quicquam obest, si Parthos propriè capiamus, pro eâ gente, quæ tum latissimè dominabatur, & plures Orientis nationes complexa est, etiam persas, teste Tertulliano lib. de pall. cap. 2. Iustino l. 41. & 42. Plinio l. 6. c. 25. in quâ etiam multi fuerunt Iudæi pariter & Christiani ex Iudæis & Gentilibus, uti colligere fas est, ex Act. 2. 9. Tertull. contra Iud. Ioseph. 14. c. 12. & 16. 10. & 18. 12. Existimatur, vel Iohannem prius excurrisse ad Parthos, quàm hanc dedisset Epistolam mnemonicam: vel Ephesios & Asianos à Iohanne conversos seminalse per commercia cum Parthis apud eos Evangelium, & à Iohanne hæc epistolâ instructos fuisse: ut ut sit, tradit Anton. Quadrius Iesuit. Provincial. in India Orient. & Michaël Barulus in Epist. Goâ datis, anno 1555. nonnullos etiam tum è Persis fidem Christianam professos, eam S. Iohanni acceptam tulisse. Et Parthos non ignaros fuisse Græcæ linguæ discimus ex Plutarcho, qui Crasso interfecto græcis versibus à Parthis illud fuisse, narrat. Sicut autem Hyginiana epistola legit, *aqua, sanguis & caro*, ita etiam legit Idacius Clarus Lemicensis in Hisp. Episc. qui claruit Anno 490. contra Varimadum, vel ut alii legunt, Pharamundum aut Varimundum Arianum pro Trinitate, liber extat in Hæresiologia; locus est pag. 257. Tres sunt, qui testimonium perhibent in terrâ, *aqua, sanguis & caro* & hi tres in nobis sunt. Lectio sine dubio corrupta est, cui eâ in parte consensus omnium Codd. repugnat. Epistola verò Hyginiana hypobolima est, uti certis characteribus illud ostendit David Blondellus in Pseudo Isidoro p. 189. & seqq. Porro Ambrosius Mediol. Episc. lib. 3. de Sp. S. cap. 11. Tom. 2. op. Ita legit. Quia tres sunt testes, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt in Christo Iesu. Augustinus Tom. 6. op. contra Maximinum Arianorum Episcopum lib. 3. c. 22. pag. 754. ita legit. Tres sunt testes Spiritus, aqua & sanguis, & tres unum sunt. Cyrillus Alexandrinus Tom. 3. lib. de fide ad Reginas p. 116. ita legit. Quod tres testantur, Spiritus, aqua & sanguis: & hi tres unum sunt. Eandem lectionem habet lib. 14. thesaur. cap. penult. Alios jam præterimus.

CAP. II.
de
Authen-
tia verbo-
rum Iohan-
neorum
quaestiones.

§. 8. De sancto hoc textu antequam ad elucidationem ejus descendamus, tria circa authenticam consideranda sunt. I. An verba illa: in terrâ, sint authentica? II. An verba, hi tres unum vel in unum sunt, sint de textu divino?

divino? III. Affirmato hoc; utra lectio sit divina num hæc, quæ habet καὶ οὐ
 τρεῖς ἐν εἰς; an verò illa, quæ habet, εἰς τὸ ἐν? De l. ait Socinus Comm. h. l.
 pag. 417. Etiam si in quibusdam emendatis exemplaribus inveniuntur, in
 emendationibus tamen non habentur. Et p. 415. Ea à multis Exemplaribus
 Græcis Manuscriptis, in quibus aliqui triplex illud prius testimonium legitur,
 minimè legi, videtur testari editio in folio R. Stephani, ubi tamen, quemad-
 modum Lovanienses animadverterunt, typographicum mendum subesse vide-
 tur. Ibi supposititia & addititia etiam ista verba vocat. Fr. Lucas in Notat.
 h. l. p. 462. ait. Quinque scripta auferunt universa hæc; in cælo, Pater, ver-
 bum & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt. Et tres sunt, qui testimo-
 nium dant, legunt duntaxat; Quoniam tres sunt, qui testimonium dant.
 in terrâ, Spiritus, &c. Quibus Syriaci Codd. & Græcorum pauci consentiunt.
 Epanorthotes, deesse hæc eadem Græcis libris & antiquis Latinis, annotat. His
 multiveterum Patrum suffragantur, inter Latinos Augustinus lib. 3. contra
 Maximin. cap. 22. Leo Epist. 10. cap. 5. Beda hanc enarrans scripturam. In-
 ter Græcos, Cyrillus lib. 14. thesaur. c. 5. Oecumenius in hunc scribens locum.
 Et horum tum Auctorum, tum Codicum plerique etiam τὸ in terrâ auferunt.
 Erasmus in annotationibus p. 802. ait. Duos consului Codices mira vetustatis
 Latinos in Bibliotheca, quæ Brugis est, D. Donatiani. Neuter habebat testi-
 monium Patris, Verbi & Spiritus. Ac nec illud quidem in altero addebatur, in
 terrâ. Et sanè non habentur illa verba, in terrâ, in Syriacâ & Arabicâ Para-
 phrasi; non apud Ambrosium, Augustinum, Cyrillum, &c. Tenendum nihi-
 lominus, quod ad substantiam textus divini pertineant. Nam I. verba
 illa, in terrâ, extabant in Codd. Græcis probatissimis tempore Hiero-
 nymi, uti constat ex ejus prologo in Epist. Canonicas. 2. Extant in Codice
 Anglico seu Britannico, uti appellatur, quem producit in Annotationibus
 suis Erasmus: ad quem etiam Sixtus Senensis in Biblioth. lib. 7. p. 613. &
 Beza in annotat. h. l. provocant. 3. Extant in illis Codicibus, quos ex pri-
 mariis Europæ Bibliothecis adsciverat Card. Ximenius, cùm Compluti ad-
 ornaret editionem biblicam, de qua vide Anton. Possevin. in Apparatu
 p. 223. & Bibl. sel. l. 2. c. 23. De fide suâ in exemplaribus perlustrandis, ita
 scribit ipse Ximenius in dedicat. ad Leonem X. Id aperte testari possumus,
 maximam laborum partem in eo potissimum fuisse versatam, ut castigatissi-
 ma omni ex parte vetustissimaque exemplaria pro archetypis haberemus, quo-
 rum quidem tam Hebræorum quàm Græcorum & Latinorum multiplicem co-
 piam variis ex locis non sine summo labore acquisivimus. Atq; ex ipsis quidem
 Græca Sanctitati tuæ debemus, qui ex Apostolicâ Bibliothecâ antiquissimos
 tum V. tum N. T. Codices perquam humane ad nos misisti, &c. 4. Extant in
 illis Codicibus, quos in Novi Testamenti editione Hispaniarum Regis
 Philippi II. Theologi secuti sunt, quorum Princeps Benedictus Arias

B

Mont.

1.
An Verba
in terra
sint au-
thentica?

Mont. scribit; quod *varia passim exemplaria ex Hispaniâ, Italiâ & Belgio conquesta habuerint*, inter quæ probatissima atque vetustissima secuti fuerint. 5. Extant in *novem & sedecim* codicibus, quibus partim è Regiâ Galorum Regis Bibliothecâ, partim aliunde usus est diligentissimus vir, Rob. Stephanus. 6. Extant in illis exemplaribus, quibus variis, uti profitetui, usus est Laurentius Valla, qui in annotationibus de his verbis huic textus insertis nihil discrepantiæ indicat; 7. Extant in illis exemplaribus, quibus Basileenses Frobenius & Hervagius, & Tigurinus Froschoverus in accurandâ N. T. editione usi fuerunt. In illis enim variæ lectiones ex MStis exemplaribus & Doctorum observatione collecta adscribuntur, sed in his verbis nihil annotant, quod subreptitium quiddam arguat. 8. Extant in Codicibus MStis Græcis, quibus usus est Theodorus Beza, inter quos in primis sapissimè laudat unū venerandæ vetustatis, & aliū ex Rob. Stephani Bibliothecâ cum viginti quinque plus minus Manuscriptis Codd. & omnibus penè impressis diligentissimè collatum, in quibus verba illa, *ἐπὶ τῆς γῆς* extabant. Unde 9. hodiè in Latinis, Græcis, Germanicis, Polonicis, Italicis, Hispanicis, Gallicis, Hungaricis, Bohemicis, Belgicis, Danicis, Suecicis, Anglicis excusis exemplaribus summa ferè circa hanc particulam est consensus, etiam inter diversæ religionis homines. Quod in nonnullis Codicibus Biblicis, tam Græcis, quàm Latinis, aut etiam apud Syrum & Arabicum Paraphrastem non sunt, factum est, vel ob defectum accuratè emendatorum Codicum, quorum in illâ librariæ rei difficultate tanta non potuit esse copia, vel ob hæreticorum malitiam, qui sicut alibi passim eradere nonnulla indubitatæ veritatis elogia è S. Codice ausi fuerunt, ita cùm & hîc Triadem cœlestium testium erassissent, & verba illa, *in terrâ*, ipsis eatenus ob stare cernerent, quatenus terrenorum testium triade positâ, etiam cœlestes requiri videbantur, ideoque verba etiam hæc eradenda esse censuerunt. 10. Quanquam nonnulli Patres eadem verba non legant, non obstat nobis. Potuerunt namque Patres etiam in corrupta exemplaria incidisse, quæ existimarunt esse verissima. Unde Hieronymo & ante eum Origeni accidit, ut, cùm prudentiâ Criticâ sphalmata quædam submovissent è receptis codicibus, & ad suam prisicam sinceritatem revocassent lectionem, malè in Ecclesiâ audiverint. Sæpè etiam summam locum aliquem scripturæ S. recitant, ubi non omnia verba loci producant, & tamen omiſsa non illic pro suppositiſ habenda sunt. Commentarii Clementi Alexandrino tributi in Epist. Canonicas, qui etiam omittunt illud, *in terrâ*, quos infrâ producemus, non sunt indubitato Clementis. Vide Rivet, in *Critico sacro* p. 191. Quot verò inter antiquos Dd. Ecclesiæ legunt illud de tribus testibus in cœlo elogium, illi etiam hæc verba in terrâ legere debuerunt. Fateatur hoc ipse Socinus

Socinus *Comm. h. l. p. 425*. Planè faciendum videtur, ut retineantur ea duo verba vers. octavi, in terrâ, si retineatur triplex prius testimonium cum verbis illis, in cœlo, &c. Illud v. de tribus in cœlo testibus extat apud Cyprianum de *Unitate Ecclesiæ* p. 164. Athanasium in *disput. cum Ario*, T. 1. p. 109. apud Antiquum scriptorem, qui hucusque sub nomine Athanasii ad Theophilum de Unitâ Essentiâ Deitatis delituit, inter ejus opera, *Tom. 2. pag. 399. & 432*, Victorem Uticensem, qui floruit A. 490. *sub fin. lib. 2. de persecutione Vandalicâ*. Fulgentium Ruspensem in Africâ Episcopum, in *resp. ad objecta Arianorum in hæresiol. p. 47*. Ambrosium Ansbertum in *c. 1. Apocal. anno Christi. 76*. Radulphum in *Ep. Dom. 2. post pascha. A. 1060*. Rupertum Tuitiensem de *operibus Sp. S. lib. 3. de sap. c. 2. A. 1119*. & alios. Lateranense Concilium, cui Græci etiam Archiepiscopi & Patriarchæ interfuerunt, *Can. 2*. Græcos Codd. ita legisse ostendit. Sunt adhæc inter Dd. Ecclesiæ veteres, qui agnoverunt illa verba, Idacius Clarius supra à nobis nominatus & Hieronymus. Seculo 531. fertur Johannem II. Episcopum Romanum scripsisse Epistolam ad Valerium Episcopum, quæ extat *Tom. II. Conciliorum Edit. Binianæ p. 403*. in quâ demonstraturus; Christum dominum secundum Deitatis naturam Patri æqualem, secundum v. humanam naturam minorem esse; inter cætera sic loquitur: *Iohannes Evangelista ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et iterum ipse ad Parthos: Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terrâ, Spiritus, aqua & sanguis, & tres unum sunt, Et tres sunt, qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, verbum & Spiritus, & hi tres unum sunt*. Cæterum hanc Epistolam non minus ex improbi Isidori Mercatoris officina esse, demonstravit Dav. Blondellus in *Pseudo Isidoro p. 597*. Italegit Bernardus Claræ Vallis Abbas *serm. 1. in oct. Paschæ*. Nicol. Lyranus, Anselmus Laudunensis, Strabo Fuldenfis, Hugo de S. Caro, & alii vetustiores; è recentioribus ut dixi, nemo ferè repugnat. II. Requirit illa verba etiam scopus Capituli quinti, & penè universæ Epistolæ. Is est, ostendere, quanto veritatis invictæ atque insuperabilis robore SS. Mysterium redemptionis & salutis humanæ per Jesum Christum salvatorem nostrum partæ constet. *Cap. 1. 1. 2. 3. & seq.* statim orditur hanc apodixin gravissimâ obtestatione. *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod oculis nostris conspeximus, quod vidimus, quod manus nostræ comprehenderunt: & rursus, quod vidimus & audivimus, verbum vitæ, annunciamus vobis*. Q. d. tam certum est Salvatore Jesum, cum universo salutis mysterio in terrâ visum auditumque fuisse, ut nos, qui in Collegium ipsius sanctius adsciti fueramus, & viderimus & audiverimus, & manibus contractaverimus. Et rursus, ἡ ζωνὴ ἐπαγγελῶν, *vita apparuit sc. in terrâ*. Hanc materiam enumeratis peculiaribus illius mysterii actibus atque beneficiis ad finem usq;

Capitis percurrit. Cap. 2. Moralia quædam ex diviniſſimâ huius admirandi myſterii in terrâ *παρεſώσεται* deducit Apoſtolus, & diligenter admonet & munit contra Antichriſtos, v. 18. & ſeqq. negantes, Chriſtum in carne veniſſe, & Jeſum Nazarenum eſſe Chriſtum, adeoque ut ſalutare Orbis in terrâ veniſſe. Cap. 3, 16. poſt varia argumenta dilectionis ſanctæ, etiam proponit animæ Jeſu Chriſti factam pro nobis in terrâ poſitionem, tanquã ſingulare pignus & teſtimonium ſalutis noſtræ fideliter divinitus curatæ. Cap. 4, 2. & 3. Canones dignoſcendorum Spirituum proponit. *Omnis Spiritus, qui conſtitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe* (non tantum in quæſtione An ſit, ſed & in reliquis quæſtionum & cauſarum generibus juxta S. literas) *ex DEO eſt*. Et ruruſum: *Omnis Spiritus, qui non conſtitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex DEO non eſt, & hic eſt Spiritus Antichriſti*: Itaque filium DEI *ἐνσαρκον* in terrâ fuiſſe graviſſimo teſtimonio S. Spiritus in terrâ conſtitendum eſt. verſ. 9. novum eſt argumentum, ex quo lucet quantum interſit, teſtari in terrâ de Jeſu Chriſto. In hoc apparuit, inquit S. Johannes, *charitas DEI in nobis, quod Filium ſuum unigenitum miſit Deus in mundum, ut vivamus per ipſum*. verſ. 10. In hoc conſiſtit *charitas*, quod *Deus dilexit nos, & miſit Filium ſuum* (in terram, ut & ille de ſe, & omnes ſancti DEI viri de ipſo in terrâ teſtarentur) *ἡ ἀσµον περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡµῶν*. Et verſ. 14. *Nos vidimus & teſtificamur, quod Deus Pater miſerit filium ſuum* (in terram) *ὡς τῆς τῆς χάριτος*. Cap. 5. verſ. 1. *Omnis qui credit, quod Jeſus* (qui ſine omni dubitatione in terrâ fuit) *ſit Chriſtus, ex Deo genitus eſt*. verſ. 5. *Nemo vincit mundum, niſi qui* (in terrâ exiſtens, ibi etiam credit, quod ibi teſtimoniis divinis eſt corroboratum) *credit quod Jeſus* (qui in terrâ fuit & ſanguinem fudit) *ſit Filius Dei*. Ubi igitur viſus & auditus, imò manibus contrectatus eſt Dominus Jeſus, ubi vita apparuit primùm; ubi ſunt pernicioſi negatores illius myſterii, falſi & Antichriſtiani Spiritus, & ruruſum, Deo aggregandi & copulandi animi, ubi ſunt contradictiones innumerabiles & ipſe mundus vincendus, ibi etiam opus eſt teſtimonio pro viſo & audito, pro vita, contra negatores, falſos Spiritus, in ſalutem animorum beandorum. At in terrâ iſta omnia ſunt. In terrâ ergo iſtis teſtimonio divino ſubveniendum, aut contraveniendum eſt. 12. verſ. 6. cap. 5. omnem dubitationis anſam omninò præſcindit, & *Id in terrâ* in textu omninò ſtabilit. *Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem, Jeſus Chriſtus, non per aquam ſolùm, ſed per aquam & ſanguinem, &c.* Quoruſum Jeſus Chriſtus hoc loco dicitur veniſſe, ubi aqua & ſanguis Jeſu Chriſti comparuerunt, ibi teſtimonium etiam divinum per aquam & ſanguinem perficitur. S. Johannes enim hæc duo tamquam adventus dominici illuſtria documenta & monumenta perenniter teſtificantia introduxit. Dicitur autem Jeſus Chriſtus h. l. in terram, ad homines in terrâ adhuc viventes veniſſe,

venisse, itemque in terrâ aqua & sanguis Domini Iesu comparuerunt. In terrâ igitur etiam testimonium divinum perficitur. Ipso igitur textu sancto postulante lo in terrâ ad textum pertinet.

S. 9. De II, *An hac verba*; Et hi tres unum, vel in unum sunt, sint de contextu divino? ita loquitur Infaustus Socinus, *Comm. h. l. p. 423*. Cum fuit animadversum, si eadem ista verba; Et hi tres unum sive in unum sunt, (qua leguntur apud assertionem triplicis testimonii celestis) legerentur dicta similiter de Spiritu & aqua & sanguine, ex illis non consecuturum, Patrem, verbum & Spiritum S. esse ejusdem essentia, cum certè Spiritus, aqua & sanguis diversa inter se essentia sint, verisimile est, ex multis Codicibus fuisse ista verba abrafa, ubi de Spiritu & aqua & sanguine fit mentio. Franc. Lucas Brugensis in *Notationib. h. l. p. 462*. ita ait: Id quod postremum est octavi versus, ad eos qui in terrâ testantur spectans, & hi tres unum sunt, multa Latina exemplaria, nominatim id, quod à S. Andrea sodalibus olim scriptum est, D. Thomas suffragante, tollunt. Quibus Græca Complutensis editio cum filibus ad stipulatur. Et sanè ex diversis lectionibus & translationibus sacri textus apparuit, deesse illa verba in Opere Regio Hispanico Antwerp. in versione N. T. interlineari Genevæ cusâ: in editione in 4. Scaligeri nomine insignitâ: Etiam Vulgatam Reg. illa verba non habere testatus est Mariana Iesuita. In quarto Codice nostræ Acad. Bibliothecæ etiam deesse, annotavimus superius. At illa verba leguntur 1. in Hieronymo, 2. In Codice antiquissimo Britannico, 3. In Codd. quos è Regiâ Bibliothecâ Gallicanâ & aliunde accersiverat Rob. Stephanus, sedecim. 4. in Codicibus Vaticanis, quibus Laurentius Valla usus est. 5. in Basileensibus, quibus Frobenius & Hervagius & Tigurinis, quibus Froshoverus usus est. 6. in quinque Exemplaribus MSctis Theod. Bezæ. 7. in Codicibus Aldinis, quibus Venetiis usus est Aldus Manutius in adornandâ editione Græca V. & N. T. 8. Syrus & Arabs Paraphrasta illa verba repræsentant. 9. Patres Latini illa verba habent, ut notavimus. 10. Textus non respuit sed requirit. Nam de intrinsecâ ratione perfectionis testimoniorum divinorum in negotio salutis nostræ est, ut sint conspirantia & concordissima in unum. Verum verò consonat. Hæc autem trias testimoniorum ad id directa est, ut in negotio salutis nostræ stabilimentum & fundamentum tueatur. Sua igitur lætæ & ordinatione divinitus facta ad unum conspirare & concordare certissimum est. II. Quod suspicatur Socinus, illa ab iis abrafa fuisse, qui interseruerunt triadem testimonij celestis, ne illa verba, quibus dicitur, & hi tres unum sunt, ex quibus pro unitate essentia trium personarum testificantium in cælo sumitur, ad unitatem concordia etiam tantum traherentur, sicut hac de testibus in terrâ ad unitatem Concordia referenda sunt; si vultum est. Aliam enim rationem esse, cur unitas testium cele-

stium essentialis sit dicenda, non item unitas testium terrenorum, infra ostendemus. Et ad hanc Arianam, Samosatensianam, Photinianamque *ἐν σαρκὶ* sexcenties responderunt Patres.

3.
Vra le-
ctio, *ἐν σαρκὶ*
Gerò *ἐν τῷ*
ἐν, sit au-
thentica.

§. 10. De III. quia differentes sunt lectiones, & quidam Codd. habent *ἐν σαρκὶ*, quidam *ἐν τῷ ἐν σαρκὶ*, *quanam* genuina sit, paucis dispiciendum est. Socinus sibi fingit objectionem, quasi nos ideo pro lectione posteriori, quæ habet, *ἐν τῷ ἐν σαρκὶ*, adeò pugnemus, ut obtineamus diversam rationem unitatis, quæ cœlestibus testibus tribuitur, ab eâ, quæ attribuitur testibus in terrâ; & sic argumentum pro *ὁμοουσία* trium cœlestium salvemus. Ita inquit pag. 424. Si quis dixerit id, quod nos ipsi jam confessi fuimus, in non paucis emendatis exemplaribus non esse verba ista unitatem significantia, ubi agitur de Spiritu, aqua & sanguine, præter id, quod jam dictum fuit ad confirmandum, hanc esse tamen veram lectionem, ut sc. ibi hæc verba legantur, dicimus, satis esse quod legantur in omnibus exemplaribus, in quibus legitur triplex cœleste testimonium, cum istorum eorundem verborum adjectione, unde unitas ista essentia Patris, Verbi & Spiritus probari posse videatur, in omnibus, inquam, ejusmodi exemplaribus, præter, ut jam dictum, Complutensem editionem: quanquam non videtur esse necessarium, illam excipere ex prædicto numero, cum ad illum minimè pertinere censenda sit, quippe quod in eâ non legatur, de Patre, verbo & Spiritu S. quod unum sint, sed quod in unum sint. Multo enim minùs ex hoc loquendi modo videtur colligi posse unitas essentia, quàm ex illo. Unde factum est, ut quamvis exemplaria Latina, in quibus totus hic locus habetur, ut vulgò haberi diximus, utrobique habeant, unum sunt, in vulgatis tamen exemplaribus Græcis hodie obtinuerit, ut priori quidem loco, ubi sc. de Patre & Verbo & Spiritu S. agitur, legatur, unum sunt; in posteriori verò, ubi Spiritus, aqua & sanguinis fit mentio, legatur, in unum sunt: ubi sc. posset quidem ex priori loco unitas essentia colligi, sed non ita ex posteriore; & hæc interim ratione præcidatur exceptio, quæ posset fieri, ut sanè fieri solet, ex loco posteriore adversus eos, qui ex prioris unitatem essentia colligunt. Neq. enim exceptioni isti potest esse locus, si in posteriori aliter legatur, quàm in prioris, & quidem ita, ut non perinde ex eo unitas essentia intelligi queat, ut ex prioris potest. Hæc Socinus, satis calumniosè! Sanè diversitatem quandam esse inter exemplaria Græca & Latina, collatio patefacit. Franc. Lucas in notat. l. c. de hac particulâ sancti textus ita ait. Legitur, ut in Latinis aliis libris, ita & in reliquis quacunque vidimus, exemplaribus Græcis, ad hæc in Syricis testamentis: deniq. à Patribus: at differenter. Latini enim Codd. cum Augustino, Cyrillo, Leone, Bedæ; Et hi tres unum sunt, habent; Græci verò cum Oecumenio & Syricis. Et hi tres ad, vel in unum sunt, καὶ οἱ τρεῖς ἐν τῷ ἐν σαρκὶ. At notandum est, x. In sensu ipso nullam esse discrepantiam, sive legamus, ad unum sunt, sive unum sunt. Nam hi tres testes in terrâ ita

in

in unum sunt, ut etiam certo respectu unum sint, & ita unum sunt, ut etiam in unum vel ad unum sint. Ex uno, per unum, propter unum, circa unum, sub uno, ad unum, in unum & unum sunt, uti exegesis dilucidabit. II. Facile fieri posse, ut Librariorum vitio apud Latinos, ad quos provocat Socinus, præpositio *ad* vel *in* exciderit. Exempla ex collatione Editionum vulgatarum Sixti V. & Clementis IIX, innumera colligit Thomas James in *bello Papali*. Et aliquot etiam Correctorium Romanum subministrat. Nihil attinet loca addere. III. Nullam autem rationem fuisse, ut præpositio *eis* infereretur Codd. Græcis. Nam illam, quam præten- dit Socinus, nullam esse inferius manifestabimus. IV. Græcos Codd. quotquot hanc partem de trium in terrâ testium unitate habent, constanter legere, *eis* *τὸ ἐν*; & sequi V. variarum nationum Interpretes. Vnde & nobis, cur recedamus, causa patet nulla.

§. II. Textu, cum translationibus & authenticâ, expedito, sequitur exegesis: In eâ explicandum, quæ sit 1. testium *natura*, 2. *numerus*, 3. *operatio*, 4. *ubietas*, 5. *unitas*. Antequam hoc præstemus, curramus age per varios retrò Interpretes, & illorum de hoc loco meditationes proponamus. Tertullianus de baptismo cap. 16. p. 224. inquit: *Est quidem nobis etiam secundum lavacrum, unum & ipsum, sanguis scilicet: de quo Dominus, Habeo, inquit, baptismo tingui, cum jam tinctus esset. Venerat enim per aquam & sanguinem, sicut Johannes scripsit, ut aqua tingeretur, sanguine glorificaretur. Proinde ut nos faceret aqua vocatos, sanguine electos, hos duos baptismos de vulnere effossi lateris emisit: Quia qui in sanguinem ejus crederent, aqua lavarentur, qui aqua lavissent, etiam sanguinem potarent.* Clemens Alexandrinus Comm. in Ep. Johann. (de quibus tamen dicit Bellarminus lib. de script. Ecclesiasticis Anno 204. Meminit Cassiodorus l. 1. Div. Instit. explanationis Clementis Alexandrini in Epistolas Canonicas: quæ explanatio an ea sit, quæ in Bibliothecâ sanctorum Patrum invenitur, non facile judicare possum) ita explicat, Spiritus est vita, aqua, regeneratio & fides, sanguis, cognitio. Cyprianus de Unitate Ecclesiæ cap. 5. postquâ triplex testimonium cœleste, Patrem, Filium & Spiritum S. hosque tres unum existentes, recitasset subdit. *Et quisquam credit hanc unitatem de divinâ firmitate venientem, cœlestibus sacramentis coherentem scindi in Ecclesiâ posse & voluntarium collidentium divortio separari? Ubi cum divino cœlestique testimonio SS. Trinitatis personarum testimonium cœlestium sacramentorum co- hæreere quando dicit, procul dubio ad testimonium triplex in terrâ spectat, in eoque cœlestia sacramenta tuetur.* In libello de duplici martyrio, quem inter Cypriani opera habent Manutius & Morellus, quem H. Gravius putat esse ipsius Erasmi, de quo Pamelius in argumento ita loquitur: *Cypriani non esse patet, quod in eo Diocletiani Imperatoris, & belli Cesarei contra Tur-*

CAP. III.

Variorum
interpre-
tum in
hunc tex-
tum exe-
geses.
Tertullia-
ni.

Clementis
Alex.

Cypriani

cas fiat mentio, sed Neoterici cujdam esse censeo: quem & Bellarminus de Script. Ecclesiasticis p. 94. repudiat, vide Rivet. in Cr. p. 218. in isto, inquam, libello latissimè illud Johannaum elogium exponitur: de Spiritu in ara crucis emisso, aqua & sanguine ex latere effosso emanante, tandem sect. 9. hæc verba extant. Triplex est testimonium Spiritu ali quodam modo. Clamat Spiritus, qui nobis Arrhabonis loco datus est; Abba Pater, testificans, quod sumus filii DEI. Clamat aqua, per quam renati sumus, quod condonata sunt nobis omnia peccata. Et si quis adhuc dubitat, accedit sanguinis testimonium, quid adhuc hasitas? quid adhuc pavitas tyrannum Satanam? Ecce pretium, quo te redemit DEI filius. Nisi te salvum voluisset DEus, non tradidisset unigenitum suum in mortem. Atque ut consideremus, hanc fore perpetuam amicitiam, reliquit nobis edendam carnem suam, reliquit bibendum sanguinem, ut per eadem aleremur, per quæ sumus redempti. Ambrosius lib. 1. de Spir. S. Cap. 6 p. 123. In illo aquarum sepelimur elemento, ut renovati per Spiritum resurgamus. In aqua enim imago mortis, in Spiritu pignus est vitæ: ut per aquam moriatur corpus peccati, quæ quasi quodam tumulo corpus includit, & per virtutem Spiritus renovemur à morte peccati renati in Deo. Et ideo hi tres testes unum sunt, sicut Johannes dixit, aqua, sanguis & Spiritus. Unum in mysterio, non in naturâ. Aqua igitur testis est sepultura, sanguis testis est mortis, Spiritus testis est vitæ. Si quæ ergo in aqua gratia, non ex naturâ aquæ, sed ex præsentia est Spiritus S. Nunquid in aqua vivimus, sicut in Spiritu? Nunquid aquâ signamur sicut in Spiritu? &c. Et lib. 3. de Spir. S. cap. XI. p. 156. Ut de S. Spiritu scripsisse se Evangelista referaret, per aquam, inquit, & Spiritum venit Christus Jesus. Non solum in aqua, sed per aquam & sanguinem & Spiritus testimonium: quoniam Spiritus est veritatis, quia tres sunt testes, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt in Christo Jesu. Audi quomodo testes, Spiritus mentem renovat, aqua proficit ad Lavacrum, sanguis spectat ad pretium. Spiritus enim per adoptionem nos filios DEI fecit; sacri fontis unda nos abluit; sanguis Domini nos redemit. Alterum igitur invisibile, alterum visibile testimonium sacramento consequimur spirituali, quia Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, Et si in utroque plenitudo sit sacramenti, distinctio tamen muneris est. E. ubi distinctio muneris, non est utique testificationis aequalitas. Gregorius Nyssenus in Orat. contra Jud. p. 329. ita ad hunc locum alludit. Sanguinem & aquam ex divino Dominicoq; latere fluxisse ab Evangelio docemur, non simpliciter, sed primùm quidè ideo, quod purificationes legales ad figuram & adumbrationem horum duorum tum ad dispersiones sanguinis, tum lustrationes per aquam per agebant: deinde v. etiam, quod ubi veritas venit, summa nostra salutis per aquam & Spiritum mysticè perficitur atq; completur, quoniam tum per divinum baptisma, tum per sancti sanguinis participationem & usum consecrari nos ac divinitatē induere credimus, quemadmodum his ipsis dictionibus & ver-

& verbis divinus Orator Chrysostomus exponit: Exivit, inquit, sanguis & aqua ^{Chrysosto-}
 ostendente scripturâ, quod non simpliciter ejusmodi fontes profluerint, sed ^{mi.}
 quoniam ex his ambobus Ecclesia constat. Atque id cognoscunt & intelligunt
 fideles, qui per aquam quidē sunt renati, per sanguinem autē & carnem alun-
 tur. Atque hinc mysteria sumunt initium, ut cum ad horrendum poculum ac-
 cedis, tanquam ab ipso domini latere bibiturus accedas. Et post: Pauca gutta
 sanguinis totum mundum reformantes & instaurantes, atque omnibus homi-
 nibus sicut coagulum lacti evadunt, in unum nos cogentes & conjungentes, ut
 per utrorumque patrum sententiam conjungantur non solum virtus baptisma-
 tis, & divini sanguinis participatio, una quidem per aquam, altera v. per san-
 guinem, verū etiam ipsa humana natura firma certaq; esset probatio, &c. ^{Hierony-}
 Huc etiam concedunt Hieronymus epist. 83. & Euthymius Zigaben. ad ^{mi, Euthy-}
 Ioh. cap. 19. Augustinus Tom. 6. contra Maximin. Arianor. Episc. l. 3. c. 22. ^{mii, Au-}
 p. 754. Scrutare, inquit, scripturas Canonicas V. & N. Testamenti, & inve- ^{gustini.}
 ni si potes, ubi dicta sunt aliqua, unum sunt, quæ sunt diversæ naturæ atque
 substantiæ. Sanè fallite nolo, in Epistolâ Iohannis Apostoli, ubi ait, tres sunt
 testes, Spiritus, aqua & sanguis, & tres unum sunt; Propter hoc admonui ne
 fallaris. Hæc enim sacramenta sunt, in quibus non quid sint, sed quid osten-
 dant, semper attenditur; quoniam signa sunt rerum, aliud existentia & aliud
 significantia. Si ergo illa quæ his significantur, intelliguntur, ipsa invenien-
 tur unius esse substantiæ: tanquam si dicamus, Petra & aqua unum sunt, vo-
 lentes per Petram significare Christum, per aquam, Spiritum S. quis dubitat
 petram & aquam diversas esse naturas? Sed quia Christus & Spiritus S. unius
 sunt ejusdemque naturæ, ideo cum dicitur Petra & aqua unum sunt, ex ea
 parte rectè accipi potest, quia ista due res, quarum est diversa natura, & alia-
 rum signa sunt rerum, quarum est una natura. Tria itaq; novimus de corpore
 Domini exisse, cum penderet è ligno. Primò spiritum, unde scriptum est: Et
 inclinat o capite tradidit spiritum. Deindè, quando latus ejus lancea perfora-
 tum est, sanguinem & aquam. Quæ tria, si per se ipsa intuemur, diversas ha-
 bent singula quæq; substantias. Ac per hoc non sunt unum. Si verò ea, quæ his
 significata sunt, velimus inquirere, non absurdè occurrit ipsa Trinitas, quæ
 unus, solus, verus, summus DEUS est, Pater, filius & Spiritus S. de quibus verif-
 simè dici potuit, tres sunt testes, & tres unum sunt: ut nomine Spiritus signifi-
 catum accipiamus DEUM Patrem; de ipso quippe adorando loquebatur Domi-
 nus, cum ait: Spiritus est DEUS. Nomine autem sanguinis Filium; quia verbum
 Caro factum est. Et nomine aquæ, Spiritum S. Cum enim de aqua loqueretur
 Iesus, quam daturus erat sitientibus, ait Evangelista: Hoc autem dixit de
 Spiritu, quem daturus erat credentibus in eum, &c. Paulinus Nolanus in ep. ^{Paulini.}
 ad Florentium p. 324. Christum vocat Petram, quæ latere lancea perforato
 aqua fluxit & sanguine, ut pariter salutiferos nobis funderet fontes, aquam

C

gratia

Cyrilli Alex. gratia & sanguinem sacramenti. Cyrillus de rectâ fide ad Regin. l. 1. p. 116. vers. Oecolamp. Vincit quidem mundum, qui credit, quod Jesus est filius DEI. Quis autem Jesus, ipse nobis discipulus explanat, dicens: hic est, qui venit per aquam & sanguinem. Jesus Christus. Sed & in sanguine & in Spiritu, & tres unum esse dicit. Igitur verbum quidem caro factum est, sanctificat autem nos Spiritu & purificat sanguine, & abluit iterum aquâ mundâ. Unus autem utiq; omnino filius, cuius & esse dicimus Spiritum & aquam & sanguinem. **Leonis M.** Magnus Epist. 10. c. 5. p. 104. Quia tres sunt, qui testimonium dant, Spiritus, aqua & sanguis; & hi tres unum sunt. Spiritus utique sanctificationis, & sanguis redemptionis, & aqua baptismatis, quæ tria unum sunt & individua manent, nihilq; eorum à sui connexionem se jungitur. **Beda.** Beda Comm. h. l. tom. 5. fol. 1040. Venit per aquam & sanguinem, aquam vid. lavacri & sanguinem suæ passionis. Non solum baptizari propter nostram ablutionem dignatus est, ut nobis baptismi sacramentum consecraret ac traderet, verum etiam sanguinem suum dedit pro nobis, suâ passionem nos redimens, cuius sacramentis semper re-fecti nutrire-mur ad salutem. **Gregorius Naz.** Gregorius Nazianzenus Orat. 2. de Theologia, quæ est de Spir. S. p. 317. edit. Billiana, ita ad hunc locum scribit. Quid Johannes? cum in Catholicis Epistolis suis tres esse ait, qui testimonium dant, Spiritum, aquam & sanguinem, videtur ne tibi delirare? Primum, quia res substantiâ diversas connumerare ausus est, quod tu consubstantialibus tantum tribuis. Quis enim hac unius ejusdemq; substantiæ esse dixerit. Alterum, quia minimè congruente redditione usus est, sed cum tres masculino genere proposuisset, tria neutro genere subjunxit, contra quam tuæ atque etiam Grammaticæ leges ferant. Quid enim interest, aut cum tres proposueris, unum & unum & unum subinferre: aut cum unum & unum & unum dixeris, non tres, sed tria appellare id, quod tu in divinitate admittere gravaris. Ad hæc verba ita scribit Elias Cretensis Comm. hujus orat. p. 190. Edit. Basil. Hæc tria sunt, quæ de Incarnatione sermonis Dei testantur: Spiritus quidem id temporis, cum descenderet in eum specie columbæ: aqua v. & sanguis, cum è latere illius profuissent. Nam quod hæc de ipsius corpore profuissent, id ipsum quiddam erat, quod naturam humanam excederet. Joann. Damascenus l. 4. de orthod. fide, c. 5. Scaturivit nobis ex sancto & incontaminato latere Christi fons remissionis, aqua in regenerationem & ablutionem peccati & corruptionis, sanguis v. potus, vitæ æternæ causa. Et præcepta nobis dedit, per aquam regenerari & Spiritum, Spiritu S. per imprecationem & invocationem aquæ supervenienti. Nam & cum duplex esset homo ex animâ & corpore, duplicem & nobis indulget purgationem, per aquam videl. & Spiritum, &c. In quæ verba ita scribit **Jodoci Cli-** Jodocus Clichtoveus p. 30. Illud otiose non est prætereundum, fontem baptismalem habuisse efficaciam suam, sicut & significantiam ex scaturigine aquæ de latere Domini nostri, lanceâ post mortem transfixo. Fuit enim illa scaturitio

ruritio fontis remissionis & regenerationis in Christo, per quem in aqua &
 Spiritu renascimur Deo. Sicut & emanatio sanguinis eodem tempore ex la-
 tere Christi, designavit suum pretiosum sanguinem, relictum nobis in potum
 & causam vite aeternae, in dignissimo scil. & omnium sacrorum excellentissimo
 Eucharistiae Sacramento, &c. Paschasius Ratbertus Abbas Corbejenfis
 lib. de corp. & sangu. Christi, Tom. 4. Biblioth. sanct. Patr. pag. 180. Tria sunt,
 qua testimonium dant, quod Christus est veritas, Spiritus sanguis & aqua. Ni-
 mirum postquam emisit Spiritum, de fonte pectoris sui contra naturam manavit
 felix unda baptismi, & sanguis redemptionis: intelligit verò sanguinem in cœ-
 nâ potabilem. Strabus Fuldensis in glossâ ordinariâ editâ Anno. 840. h. l. ita
 habet. Spiritus, id est, anima, quam emisit in passione, aqua & sanguis, qua
 fluxerunt de latere, veram carnis naturam testantur. Anselmus Laudunen-
 sis in glossâ interlineari Anno. 1077. ita habet Qui erat aeternus, venit ad sa-
 lutem & peccatorum remissionem, per aquam baptismi & sanguinem passionis,
 & non solum dignatus est baptisari propter nostram ablutionem, & ut ba-
 ptismi sacramentum nobis consecraret, sed & sanguinem pro nostra redemptione
 dedit. Oecumenius Com. h. l. per aquam baptismum, per sanguinem
 crucem, per Spiritum resurrectionem, vel potius Deitatem intelligit, quæ in
 Cruce & resurrectione apparuit, Algerus Scholasticus Leodiensis, ac po-
 stea Monachus Cluniacensis lib. 1. de sacramento, c. 19. Tom. 6. Bibl. S. Pa-
 trum, p. 499. Quia mirum fuit, mortales de cœlo secundum promissionem Christi,
 Spiritum sanctum, & mortuū more viventis non saniem, sed sanguinem, imò supra
 morem vivorū & mortuorū cum sanguine aquam de vulnere lateris fundere,
 quod tamen sicut miraculū, sic constat & fuisse mysterium. Et accommodat
 ad aquæ & vini in S. Eucharistiâ commixtionem. Bernhardus Clarævallen-
 sis serm. 1. in oct. paschæ. Memento sanè hunc esse Johannem, qui vidit & testi-
 monium perhibuit, & scimus, quia verū est testimoniū ejus: exisse de latere Do-
 mini dormientis in cruce sanguinem simul & aquam, quo videlicet dormienti no-
 vo Adamo nova de latere suo proferretur pariter & redimeretur Ecclesia. Sic
 ergo hodieq; ad nos per aquam & sanguinem venit, ut sit aqua & sanguis te-
 stimonium adventus ejus, fideiq; victricis. Non solum autem; sed testimonium
 majus est his, quod perhibet Spiritus veritatis. Horum trium testimoniū verum
 certumq; est; & felix anima, quæ meretur illud accipere. Tres enim sunt, qui
 testimoniū dant in terrâ, Spiritus, aqua & sanguis. In aqua quidē baptismū in-
 tellige, in sanguine martyriū, in Spiritu charitatē. Spiritus n. est, qui vivificat,
 & fidei vi a. dilectio. Necessariò quoq; Spiritus additur aquæ & sanguini, cū te-
 ste Paulo, sine charitate quicquid habeas nihil proffit. Iā v. quia baptismū aquā,
 martyriū diximus sanguine designari, memento & unicum & quotidianū esse
 baptismū, similiter & martyrium. Est n. & martyrii genus & effusio sanguinis
 in quotidiana corporis afflictione, est & baptismus aliquis in compunctione &

Paschasii
 Ratberti.

Strabii Ful-
 denfis.
 Anselmi
 Laudunen-
 sis.

Oecume-
 nii.
 Algeri.

Bernhar-
 di.

lacrymarum asiduitate. Et post. Merito sanè unus est, qui in terrâ pariter & in cælo testimonium perhibet, Spiritus, quod siue corporis afflictio cessabit, siue lacrymarum fons exiccabitur, sed charitas nunquam excidit. Prælibatio quædam est in præsentî, consummatio & plenitudo in futuro manet. Veruntamen licet maneat post aquam & sanguinem Spiritus, aqua quippe & sanguis regnum Dei non possidebunt, interim tamen aut vix aut nullo modo invenire est Spiritum sine illis, quoniam hi tres, inquit, unum sunt, ut quolibet ex his tribus deficiente, adesse cetera non præsumas. Simul verò iuncta testimonia illa, credibilia facta sunt nimis, &c. Petrus Blesensis, Archidiaconus Bathoniensis A. 1177, serm. 22. de Trinitate p. 374. oper. ita sententiam Bernardi secutus loquitur. Tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, Spiritus, aqua & sanguis, h. e. charitas, baptismus & martyrium. Et post Beatus ille, qui prædictos testes secum adduxerit, cui caritas habita attestabitur, cui fides se nutritam in aquis baptismi alligabit, cuius vox sanguinis clamabit de terrâ pro eo. Veruntamen beatus, cui attestabuntur duo ex his, ita duntaxat, quod unus ex duobus sit Spiritus: sufficiet enim Spiritus & aqua, sufficiet Spiritus & sanguis, si aquam non exclusit contemptus religionis, sed articulus necessitatis, sufficiet Spiritus solus, quia testimonium ipsius pondus habet. Eadem habet serm. 24, p. 384. Innocentius III. Pontifex in Ep. ad Ferrariens. Episc. lib. 3. decret. Gregor. tit. 41. de celebrat. Missar. cap. 8. differit contra illos, qui existimant in poculo Eucharistico affusam aquam in phlegma mutari, quia de latere Christi non aqua, sed humor aquaticus exierit. Adversus huiusmodi hæreses, inquit, Johannes Apost. in Epistolâ suâ loquitur, dicens: tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, Spiritus, aqua & sanguis. Per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo. Nam ad esse hominis duo principaliter exiguntur, vid. corpus & anima, ex quorum conjunctione verus homo subsistit. Per hoc autem quod in articulo mortis inclinato capite tradidit Spiritum, manifestè probatur, quod ipse Spiritum habebat, non solum flatum vitalem, sed etiam animam rationalem. Per hoc autem quod unus militum lanceâ latus ejus aperuit & continuo sanguis exivit & aqua, probatur aperte, quod Christus verum corpus habebat, Nam de Phantastico corpore, nec sanguis nec aqua exire potuisset. Addit idem. Si non fuisset aqua, sed phlegma, quod de latere Salvatoris exivit, ille, qui vidit & testimonium veritati perhibuit, profecto non aquam, sed phlegma dixisset, nec in hoc verum regenerationis Sacramentum fuisset ostensum, cum per sacramentum baptismi non regeneremur in phlegmate, sed in aquâ. Thomas Aquinas Comm. h. l. Et tres sunt sc. testes, qui testimonium de humanitate Christi secundum glossam dant in terrâ, ad litteram h. e. in inferiore parte mundi, vel in terrâ, id est, de humanitate, quæ est terra ratione carnis. Et ponitur pars humanitatis pro toto. Vel in terrâ, h. e. in terrenis, humanitatem Christi confitentibus. Et notandum, quod, ubi ponitur testimonium

Petri Blesensis.

Innocentius III.

Thomas Aquinas.

nium de divinitate, dicitur in cælo, ubi autem de humanitate, dicitur in terrâ, quod valde congruit, ut de cælo detur de divinitate testimonium, de terra autem testimonium de humanitate. In reliquis sequitur glossam; nisi quod per sanguinem etiam eum intelligi posse dicat, qui in circumcisione & oratione ad montem oliveti, itemque in flagellatione effusus est. Nicolaus Lyranus Comm. h. l. Et tres sunt, &c. hic ponitur tertia manifestatio, quæ est per Christi passionem, in quâ anima Christi fuit à corpore separata, & à corpore mortuo fluxerunt sanguis & aqua. Dicitur igitur: Et tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, veritatem filii Dei manifestando, Spiritus, id est, anima Christi, in quâ ad limbum Patrum descendit, & eis se manifestavit, ostendendo suam Deitatem & paternalem proprietatem, ex tunc enim Deum clarè viderunt, propter quod dominus dixit Patroni, hodiè mecum eris in paradiso. aqua & sanguis, quæ veritatem manifestant in Ecclesiæ Sacramentis, habentibus efficaciam ex ipsis: quæ quidem sacramenta conferuntur in fide & confessione Trinitatis. Et hi tres unum sunt, quod conveniunt in assertionem unius Trinitatis & veritatis. Thomas de Vio Cajetanus. h. l. Et tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt. Non sic Gracè habetur, sed sic: Quoniam tres sunt qui testificantur, Spiritus, aqua & sanguis, & tres in unum sunt. Ita, quod postquam dictum est, quod Spiritus est veritas, subiungitur, quoniam tres sunt, qui testificantur, Spiritus, aqua & sanguis, directè rationem reddendo propositorum, vid. quod Jesus venit in aquâ, & sanguine, & Spiritus est, qui testificatur. Horum enim dictorum ratio redditur ex hoc, quoniam hi tres, aqua, sanguis & Spiritus testificantur quidem, sed in unum coeunt vid. testimonium Spiritus Sancti. Spiritus enim est, qui testificatur de sanguine Christi oblato in cruce & aquâ baptismali. Ambrosius Catharinus C. h. l. per Spiritum intelligit Spiritus S. internum donum, per aquam, aqua baptismum, per sanguinem immolationes Martyrum. Thomas Anglicus, C. h. l. aquæ nomine intelligit etiam Christi lacrymas, in cunabulis, in suscitatione Lazari, in cruce; sanguinis nomine, eum qui fusus est in circumcisione & passione. Deniq; vult Spiritum essentialiter sumi pro Deo, & Deitate, hancq; testificatam, quod Christus esset veritas, id est, verus Deus, & homo, &c.

Nicolaus
Lyranus.

Thomas Cajetanus.

Ambrosius
Catharinus
Thomas
Anglicus.

Gregorius
Primitivus.

§. 12. E recentioribus Pontificiis, Gregorius Primitivus Senensis Comm. h. l. Senis excusop. 145. Tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, id est, de Christi humanitate, in terris existente ante mortem, vel tres testimonium dant in terrâ, id est, de Christi humanitate ex terrâ formatâ, quo ad nativitatem temporalem. Et qui sunt illi, qui dant tale testimonium, quod fuit verus homo iste, scil. Spiritus, id est, anima rationalis, quam emisit in cruce, aqua & sanguis, quæ fluxerunt de ejus latere, cum unus militum lanceâ latus ejus aperuit; & hi tres sunt unum, propter unam personalitatem, quia

*Iohannis
Mariana.
Emanuel-
lis Saa.
Iohannis
Lorini.*

*Guilielmi
Estii.*

natura divina & natura humana subsistunt in una personâ, & sunt una persona, quia humanitas non habebat propriam personalitatem, sed subsistebat in supposito divino: vel; illa tria sunt unum, propter unius affectus unitatem, quia in sacramento baptismi Spiritus S. est vivificans, aqua est abluens, & sanguis Christi est redimens. Joh. Mariana & Emanuel Saa, Jesuitæ, in Scholiis & notis h. l. Spiritum dicunt esse animam in morte positam, aquam & sanguinem, id quod è latere Christi defuncti fluxit. Joh. Lorinus Jesuita ita scribit Com. h. l. p. 117. Videtur Iohannes probare Christi divinitatē tripliciter testimonio. Triā. de vero Messia, ut recte annotavit Hesselius, prædicatur potissimum in V. T. de quibus meminit hic atque deinceps Iohannes. Primum est, quod esset sanguinem proprium effusus; secundum est, quod homines participes futuri essent tam pretiosi sanguinis per corporalem aquam, id est, per baptismum, Tertio, quod Christus missurus esset Spiritum suum in totum terrarum orbem. Iohannes Christum ait venisse, nempe per incarnationem, non tantum in aquā baptismum instituendo, sed etiam in sanguine, tum illum pro nobis fundendo, tum ejus pretium ac meritum in sacramentis communicando, tum bibendum in Eucharistiā proponendo, præterea in Spiritu, qui simul datur in baptismo alijsq; sacramentis, vel qui largius & visibili modo datus est in Pentecoste. Guilielmus Estius Comm. h. l. p. 894. profitetur, se eum sensum, qui ex aliarum scripturarum collatione maximè germanus esse videtur, allaturum. Igitur notandum, inquit, in primis est, omnes Evangelistas studiosè referre de Iohanne Baptistā, quod in aquā baptizaverit, & ad hoc venerit à Deo missus, ipso Iohanne de se testificante: Quoniam, inquit, ego baptizo in aquā, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Ioh. 1. quod & de eo repetit Dominus Act. 1. & Petrus Act. 11. & Paulus Act. 19. quia & Ioh. 1. sic de se Baptista loquitur: Vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptisans. Vbi certè monstrat se eum esse, qui venit in aquā solum; ad differentiam ejus, qui venturus esset non in aquā solum, sed in aquā & sanguine, sicut hic dicitur. Et quamvis expressè non dixerit, post se venturum, qui baptisaret in sanguine, sed qui in Spiritu S. ut testantur iidem omnes Evangelistæ, de sanguine tamen non tacuit. Nam in sanguine venturum, satis apertè indicavit, quando de eo dixit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Agnus Dei tollit, utique per sanguinem, quem ad tollendum mundi peccatum erat effusus in cruce. Pertinet autem huc evidentius historia aquæ & sanguinis manantis è latere Christi in Cruce mortui. Joh. 19. Quam rem voluit adeo inculcatam Lectori propter mysterium in eā latens, ut adjecerit asseverationem; scil. ad confirmandum, quod Hic, de cujus latere ista effluerunt, sit idem ipse, qui venit per aquam & sanguinem. Ostendit igitur Apostolus h. l. Iesum esse verum mundi Salvatorem, utpote qui non in aquā solum, id est, non solum exterius homines ablurus aquā, & eo ritu pœnitentiam prædicaturus, quomodo Iohannes B. suā
ipsius

ipsius professione venit in aqua solum, sed qui venerit etiam in sanguine & Spi-
 ritu: siquidem aqua sola ad Deum placandum inutilis erat. Venit autem
 Iesus in aqua, quia instituit baptismum aqua, quem significavit aqua, quae
 fluxit ex eius latere. Venit & in sanguine, quia per suum sanguinem vivi-
 ficat animas, tum in baptismo aqua, tum in aliis sacramentis, tum etiam
 extra sacramenta. Per Spiritum intelligit Estius humanum Christi Spi-
 ritum, seu animam. Antonius Brucciolus In Comment. Italico super scri- *Antonii*
 pturam Tom 6. p. 44. edit. Vener. postquam dixisset, Per che tre sono, quegli *Bruccioli.*
 che danno testimonio in cielo, il padre, & il verbo, & lo spirito sancto. addit.
 Non e assai esemplari greci: & appare essent aggiunto in margine, da qualche
 uno, il quale non vidde, per la acqua significarsi le celeste dottrina, per sangue
 la redemptione, & per lo spirito la virtu & amministrazione divina. Isidorus *Isidori Cla-*
 Clarius Fulgin. Episc. notat. Bibl. h. l. videtur alludere ad Moysen, qui venit *rii.*
 per aquam, cum illo Duce per mare transiit populus, quod baptismi figura fuit.
 Venit ergo per aquam solum Moyses, qui significabat quidem figura quadam ab-
 lutionem hominis, non tamen exhibuit reipsa justificationem, quia defuit san-
 guis. At Iesus Christus non solum attulit baptismum significantem ablutionem
 peccatorum, verum etiam obtulit sanguinem, quo nos redempti sumus a peccatis
 nostris, & quo ipse baptismus accipit efficaciam. Additur etiam Spiritus, quia Spi-
 ritus est veritas. Et post. Tres ergo testes habemus, Spiritum, operibus tantis
 Spiritu S. in terra declaratis in nomine Iesu, aquam & sanguinem, & hi tres unum
 sunt, h. e. in unum conveniunt de Christo testimonium. Didacus Yanguas in *Didaci*
 Promptuar. Conc. lib. 1. tract. de passione, p. 405. cum glossa sentit & addit. In *Yangua.*
 hac re invenimus grande mysterium, ut agnoscant fideles, se habere ab illo late-
 re Christi aquam emundationis & sanguinem Calicis salutaris, quo in mystica
 mensa inebriantur amatores Dei. Felices illi, qui ab ipso dominici pectoris late-
 re & fonte haurire merentur, & bibere vulnerati sanguinem. &c. Alfonsus *Alf. Sal-*
 Salmeron quatuor recitat interpretationes Tom 16. disp. 30. p. 306. venit per *meronis.*
 aqua, I. id est, congregavit populos multos, quia aqua multae populi multae & ve-
 nit per sanguinem, id est, eos ad se congregatos redemit a sanguine. II. Per aqua
 intelligit sapientiam de caelo allatam, per sanguinem autem suam cruentam
 oblationem. III. Venit per aquam, id est, suscepit baptismum Iohannis, & per
 sanguinem, quia sanguinem fudit. IV. Vult duo sacramenta N. T. velut dupli-
 cem baptismum hic innui. per aquam baptismum aqua, per sanguinem, alterum
 Sacramentum Eucharistiae, in quo corpus & sanguis Christi, per quod, quasi per
 mare rubrum, transeunt regenerati in terram promissam & pascuntur & po-
 tantur & a delictis suis purificantur. Cum Yangua ferè facit Iohann. de Car- *Iohannis*
 thagenà lib. XII hom. Cathol. in universa relig. arcana hom. 2. p. 915. & Fran- *de Cartha-*
 cisc. Toletus in cap. 19. Iohann. p. 315. Serarius Iesuita Comment. h. l. pag. *gena.*
 70. per Spiritum intelligit, fidelium & iustorum Spiritum, qui Spiritus S. *Franc. To-*
 effectum *leti.*
Nic. Sera-
rii,

Cornelii
à Lapide.

effectum est, quo renovati, uncti, & edocti sunt. Primò quidem, quia de eodem Spiritu supra c. 2, 27. c. 3, 24. c. 4, 13. deinde infra etiam v. 10. qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se, quod ipsi videl. testatur Deus, & quo ipse aliis testatur, ut Joh. 3. qui accipit testimonium ejus, signabit, quoniam Deus verax est. Denique aliter hic & vers. 8. Spiritum accipi, quam v. 7. indicat ipse Apostolus, quando v. 7. apposuit sanctum. Per aquam intelligit eam, quã ad peccatorum nostrorum elutionem baptisamur, per sanguinem, eum, quo nos redempti sumus. Primò quidem, quia prædictum erat, Christum sanguinem effusurum. El. 63. Psal. 51. 68. 70. baptismo sordes abluturum. Ezech. 36, 47. Zach. 12, 13. Deindè, quia, ut ait hic Thomas, hæc per aquam & sanguinem è latere ipsius manantem significata, & duo sacramenta baptismum & Eucharistiam maximè significant aqua & sanguis. Cornelius à Lapide, Comm. h. l. pag. 535. primò dicit, per Spiritum intelligi literaliter Spiritum in Cruce emissum, per aquam & sanguinem, id quod è latere Christi emanavit. Deinde dicit, valde appositè ad literam, & penè literaliter aquam sanguinem & Spiritum considerari, non solum, quatenus in Cruce emissæ & effusæ, sed etiam, quatenus in resurrectione resumpta, vi propria tam humanitatis, quàm divinitatis. Anima enim, inquit, & Spiritus Christi jam glorificatus vi propria accepta à divinitate, cui erat hypostatice unita, univit se corpori in sepulchro, illudq; animavit, vivificavit & glorificavit. Tertio dicit, Mystice per hæc significari tria, quæ ad justificationem nostram concurrunt, itaq; de Christo testimonium perhibent: sanguinem enim significare sanguinis & mortis Christi meritum, nobis in justificatione applicatum, aquam, ablutionem & purgationem peccatorum; Spiritum, adspirationem & infusionem Spiritus, id est, vitæ spiritualis, gratiæ, charitatis, cæterarumq; virtutum, quibus justi efficiuntur. Huc refert Ambrosium, Cyrillum, Leonem loc. add. Allegoricè, quarto dicit, notari tria præcipua Sacramenta, aqua, baptismum; sanguine, Eucharistiam; Spiritu, pœnitentiam. Symbolicè, quinto dicit significari I. juxta Bernhardum per aquam, baptismum, quamquam, alii per eam, tribulationes, alii, sapientiam; alii, gentium multitudinem adumbrari velint: per sanguinem, martyrium; per Spiritum, charitatem. II. Juxta Balduinum Cantuariensem l. i. de Eucharistia, cap. 18. justos, pœnitentes, martyres. Spiritus, inquit enim, justorum, aqua pœnitentium, sanguis martyrum testantur Christum redemptorem. III. Juxta Clementem Alex. per Spiritum vitam, per aquam fidem & regenerationem, per sanguinem cognitionem, virtutes salutiferas Salvatoris. IV. Juxta Augustinum tres SS. Trinitatis personas, Spiritu, Patrem; sanguine, Filium; aqua Spiritum S. Tropologicè sexto juxta Bernhardum, sanguine significari continentiam, aqua lacrymas, Spiritu opera Spiritualia. Addit demùm, Baronium Tom. 2. Annal. A. Christi 106. censere, à Johanne hic perstringi Elxai Hæresiarcham, ejusq; fratrem Jexeo,

Iexo, qui ut ait Epiphanius *her. 19.* à Judæis oriundus & eum Judæis sentiens, introducens salem & aquam & terram & panem & cælum & athera & ventum juramentum ipsis in divinum cultum præsnivit ac tradidit. Aliquando v. rursus alios septem testes præscripsit, cælum, inquit, & aquam & Spiritus, & S. Angelos orationis, & oleum, & sal, & terram. Hic enim superstitiosis Iexo heretici testibus Iohannem opposuisse sex veros testes, tres cælestes & tres terrestres: fuisse autem hunc Iexo cum Elxai coævum Iohanni, floruisse Anno Christi 106, cum Iohannes vixerit A. Christi 101.

§. 13. Ex sacramentariis Zvvinglius, *Com. h. l. p. 597.* Aqua, inquit, nos baptisum Christi, atque omnia, quæ Christo baptisato juxta baptismum contingere, virtute synecdoches, intelligimus. Per sanguinem, non eundem solum, qui è latere Christi mortui in cruce lancea perfoſso effluxit, sed quicquid circa Crucem Christi miraculosum evenit, interpretamur. Cæterum, Spiritus S. nomine non solum apparitionem illam, quæ specie columbæ è cælo veniens, super caput Christi baptisati consedit, sed & miraculum Pentecostes, &c. Oecolampadius *Demagor. 19. in Ep. Ioh. p. 85.* per aquam intelligit testimonium Joannis Baptiste, per sanguinem testimonium Centurionis, de sanguine & aqua è latere Christi fluentibus, per Spiritum testimonium Apostolorum, qui accepto Spiritu S. variis loquebantur linguis. Addit verò. Videmur autem hic & præcipuorum Sacramentorum admoneri, quæ ad confirmandas nostras conscientias potissimum data. Et clamant, nisi stupidi simus & perfidi, Christum DEUM. Etenim Sacramentalibus signis non minus fides juvatur, quam si maxima miracula in oculis nostris Christus faceret. Duobus enim Sacramentis benignam suam erga nos voluntatem Christus indubitatam esse voluit, quorum Symbola hic nominantur, nempe aqua & sanguis, quæ ex latere Christi mortui effluerunt, non absque mysterio. Nempe ut olim Eva ex latere Adæ sumpta, ita & dormiente secundo Adam in cruce ex latere ejus profluxerunt mysteria, quibus nata est & confirmata Ecclesia. Aqua baptismus, sanguine Synaxis, quæ & ad Martyrium cohortatur, nobis commendatur. Calvinus *Comm. h. l. pag. 97.* Non dubito, quin ad veteres legis ritus alludat in vocibus aquæ & sanguinis. & post. Aqua enim abluebantur omnes sordes, ut homines non nisi puri & mundi ad DEUM accederent. In sanguine erat expiatio & plenæ cum Deo reconciliationis pignus. Sed lex externis tantum symbolis adumbravit, quod solide ac re ipsa à Messia sistendum erat. Aptè igitur probat Iohannes, IESUM esse Christum Domini, olim promissum, quia secum attulit, quo nos omni ex parte sacrificet. Ac de sanguine quidem, quo Christus DEUM placavit, nulla est dubitatio; sed quomodo per aquam venerit, queri potest. Nam hoc ad baptismum referri, probabile non est. Ego cerè existimo, Iohannem hic fructum & effectum exprimere ejus rei, quam in historia Evangelicâ narrat. Nam quod illic dicit, ex Christi latere fluxisse aquam

D

& sal-

& sanguinem, haud dubie pro miraculo habendum. Scio tale quid mortuis naturaliter accidere; verum certo DEI consilio factum est, ut Christi latus sanguinis & aqua fons esset, ut scirent fideles, veram munditiam (cujus figura erant veteres baptismi) in eo sibi constare, ut scirent etiam completum, quod omnes sanguinis adspersiones olim promiserant. Nicolaus Hemmingius, Comm. h. l. pag. 797. Spiritus est credentium persuasio, aqua est ipsa regeneratio & sanctificatio, sanguis est justitia, id est, expiatio peccatorum per sanguinem Christi, & justitia Christi imputatio. Refert etiam Hemmingius illam opinionem, quæ dicit, aquâ baptismum, sanguine Eucharistiam, Spiritu Evangelium notari, & in medio relinquit. Aretius. Aretius Comm. h. l. p. 109. Spiritus testis est, quia in Ministerio efficax. Accipio igitur pro ministerio doctrinæ, quod durabit in mundo semper usque ad finem. Aquam hîc accipio pro baptismo, in quo Christus est declaratus DEI filius, & eadem autoritate nobis reliquit baptismum a se institutum. Sanguis est mors Christi, cujus doctrina semper durat, & in cujus memoriam instituit cœnam, tanquam verus DEVS. DEI enim solius est, symbola sacra instituere & abolere. Bullingerus in Comm. p. 103. ita loquitur. Græca quidem veritas ἐστὶν ἡ ἐκδοὺς δι' ὕδατος καὶ αἵματος, &c. Hic est ille veniens, aut qui venturus erat per aquam & sanguinem Jesus Christus; quasi senserit, divinum Spiritum per scripturas pronunciasse, aliquando venturum esse salvatorem, qui se orbi probaturus sit per aquam & sanguinem, quod sit Salvator. Per aquam v. intelligimus cœlestem doctrinam & sapientiam, idq; ob puritatem & quod reficiat ac fluat. & post. Sed & sanguinis nomine allusit ad vetera sacrificia. Ponit ergo sanguinem pro hostiâ, remissione & redemptione. Et hoc versu. Quis non videt, aquâ significari cœlestem virtutem & doctrinam, sanguine redemptionem, & Spiritu virtutem & administrationem divinam. Petrus Martyr, Loc. Com. class. 1. cap. 2. pag. 49. per omnia B. Augustini sequitur accommodationem. Theodor. Beza. Annot. maj. pag. 614. Testimonia, quæ nobis sunt magis familiaria, adeoq; intra nos ipsos insculpta, si modo filii DEI sumus, hæc sunt. Aqua, sanguis & Spiritus. Postulat autem argumenti series, ipsaq; adeo horum testimoniorum descriptio, nempe, quod in terrâ, atque adeo quod in unoquoque sanctorum esse dicantur, ut ad hæc capita revocemus omnia Christi in nobis habitantis effecta, quæ expositio non minus coherens, quam plana & perspicua fuerit. Aqua igitur appellatione ablutionem à peccati labe intelligo, cujus erant symbola purificationes illæ sub lege usurpata, & cujus quoque peculiaris nunc est tessera baptismus: sanguinis autem nomine expiationem & persolutionem pro peccatis intelligo, nempe sanguinis Christi adspersionem, cujus etiam visibile Symbolum est aquæ adpersio sacramentalis in baptismo: sicut & hujus peccatorum expiationis & illius sanctificationis tessera est efficacissima Cœna Domini.

Nic. Hem-
mingii.

Aretii.

Bullinge-
ri.

Petr. Mar-
tyris.
Theod. Be-
za.

Domini, in quâ rescimur & augemur in Christo, quem in baptismo induimus, ut non immerito dixerit Augustinus; hæc duo Sacramenta Ecclesiæ Christianæ ex Christi latere velut effluxisse, cum ex ejus perfosso latere proflueret sanguis & aqua. Spiritum denique existimo vocari vim & efficacitatem Spiritus S. sese per fidei fructus, id est, charitatem in omnibus verè sanctis exerentem, &c. Calvinum imitatur Marloratus, in Exp. h. l. Hieronym. Zanchius, de 3. Eloh. lib. 1. part. 1. cap. 1. pag. 4. ferè ad verbum Bezae interpretationem sequitur: sed pag. 6. intelligit per aquam doctrinam Evangelii, quam Christus operâ Apostolorum sparsit per totum terrarum orbem: per sanguinem, qualitatem mortis, quam non pro suis peccatis, sed pro alienis obiit: per Spiritum, potentiam suæ Deitatis, quâ se variis effectis, quis esset, declaravit. Piscator, in analys. h. l. Per Spiritum intelligit Evangelium: per aquam v. & sanguinem, aquam illam & sanguinem illum, quæ fluxerunt è latere Christi: quatenus is adumbrata fuit vis atque efficacia, per expiationes & ablutiones legales olim præfigurata. Nec tamen fuerit absurdum, per ἀραιωτικὴν nomine aqua intelligere baptismum, nomine v. sanguinis Cenam Dominicam, dummodò verò vocabulum sanguinis non accipiat proprie, quasi sanguis Christi jam sit in terrâ, sed metonymicè & synecdochicè pro S. cœnâ, quæ corporis & sanguinis Christi sacramentum est. In Scholiis h. l. ita. sive aqua illa & sanguis ille, qui effluxit è latere Christi mortui in Cruce: sive aqua baptismi & poculum Domini, quod sanguinis ipsius symbolum est. In scholiis Germanicis p. 391. ita habet: Der Geist/das ist/ die Predigt des Evangeliums / wie v. 6. am end. das Wasser/das ist/ der H. Tauff/durch welchen Christus zeuget/ daß sein Blut uns reinige vnd abwäsche von allen vnsern Sünden. Das Blut/das ist/ das Sacrament des Leibs vnd Bluts Christi/nemlich/das H. Abendmal/durch welches Christus zeuget/dz sein Blut vergossen sey/sür uns zur verbung der Sünden. Stimmen vberain/ Gr. seind in eins/ oder zu einem/das ist/ sie seind zu eben einem Zweck gerichtet. Amandus Polanus in N. T. Germ. not. h. l. p. 794. Dritter grund ist die Kundtschaft dreier Zeugen auff Erden/das ist/in der neuen Kirchen vnd Reich Christi/nämlich des Geistes/Wassers vnd Bluts/das ist/des H. Evangelii/welches der Geist allhie genennet würdt/wie 2. Cor. 3. 6. vnd durch welches der H. Geist vber uns außgegossen würdt/Gal. 3. 2. vns erleuchtet/vnd zur erkantnuß Christi bringet. Des H. Tauffs/der vns die reinigung durch Christum/vnnd Widergeburdt durch den H. Geist versichert/vnd des H. Nachmals/dardurch vns die Versöhnung/durchs Blut Christi geschehen/vnnd d. c. Verheimachung vor Gott bezeuget würdt. Dan, Tossanus Comm. Latin. h. l. in eandem concedit sententiam.

Marlorati,
H. Zanchii.

Piscatoris.

Am. Polani.

Tossani.

S. 14. Nobis in illâ interpretationum varietate, illa, velut modo

D 2

loquen-

CAP. IV.

*Vera sen-
senta po-
stra & ra-
tionibus
confirma-
ta.*

I.

*Ratio.
Nomē Spi-
ritus Sape-
riā notat,
tum con-
notat Eū-
angelium.
Ioh. 6, 63.*

loquendi Spiritus S. & circumstantiis textus magis consentanea perpla-
cet, quæ per *Spiritum* h. l. intelligit Evangelium, verbum salutis & reconc-
iliationis, verbum gratiæ & sapientiæ cœlestis, velut peculiare ἔργον &
ἔργον Spiritus S. per *aquam*, sacramentum baptismi, lavacrum regenera-
tionis & restorationis, stipulationē bonæ mentis cum Deo operans: per
sanguinem, sacramentum Eucharistiæ, tremendum mysterium, epulum
immortalitatis. **QUIA I.** singula nomina eam explicationem admittunt.

Primum enim. Spiritus verbum Evangelii ē sinu Patris Cœlestis prolatū
atque propositum per filium denotat. Ita Christus pronunciat Joh. 6, 63. τὰ
ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν. Cyrillus Alex. in Iohann.
lib. 4. c. 24. pag. 77. Spiritus, hoc est, *Spiritualia*, & de Spiritu & vita, id est,
de vivificā & naturali vitā sunt. Chrysostomus in Iohann. hom. 46. T. 3.
col. 225. Spiritus, hoc est, *spiritualia*, nihil carnale, nullam carnalem conse-
quentiam habentia, sed omni hāc terrenā necessitate & huius vitæ legibus li-
bera. Nonnus Panopol. in Paraphr. h. v. μῦθον δ' ἡμετέρον ῥῶος ἐνδεος, ὅς
ἀγορεύω: Ζὼν ὁμῶ καὶ πνεῦμα πέλει, καὶ ἐπιτίμιος ὁμῶν. sermonum v. nostro-
rum fluxus divinus, quos dico, vita simul & Spiritus est & vera vox. Joh. Fe-
rus Comm. in Johan. pag. 158. Spiritus sunt, quia non caro, non vana, non in-
efficacia, sed viva & efficacia. Est enim sermo Dei vivus & efficax. Spiritus
sunt, quia non ē ratione humanā, sed ē Spiritus sanctosunt. Spiritus sunt,
quia *Spiritualia* & divina docent; non inanis vox vel sonus, sed Spiritus sunt,
ideō non exigunt aures corporis tantum, sed etiam, imō potissimum aures men-
tis. Spiritus sunt, quia Spiritum secum afferunt, &c. Addit. Observa, ver-
ba Christi, non unum aut alterum, sed indifferenter, præstare Spiritum & vi-
tam, si fide arripiantur. Jacobus Faber Stapulensis C. h. l. pag. 320.
Adiecit Dominus, verba, quæ ego locutus sum, Spiritus & vita sunt, ut non
illa intelligerent carnaliter, & ad literam, quæ occidit, sed *Spiritualiter*, &
ad intelligentiam, quæ vivificat: ipse est enim illorū verborum Spiritus, ipse il-
lorum intelligentia atque vita. Cornel. Jansen. Conc. Evang. 6. 19 pag. 394:
sunt *Spiritualia*, & *Spiritualiter* intelligenda, ac sic auditori conferunt vitam.
Sebast. Barradas Tom. 2. Conc. Ev. l. 10. cap. 8. n. 17. Sunt Spiritus vivificans,
similia sunt Spiritui & animæ vivificanti carnem. Quæ admodum Spiritus &
anima vitam corpori donat, sic verba mea, si servantur, vitam tribuunt ipsi ani-
mæ & corpori æternam per resurrectionem. W'olff. Musculus Comm. in Joh. p.
341. Notandum hic est, quod verbis suis Dominus ore prolati Spiritum tribuit
& vitam. Si externum prolatum ac sonum spectes, & sic quidem Spiritus erant,
sed vadens ac transiens, nec cuiquam vitam afferens: attulisset enim aliās illam
euntis adstantibus & audientibus. Reliquum ergo est, ut prædicatum hoc, Spi-
ritus sunt & vita, non ad externum tantum sonum, aures Judaorum & disci-
pulorum

pulorum incredulorum frustra ferientem, sed ad sensum verborum referatur. Sensus autem verborum variis modis Spiritus dici potest. Aut quod ille ex Spiritu nascatur instinctu, aut quod Spiritualiter sit intelligendus, vel quod de Spiritu fiat sermo, vel quod Spiritum largiatur. Postremo modo non est hic locutus Dominus. Non enim propositum illius erat significare, quid verba ipsius auditoribus adferrent, neque etiam illa spiritum & vitam certè, qui offendeantur, afferebant. Nec priore modo ista dixit. Neque enim hoc agebat, ut indicaret, cuius impulsu loqueretur, siquidem nec offensio discipulorum ex eo erat, quod putarint, illum aliunde, quam ex Spiritu Dei loqui. Restat igitur, ut ob eam causam verba sua Spiritum & vitam esse dixerit, quod & spiritualiter essent, ac de Spiritus virtute dicta. Competit autem prædicatum hoc Spiritus sunt & vita, non solum hisce Christi verbis, quibus præsentì capite de carnis suæ mysterio locutus est, sed & reliquis omnibus, ut intelligamus, universam ejus doctrinam, non esse carnem, sed Spiritum, non inutilem & inefficacem, sed Spiritum & vitam, id est, vivificam. Franc. Vatablus in not. h. l. Spiritualiter intelligenda sunt, & ita conferent vitam, vel de Spiritu intelligenda sunt, quod sc. is vivificet. Sic locum Esa. 11. 4. & 2. Thess. 2. 8. de verbo divino exponunt Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, uti refert Cornel. à Lapide Comm. h. l. pag. 729. Ita & facit post Bucerum, Calvinum, Erasmus, Beza, Piscatorem, & alios Aug. Matloratus in Expos. Ecclesiast. h. l. Sic quando Roman. 8. 6. τὸ πνεῦμα τὸ πνεῦμα τὸ πνεῦμα dicitur ζῶν & εἰρήνη, sub nomine Spiritus omninò verbum Evangelii, verbum vitæ & pacis, verbum omnis sapientiæ principium etiam intelligitur. Et quando Joh. 4. 13. de veris adoratoribus dicitur, quod adoraturi sint in Spiritu & veritate, non excluditur fundamentum & norma veræ & Evangelicæ adorationis, nimirum, verbum salutare Evangelii. Sic quando 1. Joh. 4. 1. 2. 3. 6. dicitur; nolite credere omni Spiritui, probate Spiritus, &c. omnis Spiritus, qui confiteretur, &c. omnis Spiritus, qui solvit, &c. in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, &c. quanquam de docente sit sermo, ipsa tamen doctrina etiam per Spiritum connotatur. Et aliàs in N. T. ubi de Spiritu S. tertia SS. Trinitatis persona fit mentio, sapissimè Evangelii doctrina connotatur. Rom. 8. 5. c. 8. 16. 1. Cor. 2. 13. 2. Cor. 5. 5. Gal. 5. 18. &c. Porro 1. Joh. 5. 6. dicitur; τὸ πνεῦμα ἐστὶν τὸ μαρτυρῶν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Vulgatus reddit: Spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est veritas. Ubi nomen Christi ponit loco Spiritus. B. Lutherus noster. Und der Geist ist/ der da zeuget / daß Christ Wahrheit ist. Reprehendit hanc translationem in Beza Com. h. l. p. 406. F. Socinus. Male admodum, inquit, iudicio meo ultima hujus loci verba a Beza in suâ translatione reddita fuerunt, quem tamen quidam alii sunt secuti, & ipsius interpretationem probasse omnino videntur, nominatim v. Tremelius in translatione Syriaci con-

textus, in quo eadem ambiguitas est, quæ in Græco. Sic enim habent verba translationis Beza; Et spiritus is est, qui testificatur, Spiritum veritatem esse. Accepit enim Beza conjunctionem græcam ὅτι, tanquam expositivam, non autem rationis redditivam, quæ in re vehementer mihi falsus esse videtur, & parum intentus fuisse ad id, de quo in hoc loco agitur. Quid enim, quæso, ad propositum Apostoli, quod prorsus est, ostendere ex apertis testimoniis, Iesum esse Dei filium seu Christum, potest pertinere testificatio ista, quod Spiritus sit veritas. Ut nihil dicam de absurditate, quæ in eo apparet, quod Spiritus testetur, Spiritum esse veritatem. Nec poterit quisquam hoc ita interpretari, non dicam, ut ad scriptoris nostri scopum pertineat, sed ut sensus inde eliciatur, qui sit ipso scriptore dignus. Quapropter nihil ambigendum videtur, quin conjunctiva ista particula, non expositiva, sed redditiva rationis sit. At omnis illa Socini querela cadit, si dicatur, Spiritum, qui testificatur, esse ipsam tertiam SS. Trinitatis personam, adeoque aliud quid ab eo Spiritu, de quo testimonium est, quod sit spiritus verissimus, seu veritas ipsa: qui Spiritus est ipsa Evangelii vox. Ita enim 1. vehementer firmatur propositum Apostoli, quod prorsus est, apertis testimoniis ostendere, Iesum esse Dei filium seu Christum, si ostendatur, Evangelium, quod Spiritus & vita, siue anima Ecclesiæ Christianæ habetur, etiam æterno & incomprehensibili Dei Spiritu attestante, esse cælestem veritatem. Ut enim testimonio aquæ & sanguinis sua constat veritas, ex summâ & infinitâ veritate, ita etiam Spiritus, h. e. Evangelium, accipit de suâ veritate attestationem ex Spiritus S. demonstratione. Evangelium enim non est independentis, sed omnino dependentis autoritatis & veritatis. Vnde 2. non est absurdum, Spiritum sc. Sanctum testari, quod Spiritus, h. e. verba Iesu, sint veritas. Ex hoc Evangelico thesauro, seu Spiritu, gestit Paulus Romanis communicare χάρισμα πνευματικόν, εἰς τὸ σφραγισθῆναι αὐτοῖς. Rom. 1. 11. Et Ethnicis communicata sunt τὰ πνευματικά Rom. 15, 27. nempe μουσικαὶ χερόναι ἀσυνένοι & σφραγισμένα c. 16, 25. Propter fiduciam Evangelici Spiritus fidelis dicitur πνευματικὸς 1. Cor. 2, 15. Et cognitio Evangelii est σύνεσις πνευματικὴ Col. 1, 9. Et prædicatio Evangelii est εὐλογία πνευματικὴ Eph. 1, 3. Vnde frequens apparet esse, Spiritus nomine Evangelium comprehendere. Aquæ nomine baptismi Sacrosanctum mysterium in S. literis comprehendere, non minus liquidæ est veritatis. Hinc Iohannes Baptista dicitur baptisasse in aquâ. Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Ioh. 1, 26. Act. 1, 5. c. 11, 16. in Iordane, Matth. 3, 6. in Enon propè Salem, ubi erant aquæ multæ. Ioh. 3, 13. Confer Act. 8, 36. c. 10, 47. Vnde Eph. 5, 26. Ecclesia domini mundata lavacro aquæ. Adducitur hûc locus ex Hebr. 10, 23. ubi ὕδατος καθάρσις fit mentio ex Ezech. 36, 25. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris: quæ Prophetæ verba communiter Patres

Aqua nomine baptismi
Sacrosanctum mysterium
in S. literis comprehendere,
non minus liquidæ est veritatis.

Hebr. 10,
23. Aqua
mundata,

Patres ad baptismum accommodant: pro qua sententiâ etiam copiosè disputat Calp. Sanctius *Com. h. l.* Nam de baptismo intelligunt locum *Hebr. 10.* Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, Theodoretus & Latini antiquiores magno consensu. Equidem Calvinus per *aquam mundam* intelligit *Spiritum S.* Bullingerus *fidem*: Ribera, *munditiem novæ obedientiæ*, phrasi ex ceremoniis Leviticis derivatâ: alii tamen ex adversariis ad baptismum referunt, ut F. Vatablus in *not.* Contr. Pelicanus in *Com. h. l.* Beza in *annot. maj.* Cornel. à Lapide *C. h. l.* Estius copiosè disputat pro hoc sensu. *Hæc*, inquit, *de baptismo communis est tam Græcorum, quàm Latinorum expositio. Quam* puto omninò retinendam, hoc potissimum argumento, quia corpus nominat; quod baptismi Lavacro necesse est ablui, ut anima mundatio sequatur. Nam si non aliud hæc parte significare vellet, quàm priore, sicut nonnullis placet, non corpus, sed animam nominaret, dicendo; & abluti animam aqua mundâ, id est, gratia Spiritus S. Certe corporis ablutio, licet mundationem animæ typicè significet, nusquàm tamen pro eâ legitur posita in scripturis. Nec v. nostra sententiæ obstat, quòd ij, quibus hæc scribuntur, jam baptisati erant, ideoq; ad baptismum minimè cohortandi. Non enim his verbis Apostolus hortatur, ut baptisari se curent, sed ut accedant cum eâ munditiâ, quam ex institutione Christi præstat baptismus corpori adhibitus. Sed ajunt, Apostolum exigere hæc in parte sanctificationem corporis, de quâ i. Thess. 4. sic loquitur, hæc est voluntas Domini sanctificatio vestra, ut abstineatis &c. quemadmodum priori parte exegerat sanctificationem mentium, dicens; adspersi corda, &c. Respondeo, non esse morem scripturæ, ut illam corporis sanctificationem hujusmodi phrasi designet, abluti corpus aqua mundâ. Quin potius hoc vult Apostolus, & hunc ordinem insinuat, prius esse, ut animus mundetur ab affectu peccati, quod fit sine sacramento, posterius, ut à maculâ & reatu culpæ liberetur, quod ut fiat, opus est sacramento, vel ejus voto. hæc Estius. Sed & variarum aquarum typis aquæ baptismus in V. T. adumbratus est, de quibus adi Cl. Doctorem nostrum Dn. Gerhardum T. 4. L. C. de baptismo. §. 11. & seqq. Sanguinis demùm nomine non incommode sacratissimam Eucharistiam designari non minus perspicuum est. Sunt enim in hoc sacramento ejusdem pretiositatis & efficacitatis corpus & sanguis Christi. Imò in S. literis redemptio nostra frequentius sanguini tribuitur, quàm corpori. Cur id fiat, multæ afferuntur causæ: quas exponit & expendit Franc. Collus, doctor Ambrosianus Mediolan. de sang. Christi lib. 5. disp. 10. c. 2. & 3. Si itaque à corpore Christi, totum SS. Eucharistiæ sacramentum denominari potuit, ut factum esse copiosè docet Isaac. Causabonus, Exerc. ad Baron. 16. sect. 34. p. 523. cur non etiam à Sanguine idem denominabitur? Nec obstat, quòd sanguis sit altera pars cœlestis in S. hæc Cœnâ. Nam etiam i. Cor. 10, 16. in enumeratione *noiv avtas* sacramentalis,

Sanguinis
nomen pro
S. Cœnâ.

talis, illa, quæ est inter *ποτήριον* & sanguinem Christi priori recensetur lo-
 co. Non igitur, quia in ordine distributionis est secunda pars sanctissimi
 epuli, sanguis Dominicus, idè ab illo ista denominari non poterit, cum &
 dignitate primâ non sit inferior, & in synecdoche, quâ pars pro toto su-
 mitur, ista partium series & positio non attenditur. Ex antiquitate no-
 tum est, S. Cœnâ ab illis denominari sæpius, quæ vel extrinseca plane sunt
 illi, vel sanè non ita intima, sicut sanguis Domini, qui ad ejus substantiam
 pertinet. Vocatur *Κοινωνία*, Convivium Domini & Ecclesiæ, Eulogia, no-
 vum Testamentum, alimentum Spirituale, *κλάσις ἁγία*, Panis Angelorum,
 panis vitæ, panis sanctus, panis super substantialis, panis Dei, panis pro-
 positionis, *εὐχαριστία*, *Τροφή εὐχαρισθηθεῖσα*, *λειτουργία*, *συναξίς*, collecta,
 mysterium, *τελετῶν τελὴν, ἀπόρρητον καὶ φρικτὸν μυστήριον, ἵνα ἐνδοξεν μυστή-
 ρια, ἱεροτελεστικωτάτη εὐχαριστία, κρυφία καὶ ἐπίφοβος τελετή*, pretii nostri
 sacramentum, Mysterium pacis & unitatis, *χάρις, ἀγία & ἀγιάσμαλα*, *τὸ
 ἀγαθόν, τὸ τέλειον, μετὰ ληψίς, δῶρον, ἐφόδιον*, viaticum, vita, salus, *ἀσπρέια,
 θυσία*, & quæ sunt alia nomina, quæ eruit ex orthodoxâ antiquitate II.
 Causab. Ex. add. Illud appositissimum est hoc loco, quod S. Cœna antiqui-
 tûs etiam Sacramentum Calicis appellatur. Augustinus Tom. 3. l. 4. de do-
 ctrinâ Christianâ cap. 21. Imò quod nomine Calicis totum sacramentum
 comprehenditur. Eligius Novionii in Belgio Episcopus, qui ante annos
 mille vivebat, homil. X. Vocatur hæc dies Cœna domini, vocatur & natalis Ca-
 licis, & meritò talibus præfulget vocabulis; quia hæc eademq; die mysticum
 Pascha dominus cum discipulis celebrans sacramenta corporis & sanguinis sui
 illis, atque per illos nobis tradidit & ipse celebrationis initium fecit. Pascha-
 sius Abbas Corbejens. de corpore & sang. Domini. Hoc indicium in natali
 Calicis mox excipitur, ut doceatur, quid contemtoribus imminet, si damnati
 à conscientia, pedem de mensâ Domini non retraxerint.

Natalis
 Calicis.

II.
 Ratio
 Evangelii,
 baptis-
 mus,
 S. Cœna
 sunt emi-
 nentissi-
 mi in Eccl.
 testes.

§. 15. II. QUIA Evangelium, Baptismus & S. Cœna, eminentissimo &
 efficacissimo modo de toto salutis Mysterio, & imprimis Iesu. fonte & principe
 salutis nostræ, testificantur. Certissimum igitur est, isthæc, trinitate testium
 ἐν τῷ γὰρ, comprehendendi, & testibus ἐν τῷ ἁρᾶν adjungi. R. C. Quia ne-
 cessarium est, credere, Johannem Ap. hoc loco SUB SS. Trinitate testifi-
 cante eos nominasse testes, qui hanc testandi divinam operationem de
 toto salutis negotio, ejusque autore Jesu Christo, eminentissimo & effica-
 cissimo modo præstant. Requirit hoc dignitas rei, de quâ testificandum.
 Et nulla ratio est, cur præteritis eminentissimis & efficacissimis alios mi-
 noris excellentiæ testes intelligere voluerit. Antecedens è scriptura cla-
 rissimum est. Nam I. Evangelium vocatur testimonium Ies. 4. 8. 20. de quo
 loco egimus disput. peculiari. Ioh. 5. 39. de sacris scripturis dicitur, ὅτι μαρ-
 τυροῦσά εἰσιν περὶ χρίστου. Ps. 19. 8. testimonium Domini verax, sapientiam
 afferens

afferens imperito. Basilii, Nazianzenus, Theodoretus, Eusebius & Euthymius in *catena* h. l. intelligunt *de minis*, quæ imperfectis & velut infantibus iustitiam præstant. Didymus Alexandr. intelligit *de omnibus bonis & imprimis de cognitione veritatis*, quam docentur tum humiles, tum imperiti. Nicol. Lyran. h. l. intelligit *libros Prophetarum*. Nihil attinet v. ita coarctare testimonium Domini. Est *tota scriptura Evangelica*, quæ sapientiam confert, σοφίαν sc. θεῶν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προ-
 ἔρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν I. Cor. 2, 7. τὴν ἀποκεκρυμμένην τοῖς νυπίοις, Matth. 11, 25. Et multiplici iteratione Psalmus 119. docet; verbum cœlitus revelatum esse testimonium de Jesu salutari. I. Cor. 1, 6. τὸ μαρτύριον τῆς χριστῆς ἐβεβαίωθη ἐν ἡμῖν. Μαρτύριον hoc vers. 5. vocatur λόγος, & γνώσις, v. 7. ἀποκάλυψις τῆς κυρίας, uno verbo, Evangelium. quod etiam c. 2, 1. vocatur μαρτύριον τῆς θεῆς; v. 4. ἀπόδειξις πνεύματος. v. 7. σοφία θεῶν ἐν μυστηρίῳ. v. 13. διδάκτα πνεύματος ἁγίου. 2. Τιμ. 1, 8. μὴ ἐπασχυνδῆς τὸ μαρτύριον τῆς κυρίας, ἀλλὰ συγκαταθήσῃς τῷ εὐαγγελίῳ. Et c. 5. prioris Johanneæ v. 9. 10. 11. per testimonium Dei extra controversiam etiam intelligitur Evangelii verbum. Et in Apocal. cap. 1, 2. 9. μαρτυρία Ἰησοῦ χριστοῦ cum λόγῳ θεῶν æquipollet. Conf. c. 6, 9. c. 12, 11. 17. c. 19, 10. Inprimis hoc versiculo 10. disertè testimonium Jesu vocatur Spiritus Prophetiæ: aded ut Spiritus Prophetiæ & testimonium Jesu æquipolleant, quod Johannæo nostro loco convenientissimum est. Placet, quod de hoc loco scribit Ludov. ab Alcasar Jesuita in vestigat. arcam sensus Apocal. p. 799. quando ait. Discutiamus, quid sit in presenti, habere testimonium Jesu, & quis insuper sensus eorum verborum; Testimonium Jesu est Spiritus Prophetiæ. Aliquis testimonium de doctrinâ Evangelicâ explicabit, ac proinde asseret, Jesu testimonium cunctis inesse fidelibus. Longè aliter exponit Ribera, qui ait, habere testimonium esse eorum, de quibus alii testimonium bonum reddunt. In presenti tamen asserit, testimonium Jesu esse signa, quibus testantur omnes, se esse servos Jesu Christi. Ribera & Vegas exponunt de proprio Prophetiæ dono, & pro hac explicatione adducunt Ambrosium, Bedam, Rupertum & Communionem. Vnde inferunt, Angelum de illis agere Prophetis, qui peculiare donum propria Prophetiæ in primitivâ Ecclesia habebant, & simul etiam de antiqua legis Prophetis. Enimverò existimo, testimonium Jesu in presenti nibile esse aliud, quam Evangelii prædicationem, in quâ testimonium redditur de Christo. Et Evangelii prædicatores phrasillâ designari. Quod autem mox sequitur, testimonium enim Jesu est Spiritus Prophetiæ, denotat, Spiritum ac studium Evangelium prædicandi esse nobilissimum quendam prophetia Spiritum. Nam doctrina Evangelica est magna, illa Prophetia, quæ hominibus arcana Dei consilia, & bonorum ac malorum exitum detegit. Ac primò quidem nemo potest meritiò in dubium revocare, quin sit recepta in S. literis phrasia, quâ Evangelii prædicatores

E

appel-

appellantur Prophetæ. 2. Non permittit hic declarationem aliam contextus,
 cum dicit, testimonium Jesu est Spiritus Prophetia. 3. quos hic textus designat,
 qui habent testimonium Jesu, eisdem perspicue nomen Prophetarum attribuit,
 cap. 22. v. 9. 4. non est ad rem in presenti sermo de peculiari Prophetia dono.
 Contextus enim potius exigit, ut hi angeli dicant Johanni, ne existimet, tan-
 tam esse peculiaris prophetia doni excellentiam; quippe magnam & ex-
 cellentem prophetiam esse doctrinam Evangelicam, proinde qui præ-
 dicatoris Evangelici Spiritu insignitus est, illi Spiritum inesse Prophetia, &c.
 Itaque Spiritus, & Spiritus Prophetia, & testimonium Jesu, in S. literis sæpè
 sunt synonyma. II. Duo sacramenta N. T. baptismum & Cœnam Do-
 minicam esse testimonia, quibus nobis de misericordiâ æterni Patris, de
 Jesu Christo autore & fonte salutis nostræ, deque Spiritus S. copiosâ in
 nos effusione firmissimum exhibetur testimonium, dudum à nobis evi-
 ditum est, vide dissert. de Agno Paschali, & in Gal. 3. 27. 9. 68. Latissimè au-
 tem Gerhardum, Doctorem nostrum, T. 4. L. de sacr. §. 87. & seqq. Hinc
 B. Patres sacramenta vocare soliti sunt signacula & sigilla. Tertullianus
 de poenitentia, baptismum vocat fidei ob signationem. Basil. l. 3. contr. Eunom.
 ἡ τὸ βάπτισμα σφραγὶς τῆς πίστεως, Augustin. de Catechiz. rudibus cap. 26.
 sacramenta sunt visibilia rerum divinarum signacula. l. 4. de baptismo c. 24.
 Circumcisio est, signaculum iustitiæ fidei. Damascenus baptismum vocat
 ἀρραβὼν τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας &c. Nos ita concludimus. In
 quocunque mysterio est infallibilis assertio gratiosæ divinæ præsentia,
 propter meritum & satisfactionem Domini Jesu Salvatoris, ad salutem &
 beneficiorum cœlestium sive collationem, sive confirmationem, in ho-
 minibus in hac terrâ viventibus, illud continet in se divinum testimo-
 nium validissimum & summum. Ecquid enim aliud est illa infallibilis divi-
 na assertio gratiosæ præsentia, quàm divinum testimonium? Atqui in
 mysterio baptismi & S. Cœnæ est ejusmodi infallibilis assertio. In bap-
 tismo namque est infallibilis assertio gratiosæ divinæ præsentia totius SS.
 Trinitatis, suo nomine in sanguine filii nos ad fœderationem sanctissi-
 mam recipientis, adeoque de efficaciâ reconciliationis per Christum par-
 tæ testificantis: Matth. 28, 16. Vnde cum Tit. 3, 5. 6. de multiplici gratiâ
 per lavacrum regenerationis in nos à Spiritu S. propter Jesum Christum
 effusâ differuisset Apostolus, v. 8. additur πρὸς ὁ λόγος. Adde 1. Pet. 3, 21.
 Damascenus lib. 4. de O. F. c. 5. baptismum vocat σφραγίδα & φυλακτήριον
 & φωτισμόν. Adde Dionysium de Hierarch. Eccl. c. 2. In sacramento itidem
 Cœnæ infallibilis est assertio de Jesu Christo, corpus suum & sanguinem
 suum singularissimo secretissimoque modo ad remissionem peccatorum
 nobis communicante. Lucet hoc ex verbis Institutionis. Quomodo igitur
 non erunt divinum validissimum testimonium? At argumenta, quæ
 contra objecit R. Bellarminus l. 1. de sacram. c. 14. dissoluta sunt apud Do-

ctorem nostrum, Gerhardum Loc. add. §. 93. pag. 673. & seqq. Thomas Aquinas in 3. part. q. 61. art. 4. sacramenta vocat signa protestantia fidem, qua iustificamur.

§. 16. III. Quia Evangelium, baptismus & S. Cœna sunt testes, seu testimonia singulariter & propriissimè Novo Testamento Jesu Christi convenientia. Quanquam enim Evangelium etiam sub V. T. notum fuerit: & rectè dicat Thomas loc. add. Dicendum, sicut antiqui Patres salvati sunt per fidem Christi venturi, ita & nos salvamur per fidem Christi nati & passi, ex Act. 15, 11, tamen singulari & excellentissimâ quadam ratione Evangelium testatur & sese exerit in N. Testimonio Domini Jesu, ubi remotis umbris, figuris, typis, omnia simplicissimo sanctissimoque jubare coruscant. Quod ad Baptismum attinet, habuit & Judaismus sua baptismata, Hebr. 6, 2. sed abrogata & reprobata. Imò & in gentilismo in initiationibus arcanis fuisse baptismi quandam imaginem, docet eleganter Is. Casaubonus Exerc. 16. advers. Baron. sect. 43. pag. 547. Ille tamen Baptismus, quem S. Johannes divino primùm introduxit imperio, postea Christus, tanquam autor & princeps mysteriorum divinorum, inter gentes etiam transferendum mandavit, sancti & incontaminati ordinis est. Novo T. propriissimus, SS. Triados admirandâ præsentia coruscans. De mysterio Domine Cœnæ, quanquam dæmones in Michræ mysteriis quandam ejus æmulationem tradiderint, docente d. I. Casaubono, certissimum tamen est, Christianæ IV. T. Ecclesiæ id esse propriissimum. Itaque hæc tria sunt organa sanctissima divinissimaque, quibus quam maximè N. T. Ecclesia de divinæ gratiæ operatione secura est. Atqui talia testimonia & τῶν γὰρ hoc loco in primis requiruntur, quæ singulariter & propriissimè N. T. sunt convenientia. Nam tali primo requirunt tempora, in quibus testari debent, quæ sunt tempora N. T. Deinde homines, ad quos testari debent, qui sunt homines ad societatem N. T. perducendi, aut etiam jam in eadem sancta communione consistentes. tertio, res, de quibus testari debent, quæ sunt, quòd vera illa & salutaris orbi vita apparuerit in orbe ἐν τῷ κόσμῳ I. Joh. I. contra Antichristos, negantes, Christum in carne venisse. I. Joh. 2, 18. quod Christus animam suam posuerit pro nobis I. Joh. 3, 16. Estque Canon, hoc divino testimonio confirmandus, hic I. Joh. 4. Omnis Spiritus, qui confitetur, Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Itaque incarnatio, missio, passio, satisfactio, intercessio, majestas filii Dei, omnia N. T. arcana, hoc testimonio & τῶν γὰρ apud mortales sunt insinuanda & roboranda.

§. 17. IV. Quia Evangelium, Baptismus & S. Cœna sunt testes, seu testimonia perenniter, ad consummationem usque seculi, Novi T. confirmationi & corroboratori convenientia. De Evangelio res est certissima, & disertè pro-

E 2

nun.

III.

Ratio.
Evangelium, Baptismus, S. Cœna sunt testimonia singularissima N. T.

IV.

Ratio.
Evangelium, Baptismus, S. Cœna sunt testimonia perenniter, ad consummationem usque seculi, Novi T. confirmationi & corroboratori convenientia.

*Cena sunt
testimo-
nia peren-
nia ad fi-
nem secu-
li.*

*Matth. 28,
19-20.*

nunciat Petrus Act. 4, 12. Non est ἑν ἄλλῳ ἢ ἐν ἐγώ salus; nec est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat salvari. Nomen hoc includit non solum personam, sed etiam doctrinam Jesu & de Jesu, quo nomine ipse singulariter nobilis est & nominatissimus. De baptismo non minus illud certum est, illius sanctissimam dispensationem ad finem usque mundi durare debere. Vide differt. ad Gal. 3, 27. θ. 8. & 62, 63. 64. Utrumque tam de perpetuitate prædicationis Evangelicæ, quam de continuatione S. baptismi ad consummationem usque seculi, ostendit Salvator Matth. 28. 19. & 20. ubi Christus ait: *Euntes, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, baptisantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus S. &c. καὶ ἰδὲ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*: Ubi fundamentum & causam continuandæ doctrinæ Evangelicæ, & S. baptismi diligenter urgendi, ponit in eo, quia ipse gratiosam suam divinam præsentiam apud ipsos continuaturus est per omnes dies, usque ad consummationem seculi. Καὶ pro γὰρ poni, notat in clave Flacius, pag. 273. Conclusio Salvatoris hæc est. Ecce fideles! *Ut se habet mea gratiosa divina præsentia, ad regni spiritualis propagationem, fulcimentum, & conservationem, ita se etiam habere debet vestra in docendo & baptizando, mysteriaq; salutis dispensando industria.* Ratio subest; quia gratiosa mea præsentia, in his mediis & hæc τάξις sese exerit. Atque, ecce, gratiosa mea præsentia, ad regni spiritualis propagationem, fulcimentum & conservationem habet se ita, ut perenniter ad consummationem usque seculorum sit efficax futura. Hoc vobis sanctè promitto. Igitur & vestra industria in dispensatione mysteriorum, doctrina & baptismi, perennis esse debet, & ad finem usque mundi durabilis. Pariter & mandatum Christi de comedendo in S. Cænâ corpore Christi, bibendoque cœlesti sanguine, nullo termino, nisi illo universali & ultimo, qui est συντέλεια τοῦ αἰῶνος & τέτε, circumscriptum est. Atqui Johannis institutum est h. l. ejusmodi testium Triada urgere & exhibere ἐν τῇ γῇ, quæ non unâ die, unove anno, aut uno seculo, sed perpetuò firmaret, Jesum esse Christum, Ducem & autorem Salutis. Namque & cœlestes testes, μαρτυροῦντες ἐν τῷ ἑρανῷ, suam testificationem nondū finiverunt, sed omninò perennit & promovebunt, usque ad συντέλειαν τοῦ αἰῶνος. Et Ecclesia, quæ secus post Johannem lapsuris extitura est, non debet esse ἀμαρτυρος. Et modus loquendi Apostolicus; τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, ita conceptus est, ut nihil indicii ad præteritam aliquam testificationem, quæ vel tunc cessavit, vel mox cessatura est, præbeat, sed magis id insinuet, quandoquidem Deo placuit, Ecclesiam in terris plantare, eidem etiam ἐν τῇ γῇ μαρτυροῦντας addere, qui eidem perennem de Jesu Christo facerent fidem. Imò quia hæc testimonia opponit Antichristo, contra quem munit Ecclesiam suam Johannes, necesse est, ea testimonia tum etiam

etiam vigere, cum Antichristus quàm maxime grassabitur. Id v. in fine
seculorum futurum esse, sacra scriptura ostendit.

§. 18. V. QVIA Christus per Evangelium, s. baptismum & divinissimam
Cenam maximo, nobilissimo & evidentissimo modo ad nos venit. B. Johannes
ita ait v. 6. *ἐγὼ ἐστὶν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ ἀματός*, *Ἰησοῦς ὁ Χριστός*: non ex-
cluso Evangelio, cuius mox, tanquam summæ & sanctissimæ veritatis, facit
mentionem. Illi igitur hoc loco testes sunt, ea testimonia, per quæ Chri-
stus ad nos venit. Variis signis & miraculis Christus adventum suum co-
honestavit. Nativitas, Pueritia, Baptismus, Ministerium, Passio, Mors,
Resurrectio, &c. omnia plena divinis documentis & monumentis. Ve-
rùm quia B. Johannes adventus Iesu testimoniorum Triada ἐν τῇ γῇ flo-
rentem, quasi sonantem elegit, sine dubio eminentissima, maxima, nobi-
lissima & evidentissima vestigia accessus Dei ad nos elegit, quæ non solum
reliqua superarent, sed ad quæ etiam reliqua contenderent ac referrentur.
Atqui miracula & signa omnia, quantacunque fuerint, subserviunt Evan-
gelio & sacramentis, ad hæc illa omnia referuntur. Per Evangelium v.
& duo isthæc sacramenta maximo, nobilissimo & evidentissimo modo ad
Ecclesiam plantandam venit. Eminentissimum in accessu suo ad nos ve-
stigium posuit Iesus è cælo, sapientiam suam nobis communicans: suc-
cessit alterum, è cælo nobis fœdus cum SS. Trinitate in baptismo conci-
lians. Tertium supervenit, è substantiâ suâ nos cibans, potansque. De
miraculis & signis, præter Pontificiorum aliorum, aliàs producta, nobis
ὁ μόνος testimonia, placet annotare, quod Alf. Salmeron T. I. Com. pro-
leg. II. Can. 18. p. 196. inquit. Circa Dei miracula illud esse observandum, De-
um tunc illa edere, quando aliquid fide à nobis esse percipiendum, præcipere
vult. Quæ quidem ratio firma est, cur hodie, ut olim, miracula non videamus,
quia nullâ aliam legem profitemur, quam illâ ipsam legem Evangelicam, quam
ipse ab initio tot signis & prodigiis illustravit. Idem T. 9. Comm. tract. 23. p.
168. ait. Diu est, quod deficientibus miraculis externis in Ecclesiâ Dei, sola spi-
ritualia & quæ sub sensum non cadunt, in eâ manserint. In eandem sen-
tentiam loquitur Thom. de Vio Card. Cajet. Tom. 2. Opusc. tract. I. c. I. de
Concept. B. Virg. fol. 99. fac. 2. Sanè si B. Iohannes h. l. primò & princi-
paliter respexisset ad sanguinem & aquam è latere Christi promanantem,
non dixisset, tanquam singulare quippiam commendaturns & inculca-
turus, *ἐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον*, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἀματι. h. e. non
primo loco commemorasset aquam, & dixisset, Christum non tantum
venisse in aquâ, sed & in sanguine. Nam si ad illum fluxum aquæ & san-
guinis è latere Christi respicias, in eo non est tantum miraculum, quòd
sanguis fluxerit. Imò hoc naturalius est, quàm si aqua fluat. At Iohan-
nes ita loquitur, tanquã præternaturalitatem rei in eo collocet, quod non

E 3

aqua

V.
Ratio.
Evangelio,
baptismo
& S. Cena
Christus
evidentis-
simo modo
ad nos ve-
nit.

8.
3.
1.
34.
2.
31.
39.
42.
43.
44.
45.
46.

aqua tantum, sed & aqua & sanguis effluxerit. Cum præternaturalius sit, aquam è cadavere fluere latere perfosso, quam sanguinem. Non ergo primò ed respicit B. Iohannes.

VI.
Ratio.
Evangelii
um, Ba-
ptismi, S.
Cœna tri-
plici di-
stinctio-
do testan-
tur.

S. 19. VI. QVIA Evangelium, S. Baptismus & divinisima Cœna tripli-
ci distincta, ratione testantur, adeoq; revera tres testes dici possunt. Quam-
vis enim non distinguantur 1. ratione originis; quoniam universi ab æter-
no λόγῳ, qui est ἐξ ἡγῆτης eorum, quæ sunt in sinu Patris cœlestis, Job. 1, 18.
instituti sunt atque instructi: 2. ratione objecti, quia universi Iesum Chri-
stum autorem & consummatorem fidei, Heb. 12, 1. concernunt. 3. ratio-
ne fructuum, quia universi ad conferendam, aut confirmandam & obli-
gandam remissionem peccatorum & iustitiam perpetuam collimant, &c.
Distincti tamen sunt, primò quidem, quia Evangelium & literis faciliè pe-
rituris & sono evanescente propagatur, & tamen manet in æternum. Un-
de vocatur μαρτία τῆ κηρύματος. 1. Cor. 1, 21. Baptismus v. oculis hominum
sistit aquam, elementum vulgatissimum & communissimum. Pulchrè Da-
masc. l. 2. O. F. c. 9. πρῶτῳ τῷ ὕδατι προσέταξεν ὁ θεὸς ἐξαγαγεῖν ψυχὰς
ζῶσας; ἐπειδὴ ἡμελλε διὰ ὕδατος καὶ τῆ ἐν ἀρχῇ ἐπιφερομένης τοῖς ὕδασι ἀγίας
πνεύματος ἀνακαινίζειν τὸν ἄνθρωπον, &c. Interpres est ferè Rabanus Mau-
rus lib. 5. ferm. propr. cap. 11. Vult Deus, ut res seu gratia huius sacramenti
invisibilis per convenientiam, per contractibile & visibile impenderetur ele-
mentum, super quod etiam in principio ferebatur Spiritus. Demum S. Cœna
pane & vino oculis hominum innotescit, & absconditam suam vim illis
mediis admirandâ ratione patefacit. Congruentiam huius distinctionis
variâ adferunt Patres & Scholastici. Nobis eam indicasse sufficiat. De-
inde v. distincti sunt: quia Evangelium pollicetur præsentiam divinam
gratiosam cum beneficiis divinis cœlestibusque, regeneratione, renova-
tione, adoptione, sanctificatione, justificatione, &c. generatim & sine pe-
culiari quodam gradu. In S. baptismo v. est peculiaris quidam gradus in-
super gratiosæ præsentiae, quo SS. Trinitas intuitu meriti Christi peculi-
riter mediante aquâ adest ad fœderationem gratiosam: adeò quidem, ut,
etiamsi Evangelium prædicetur apud quamcunq; aquam, nō v. particulari-
ter & peculiari ex institutionis baptismi arcano agatur, nihil per illam
aquâ & ex illâ aquâ sperandū sit, nisi quod ex quâvis aquâ in regno poten-
tiae consideratâ speratur. Pariter in S. Cœna, quamvis per Evangelium to-
tus Christus cum omnibus suis thesauris nobis reddatur gratiosè præsens,
tamen idem ratione corporis sui per panem sacramentaliter exhibiti, &
sanguinis per vinum similiter propinati, singulari ratione præsens sit, quo
modo aliâs præsens non est. Aliâs inter sacramentalem & spiritualem
divinam præsentiam nulla maneret distinctio. Atqui B. Iohannes τρεῖς
μαρτυροῦντας proponit ἐν τῇ γῆ omnino triplici distinctaque ratione testi-
ficantes

ficantes. Nam & hoc vult ratio testandi. Et coacervatio testium studio-
sè à B. Johanne quæ sita idem postulat. Sed & tres testes *ἐν τῷ ἑαυτῷ* re-
aliter distincti sunt.

§. 20. VII. QVIA Evangelium, S. baptismus & S. Cœna sunt testi-
monia ex parte Dei testantia, divinitus instituta, à Deo suam originem habentia.
Sunt enim organa cœlitus excitata, per quæ Deus nobiscum agit,
& suam in nobis operatur gratiam. Atqui ejusmodi testimonia h. l. com-
mendat Johannes Apostolus, quæ ex parte Dei testantur, quæ à Deo su-
am habent originem. Vocatur enim ista Trias testimoniorum *ἐν τῇ γῇ*
diserte v. 9. *μαρτυρία τῷ θεῷ: ἡμεμαρτύνηκε περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.* Et v. 10. di-
citur; qui credit in filium *ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν ἑαυτῷ.* divinitus autem te-
stimonium Evangelii, baptismi & S. Cœnæ sentimus in nobis.

§. 21. VIII. QVIA per hos tres in terrâ testes, Evangelium, baptismum
& Eucharistiam & Patres & Pontificii & Calviniani quidam h. l. intelligunt,
ut ex narratis constat. Tertullianus disertè lavacri aqua & potionis sangui-
nis meminit; Pariter cœlestium sacramentorum Cyprianus facit mentio-
nem. Horsum spectat & Gregorii Nysseni locus. Paulinus etiam pul-
chrè accedit & Beda & Damascenus, & Paschasius, & Anselmus, & In-
nocentius, &c. Huc etiam quàm proximè accedunt, qui intelligunt per
sanguinem & aquam ea, quæ à latere Iesu mortui in cruce profluxerunt
miracula; quorum è Patribus plures sunt, è Pontificiis plurimi. Faten-
tur enim illi, ut infra audiemus, hæc fuisse signa & figuras sacramentorum
duorum horum, Baptismi & Eucharistiæ. Quoniam si signa & figuræ
testimonium de Iesu sunt, non minùs hæc ipsa sacramenta testimonia de
Iesu esse possunt. E Calvinianis consentiunt Hemmingus, Piscator, Pola-
nus, & quadantenus, ratione sanguinis & aquæ, Beza. Reliquorum inter-
pretationes ex regulis interpretandi per rationes nostras sparsis facile sol-
vuntur & refelluntur. Ea enim testimonia h. l. intelliguntur, 1. quibus ho-
rum testium nomen non repugnat, sed pulchrè consentit. 2. quæ commu-
ni consensu & ex natura rei sunt testimonia ejus objecti, cujus hæc dicun-
tur esse testimonia. 3. quæ singulariter & propriissimè N. T. conveniunt;
4. quæ perenniter & ad consummationem usque seculorum durabunt.
5. per quæ evidentissimè & notabilissimè Christus venit. 6. quæ distincta
triplici ratione & modis à se invicem discrepantibus testantur. 7. quæ ex
parte Dei testantur, & originem suam habent singulari institutione à Deo;
8. & quibus Patrum & Interpretum saniorum non contradicit consensus.
Has conditiones horum testium, cum aliis interpretationibus non con-
venire maximè liquet.

§. 22 Natura Sanguinis, aquæ, Spiritus, hoc est, quid sint, explica-
ta est; sequitur II. Numerus. Ille est ternarius. Ternarius numerus

VII. Ratio
Evangelii,
Baptismi,
S. Cœnæ sunt
testimonia
ex
parte Dei.

VIII.
Ratio.
Quid à Pa-
tribus, Pon-
tificiorum
& Calvin.
suffragan-
tur.

CAP. V.
Numerus
testium.
Ternarius
dignitas.

Mar.

Marbodeo de gemmis, five est Aemilius Macer, lib. 5. numerus sacer est. Au-
 sonio in grypho ternarii, Tris numerus super omnia. Pollucil. 6. c. 2. terna-
 rius numerus primus perfectus. Perfectum eundem etiam Phurnutus di-
 cit, ubi de Musis. Τρεῖς μὲν, inquit, διὰ τὴν τῆς ἱερᾶς τελειότητος. Ita &
 Ausonius l. d. Idyll. 11. Tris coit in partes numerus perfectus. Ut qui, ajente
 Plutarcho Sympof. l. 9. q. 3. habeat principium, medium, & finem. Aristot.
 l. 1. de cæl. c. 1. παρὰ ταῦτα ἔκ' ἐστὶν ἄλλο μέγεθος διὰ τὸ τὰ ἱερὰ πάντα εἶναι,
 καὶ τὸ τρεῖς πάντῃ. καθάπερ γὰρ φασι οἱ Πυθαγόρειοι, τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα, τρι-
 σὶν ἀρῆσθαι. Τελευτὴ γὰρ καὶ ἀρχὴ τὸν ἀριθμὸν ἔχει τὸν 3 πάντος. Martianus Ca-
 pell. in nupt. Phil. Trias verò princeps imparium numerus perfectusq; censen-
 dus. Nam prior initium, medium, finemq; sortitur: & centrum medietatis
 ad initium finemq; interstitiorumq; æqualitate componit. Eadem sententia
 est Porphyrii in vitâ Pythag. & Chalcidii in Timæum Platonis. Dionys. Ha-
 licarnass. antiq. Rom. l. 3. ait; idoneum maximè hunc numerum esse contro-
 versis dirimendis, quippe qui principium, medium & finem in se contineat. In
 sacris etiam numerus iste usurpatus. Ter libabant, ter sacra item faciebant.
 Nicomachus in Eclogis τῶν θεολογούμενων ἀριθμητικῶν, apud Anonymum.
 Ter libant, & ter sacrificant, qui preces suas perfici à Deo petunt. Anatolius.
 Vota & libationes ter fiunt. Capella. Preces tertio ac libamina, repetuntur.
 Aristotel. l. 1. de Cæl. c. 1. Iamblichus in vitâ Pythag. l. 1. c. 28. Secundum
 tria etiam legibus oraculisque sacra facere jubebantur, nempe stato anni
 tempore, mense ac die. Geminus in introd. in Phænomena, Quod enim à le-
 gibus & oraculis præcipiebatur, ut sacrificarent secundū tria, nempe secundum
 menses, dies & annos, sic distinctè illud Græci universi faciebant, ut cum Sole
 congruente annos agerent; dies & menses cum lunâ. Est vero secundum soles
 annos agere, circa eadem anni tempora diis eadem sacra facere: ac vernum
 quidem sacrificium, semper vere; æstivum, æstate; reliqua, pariter stato tem-
 pore celebrare. Hoc enim acceptum & gratum Diis esse existimabant. Ter quo-
 que Sortes, quas consulebant, tollere solebant, ut patet ex Tibull. l. 1. eleg. 3.
 Mortuorum quoque nomina ter vocare, moris fuisse docet Ian-Meursius
 in Spicileg. Theocritic. ad Idyll. 13. Eadem ratione aliquod mali aut morbi
 deprecantes ter despuisse, docet Plinius l. 28. H. N. c. 4. & Theocrit. Idyll.
 6. Juvenal. Sat. 7. Ubi interpretes ejus. Propter fascinum verborum ter sibi in-
 finum spuunt, & videntur fascinum arcere. Petronius in sat. p. 100. ubi pag.
 355. Woverius copiosè hunc expuendi ritum exponit. Lucinam quoque
 parturientes ter invocabant. Horat. l. 3. Carm. od. 22. Quin trifariam omnia
 esse distributa ajebant, atque hinc dixisse Homerum. τριχῶς πάντα δέδα-
 σται Quod ex Homero repetunt Cydonius l. de contemn. morte. Max. Ty-
 rius dissert. 24. Psellus de Op. dem. Habet de hoc numero insignem locum
 ex Nicomachi Gereseni lib. de Arithmetica ad res divinas applicatâ Photius

Cod.

Cod. 187. pag. 238. Vide vero Petr. Bongum mysticæ num. signific. l. 1. p. 69. Edit. Bergom. & Joh. Meursium de Denario c. 5. Nostro Apostolo placuit ternario numero comprehendere suos μαρτυρούντας, quia ipsa res ita postulavit, & in Ecclesia in terris collecta nō plures sunt, quàm tres testes, qui sub SS. Trinitatis τὰς εἰς, tanquam absolutè summo testimonio, ἐν ἑαυτοῖς, ordinariè testantur. Quemadmodum enim ἐν ἑαυτοῖς non sunt plures testes, qui hoc modo & hac eminentiâ testantur, quàm Pater, Verbum, & Spiritus S. ita etiam ἐν τῇ γῇ plures non sunt testes, qui hoc modo testantur, quàm tres, Spiritus, sanguis & aqua. Testatur quidem in terrâ etiam de Iesu Christo chorus Martyrum, ordo Confessorum, Splendor Doctorum, imò universus fidelium cœtus. Sed horum testimonium nihil aliud est, quàm Evangelicum testimonium, & veritatem suam ab his testibus Johannæis mutuatur. Testatur de Iesu fides, charitas, spes: testatur regeneratio, renovatio, justificatio, sanctificatio, adoptio fidelium. Sed virtutes illæ fidelium testantur non tanquā instrumenta, ex parte Dei homini gratiam & salutem dantia aut stabilientia, sed tanquā charismata à Spiritu S. fidelibus infusa. Et testantur, utrâque Triade testium à Iohanne perductorum velut imprægnatæ. Operationes verò, regeneratio & sequentes, sunt effectus Triadis istius testimonialis, & actus realiter testantes. Sacramenta reliqua, præter duo, Pontificiorum, in hunc censum non pertinent. Nam Matrimonium non testatur suapte natura de Christo, sed typus est, liberè electus, intimæ connexionis Christi Sponsi cum animâ sanctâ. Ordo non est ipsum testimonium de Iesu, sed consecratio & cooptatio solum quædam ad hanc Triadem testium rectè dispensandum. Extrema Unctio & Confirmatio nihil hic agunt, uti infra docebitur. Pœnitentia verò non est tam testimonium de Iesu, quam id, quod testimonio de Iesu triplici quam maximè nititur, utpotè quæ fiduciam in se continet, fidum testimonii divini receptaculum.

§. 22. Numerus declaratus est; sequitur III. Operatio. Dicuntur μαρτυροῦντες. Ubi non propriè & tanquā personis τὸ μαρτυρεῖν tribuitur tribus in terrâ testibus, sicut illi testes, qui sunt in cœlo, sunt μαρτυροῦντες, ut persona; sed impropriè & velut mediis atque instrumentis, per quæ illi tres in cœlo testes operantur. Hæc μαρτυρία horum testium non est inefficax, & merè σπουδαῖον, sed efficax omnino & ἐνεργητικὴ, divinâ quadam & validâ ratione veritatem de Iesu Christo, filio Dei, Salvatore generis humani, mentibus hominum imprimens, eas illuminans, regenerans, renovans & convertens. Nam I. sicut in cœlo tres testes, Pater, verbum & Spiritus S. non nudâ significatione, sed realissimo, efficacissimo, ineffabili- que modo testantur, Iesum esse Dei filium; sic in terrâ, in ægno gratia, etiam tres hi testes, Spiritus, aqua & sanguis, realiter & efficaciter per divinam

F

poten-

CAP. VI.
Operatio
Testium
trium.

potentiam testificantur. Sunt enim hi testes illis subordinati, tanquam instrumenta causæ principali, tanquã media auctori salutis, sunt intimè conjuncti & in suâ operatione à tribus in cœlo testibus neutiquam separandi. II. Testificatio horum trium testium non est *humana & moralis*, sed *divina & hyperphysica*. E. non tantum indicat & significat veritatem, per modum testium humanorum, sed simul intimè veritatem mentibus hominum implantat, voluntatem secretissimè movet, gloriam Iesu Christi filii Dei fortissimè asserit. Est ergo intima & penetrantissima quædam *testificatio*. III. Testificatio, quæ *in terrâ* fit *salvandis* fidelibus, sine dubio non est minoris efficacis, pro asserendâ piis mentibus fide Salvatoris, quàm ea testificatio, quæ *Satana* facta est, quâ illi testatnm redditum est. Iesum Nazarenum esse Salvatorem orbis. Imò est validior & efficacior. At testificatio, quâ Christus glorioso triumpho Satanae se victorem testificatus est, tantæ fuit potentis, tam felicitis efficacis, ut omne ejus regnum destruxerit, ipsum contremiscere & concuti fecerit. *Heb. 2. 14. I. Cor. 15. 54. 55. 56. Eph. 4. 8.* Nam omninò majori ratione efficacis gratiæ sese erga amicos suos fidelis testis Iesus Christus exerit, quàm sese ratione efficacis potentis contra suos exhibeat hostes. IV. Testificatio horum testium trium est causa victoriæ mundi per fidem. *vers. 5.* dicitur, *τίς ἐστιν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, ἐὶ μὴ ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.* Versibus seqq. originem hujus victoriosæ fidei explicat B. Iohannes; quod scilicet excitetur geminâ triplicitate testium *ἐν τῷ πατρὶ & ἐν τῇ γῇ*, Patris, Verbi & Spiritus S. itemque Spiritus, Aquæ & sanguinis. Quandoquidem ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ major sit, non tantum ratione autoritatis & authentias, sed etiam ratione energias & efficacitatis, quàm *μαρτυρία τῶν ἀνθρώπων*, quod inquit *vers. 9.* Confer locum *1. Cor. 1. 6. 7. 8.* V. Ipsi dispensatores hujus triplicis in terrâ testimonii, sunt per hoc efficaces ad regenerationem, illuminationem, conversionem, confirmationem & obliationem fidei. E. multò magis ipsum hoc triplex testimonium efficaciam divinam & percipientem ad movendas mutandasq; hominum mentes habebit. Antecedens manifestum est, ex *Act. 26. 18 Rom. 11. 14. I. Cor. 3. 5. 9. cap. 4. 1. 15. 2. Cor. 4. 8. Gal. 4. 19. Eph. 3. 8.* Vide D. Gerhard. *Tom. 6. L. C. pag. 418.*

CAP. VII.
Ubi etas
testium
trium.

§. 23. Operatio fuit: sequitur IV. Ubieras. B. Iohannes dicit *ἐν τῇ γῇ*. His verbis non solum *ubi existentia*. nec tantum *ubi testificationis*, sed & *modus existentia* horum trium testium declaratur. Ratione UBI *ὑπάρξεως* sunt hi *tres testes* & existunt I. *ἐν τῇ γῇ*. Idque propter Sacrosanctam institutionem & gratiosam ordinationem totius SS. Trinitatis in Iesu summo Rege & Propheta nostro, qui simul & dator est Prophetarum & Doctorum. *Eph. 4. 11. Πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας.*

διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. 7. 12. μέχρι καταστήσασθαι πάντες εἰς τὴν ἐνότητά της πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἰσχύος τοῦ υἱοῦ. vers. 13. Ad-
 de 2. Cor. 5. 19. 20. Sunt quidem etiam tres testes ἐν τῷ ἑρανῶ simul ἐν τῇ
 γῇ: verum non propter dispositionem & dispensationem superioris prin-
 cipii, sed ex summâ perfectione & maiestate, tum præsentiâ potentiae, tum
 præsentiâ gratiosâ, aut etiam iustitiæ vindicatricis. Itaque in cælo &
 in terra indivisâ & interminabili unitate existunt. Hi vero tres testes
 existunt in terrâ tantum hâc singulari Oeconomîâ, uti inferius patefiet am-
 plius. Testes hi tres II. Ratione UBI μαρτυρίας, sunt ἐν τῇ γῇ, in Eccle-
 siâ ex orbe terrarum collectâ, & ex eâ imprimis Spiritus, sonum sui testi-
 monii potentissimi ad fines orbis terrarum penetrare facit, ἐν πάσῃ τῇ κτί-
 σει ὑποτάσσοντες ἑαυτὸν Col. 1, 23. Marc. 16, 15. Unde pertinent tantum ad Eccle-
 siam in terris existentem. Imò etiam tres testes in cælo simul in terrâ te-
 stificantur, & testificari à B. Johanne perhibentur. Ibi nimirum testi-
 monium divinum sonat, ubi victoria mundi & fides victoriosa regnat:
 ubi à falsitate periculum est; ubi ex Deo homines regenerantur; ubi
 de Jesu Nazareno, quòd sit Christus, filius Dei, magnoperè dubitabatur,
 &c. Nic. Lyranus putat, etiam in cælo SS. Trinitatis testimonio locum da-
 ri debere. B. Trinitas, inquit, ipsa se manifestat beatis, per apertam vi-
 sionem, quantum ad personarum distinctionem, & verbi emanationem, & Spi-
 ritus S. ab utroque: & hoc est, quod dicitur, quoniam tres sunt, & c. veritatem
 sc. manifestando. Nam testimonium dare est veritatem manifestare. Atqui
 hoc I. B. Johannes non agit de visione beatificâ producendâ, sed de roboran-
 dâ fide, quâ mundus vincendus. vers. 13. ἵνα πιστεύετε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ, Alf. Salmeron h. l. conjungit aliam, quâ testes in cælo testentur, ra-
 tionem, cum illâ Lyrani; vel, inquit, testantur infundendo hominibus, qui
 adhuc viatores sunt, fidem, quæ Dei donum. Sunt, qui verba Apostolica ita
 collocent, τρεῖς εἰσιν ἐν ἑρανῶ, οἱ μαρτυρεῖντες: aded ut non testari, sed esse in
 cælo dicantur. Alii per ἑρανὸν non intelligunt Πῶν Beatorum & S. Ange-
 lorum, sed regnum immensæ maiestatis, quod non loco, sed transcælesti
 gloria definitur: ex quo est βάπτισμα, Matth. 21. 25. Luc. 20, 4. in quod
 peccatur. Luc. 15, 18. 21. ex quo panis vitæ Joh. 6, 32, 33. &c. ex quo Spi-
 ritualia bona. Joh. 3, 27. Jac. 1, 17. Rursus sunt, qui phrasin ἐν τῷ ἑρανῶ posi-
 tam statuunt pro ἀπ' ἑαυτῶ, quia Pater de Christo testificatus est, per φωνὴν
 ἐκ τῶν ἑρανῶν Matth. 3, 17. Marc. 1, 11. ἐξ ἑαυτῶ Luc. 3, 22. ac Spiritus S. è cœ-
 lis super Christum apertis descendens testificatus est. Simplicissima ex-
 positio est, Triada testium in cælis dici, quia non tantum est in terrâ, sed
 etiam in cælo, non tantum in regno gratiæ, sed etiam in regno potentiae
 & gloriæ, quia cælum cælorum eam non capit, quia absolutâ & divinâ
 maiestate testantur, uno verbo, quia divini sunt illi testes. Ratione τρόπος

ὑπαρξίας III. sunt etiam ἐν τῇ γῇ hoc est, in terreno quodam habitu quasi & modo existendi. Nam Evangelium, quod est sensus & consilium divinum de nostræ salutis ratione, velut potentia Dei ad salutem omni credenti, Rom. 1, 16. veluti σοφία θεῶ ἐν μυστηρίῳ ἀποκρυφύμενη & προορισμένη πρὸ αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν. I. Cor. 2, 7. proditur ordinariè & communicatur non occultâ inspiratione, sed κηρύγματι, I. Cor. 2, 4. adeoque terrenis subsidiis, ore, lingua, gutture, voce, sono, aëre, per quæ & quibus sensus & vis illa divina ad homines defertur: & γεαφῇ Joh 5, 39. c. 20, 31. adeoque rursus terrenis subsidiis, membranâ, chartâ, & aliis instrumentis. Sic Baptismus, in quo testatur SS. Trinitas de admirandâ fœderatione & induitione Christi, è terrâ assumit aquam, quâ testimonii sui operationem absolvit. Et S. Cœna complectitur in se è terrâ panem & vinum. Atque hoc modo & habitu hi tres testes sunt tantum in terrâ. Nam quamvis sensus ille divinus de salute nostra, Evangelium ἀρχετύπως, sit etiam in cœlo, tamen ἐκτύπως, ut vel κηρύγματι vel γεαφῇ manifestatur, tantum in terrâ manifestatur, & tantum in terrâ est. Et quanquam pars cœlestis S. baptismi sit etiam in cœlo, tamen quatenus sub aquâ & cum aquâ divinam suam fœderationem, regenerationem & φωτισμὸν absolvit, hoc modo tantum est in terra. Pariter licet Corpus & Sanguis Jesu Christi sit etiam in cœlo ὑπὲρ ἅνα πάντων τῶν ἑσάνων, tamen ut cum pane & vino communicantur, hoc modo tantum in terrâ exhibentur.

CAP. IIX.
Vni as te-
stium tri-
um.

§. 24. Fuit ubi etas, sequitur V. Unitas. B. Johannes dicit; καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσι. In editione Complutenſi, in margine h. l. adducitur sententia Thomæ, qui expof. 2. decre. de ſumm. Trinit. & fide Cathol. ſcribit: In veris exemplaribus illa verba poſt tres in terrâ teſtes non legi, ſed dici ab hæreticis Arianis hoc eſſe appoſitum, ad pervertendum intellectum ſanum præmiſſæ autoritatis de unitate eſſentiæ trium perſonarum ſive teſtium in cœlo. Idem adfert Innocentius Papa. C. in quadam Tit. de celebrat Miſſarum. Sed nos oſtendimus illa eſſe authentica. Sunt autem εἰς τὸ ἓν, I. ratione originis & inſtitutionis. Sicut enim Evangelium, ratione ſolennis promulgationis & confirmationis per mortem, eſt à Jeſu Chriſto; ita & Sacramenta ipſa ex immediatâ Chriſti inſtitutione conſtant, & ab eodem, etſi non ambo primùm, tamen ambo ſolenniter promulgata ſunt. Cyprianus ſerm. de ablutione pedum. Ipſe ſummus Sacerdos ſus eſt Sacramenti inſtitutor & autor. Ambroſ. Tom. 4. l. 4. de ſacr. c. 4. Autor ſacramentorum quis eſt, niſi Dominus Jeſus? De cœlo iſta Sacramenta venerunt: conſilium enim omne de cœlo eſt. Thomas part. 3. quæſt. 64. a. 2. Virtus Sacramenti eſt à ſolo Deo. E. ſolus Deus eſt Sacramentorum inſtitutor. Et poſt. Apoſtoli & eorum ſucceſſores ſunt vicarii Dei, quantum ad regimen Eccleſiæ Dei inſtituta per fidem & fidei ſacramenta. Vnde ſicut eis non licet tradere aliam fidem, ita

ita quoq; neque instituere alia Sacramenta, sed per sacramenta, qua de Christi latere in cruce pendentis fluxerunt, dicitur fabricata esse Christi Ecclesia. Et licet Baptismus non ita, sicut S. Cæna, à Christo primum proditus inter homines sit; siquidem Johannes Baptista primum baptizare ex Dei auctoritate ausus est; tamen ratione solennis promulgationis, & inter gentes tendendæ communicationis, Baptismus æquè à Christo, ac S. Cæna est Ubi obiter noto novam Theologiam Scholasticorum. Statuunt illi, Christum sacramenta nova legis etiam secundum humanitatem instituisse; Ita Tannerus Tom. 4. Theol. Schol. col. 702. ex Thomâ, Cajetano, cum omnibus Thomistis statuit contra Scotum & Vasquez ex Matth. 28. 18. Et rectè quidem. Sed postea tribuunt Christo, ut homini, circa sacramenta peculiarem quandam potestatem ministerii principalis; seu potestatem excellentiæ, quam in 4. capp. collocant. 1. quod sacramenta omnia vim suam habeant ex Christi meritis & passione. 2. quod in fide & per invocationem nominis Christi sacramenta sanctificantur & perficiuntur. 3. quod ipse etiam, ut homo, potuit instituere sacramenta. 4. quod ipse potuit effectum Sacramentorum, etiam sine exteriore Sacramento, conferre. Ita Tannerus post alios l. d. At vero hæc potestas excellentiæ non est potestas ministerii & inferioris ordinis sub divinâ potestate. Quia est potestas, fatente Tannero, contenta in omni potestate in cælo & in terrâ, quæ est divina potestas. Vide differt. in Gal. 3. 27. §. 23. 24. 25. 26. & seqq. Tandè afferunt; potuisse Christum absolute loquendo potestatem excellentiæ ministris aliquo modo communicare, ut & eorum meritum operaretur ad sacramentorum effectum, & ad invocationem nominum ipsorum sanctificarentur & perficerentur sacramenta, & ipsi possent sacramenta instituere, & sine ritu sacramentorum eorum effectum solo imperio conferre. Tanner d. l. Sed rectè contra eum disputat Vasquez in 3. disp. 135. c. 2. n. 26. Et monstrosa est sola recitatione sententia. Sunt II. *ἐἰς τὸ ἐν*, ratione virtutis & efficaciæ; de quâ supra. Sunt III. *ἐἰς τὸ ἐν*, ratione ordinariæ dispensationis. Inveniuntur in unâ eademq; *ὁμοφωνία* *μυστηρίων* 1. Cor. 4. 1. scil. in ministerio Ecclesiastico, cujus necessitas, ad dispensanda hæc divina testimonia, ostendit Doctor noster, Gerhardus Tom. 6 p. 59. & seqq. Sunt IV. *ἐἰς τὸ ἐν* ratione hominum, quorum salutis destinata sunt testimonia hæc, aded, ut licet, ratione ætatis, cum aliquo discrimine communicentur hominibus, nulli tamè vel sexui, vel statui, vel ordini præclusa sint: quod sacramētis nonnullis Papalibus propriū est. Sunt V. *ἐἰς τὸ ἐν*, ratione mutua lucis & harmonica cōsensionis sub Deo ad salutem nostram. Sed hæc clara sunt. Non verò sequitur, tres in terrâ testes sunt unum dictis modis, non verò ratione *ὁμοφίας*. E. nec tres in cælo testes unum sunt per *ὁμοφίαν*. Nam 1. ipsa phrasis configuratio, apud testes in terrâ alia est, quàm apud testes in cælo, Ibi *τρεῖς ἰς τὸ ἐν*, hic *τρεῖς ἐν ἑνὶ*. 2. Requiritur major unitas ad testes in cælo, quàm

ad eos in terrâ. Quia testimonium in cœlo summum est & primum. Unde firmissimam & summam unitatem requirit, qualis ea non est, quæ solo consensu constat, sed ea, quæ ὁμοσίαν pro fundamento habet. Quia alia classis est testium in terrâ, ab eâ, quæ est testium in cœlo, E. alia etiam unitas superior. Quia est unitas testium in cœlo, h. e. divinorum, altissimorum. E. alia ab ea, quæ testium in terrâ. Quia de Patre & Spiritu S. constat per se, quod ὁμοσίαν unum sint. & quia Filius inter duos illos testes inferitur, de ejus etiam cum utroque ὁμοσίαν certi sumus. Unde & constat non hanc, quæ testibus in terrâ, etiam testibus in cœlo competere, unitatem. Quia ea unitas testibus in cœlo competit, quâ tantum tres in cœlo unum sunt. Solius autem consensus unitate in cœlo cum Deo Patre, Verbo & Spiritu S. infinitæ Sanctorum Angelorum & Beatorum myriades unum sunt. Est igitur hujus & illius testium Triadis distinguenda Unitas. Et hæc quidem ἐξηγητικὸς ad verba Johannaæ.

CAP. IX.

Porisma
ta ex tex-
tu Sancto.

I.

De S. lite-
rarum au-
toritate.

S. 25. Sit jam porisma I. Autoritas S. literarum, etiam quoad notitiam nostram, & nominatim, doctrina Evangelii, est planè independens ab hominibus in Ecclesiâ ordinariè docentibus, quanti vis sint, & quantacunque autoritatis. Ratio est ex textu nostro I. quia Spiritus, qui doctrinam & mysterium Evangelii S. literis comprehensum notat, ut ostendimus, tantum testimonium divinum in terrâ immediatè, & sine interpositione alterius cujuspiam principii, à quo dependeret, sub tres testes in cœlo ponitur, cum quibus intimè cohæret. 2. Quia, si quo ad persuasionem & notitiam nostram Ecclesiæ autoritas testimonium authenticum, & ut sic loquar, autoritativum de hoc testimonio Spiritus præberet, quo ad nos essent non tres, sed quatuor μαρτυρῆτες ἐν τῇ γῇ, sc. Spiritus, aqua, sanguis & Ecclesia. 3. Quia Ecclesia testans de verbo Dei quod ad nos, aut solum externa quædam motiva, ad fidem verbo Dei habendam, usurpat; & sic non autoritativè, sed persuasivè agit: & illa ipsa tamen externa motiva ex natura & circumjacentibus testimonii Spiritus haurit: aut interna verbi Dei ἀπὸ τῆς προποσῆς, & sic non de suo & ex se testatur, sed fundamenta testimonii rursus ex intrinsecâ perfectione divini hujus testimonii depromit: aut sine ullis motivis simplici assertione testatur, quâ ratione, aut ex revelatione aget, de quâ Ecclesia certa non est; aut solum humanum testimonium dabit. At testimonium Dei majus est, quàm testimonium hominum. 1. Joh. 5, 9. Unde intolerabiles sunt propositiones. Non solum non inferiorem, non solum parem, imò quodammodo superiorem & notiozem esse Ecclesiæ autoritatem, scripturarum autoritate. Magis universalem esse Ecclesiasticæ traditionis autoritatem, scripturarum autoritate. Autoritatem S. scripturæ totam pendere ab Ecclesiâ. Istis, quæ habemus, exemplaribus scripturarum nullam majorem fidem aut utilitatem esse posse, quàm quibuscumque scrip-
scriptu-

scripturis Apocryphis. Propter Ecclesiam solam ejusq³ autoritatem nunc credi scriptura universa. Omnem, quæ apud nos est, scriptura autoritatem ab Ecclesia autoritate necessario dependere. Ecclesiam esse Scripturâ superiorem, sicut legislator superior est ipsâ lege, in quantum lata & promulgata: & quæ sunt similes apud Pighium, Tiletanum, Baronium, Bellarminum, Costerum, Stapletonum, Bailium, & alios obviæ. Sed vide de hac materiâ, post Doctores nostros, etiam copiosam Withackericum Stapletono disputationem T. 2. oper. & adde testimonia ex Gregor. de Valentia *Analysi fidei* l. 1. c. 15. Serario c. 4. proleg. q. 5. & seqq. Pulchrè Wesselus Groningensis lib. de potest. Eccles. Tanta necessitas est verè scienti Evangelium, tanta necessitas Evangelio, ut nulla multitudo, nulla celsitudo movere debeat scientem discredere. Propter Deum enim Evangelio credimus, & propter Evangelium Ecclesia, & non Evangelio propter Ecclesiam. Vnde quod Augustinus de Evangelio & Ecclesia dicit, originis de credendo verbum est, non comparationis & præferentia. Hoc verbum Augustini (Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ autoritas moveret, inquit idem in Ep. ad Jacob. Hock) non amplius probat, quàm continet. Originis, non comparationis verbum est, Evangelio non crederem, nisi Ecclesia credidisset. Quemadmodum primæ multitudinis credentium quisq³ dixisse rectè potuisset: Ego Evangelio non crederem, nisi Petro credidisset: sic & ego hodie, nisi domesticis primum puerculus, postea scholasticis, demum Ecclesiasticis credidisset, hodiè Evangelio non crederem: Evangelio tamen magis, quàm alicui mortalium multitudinì credo, at quæ adeò debeo credere, quod si sentirem omnes homines discredere, denudò nihilominus Evangelio, quàm illis adhererem. Parvula nascentis adhuc fidei originem texit Augustinus in verbo suo: non autoritatem Ecclesiæ, cum Evangelii dignitate comparat. Sed vide dissert. nostr. de autor. Eccles.

§. 26. Sit insuper Porisma II. Sacra litera sunt sufficiens norma & adæquata, per quam de rebus ad Evangelium pertinentibus SS. Trinitas infallibiliter, perfectè & clarè testatur & judicat. Ratio ex textu nostro est I. Quia S. litera, asserente B. Johanne Apostolo, sunt unicum dogmaticum testimonium sub Deo ordinarium. Sunt igitur norma sufficiens & adæquata mysteriorum Evangelicorum. Antecedens probatur. Quia S. litera, nominatim quâ parte Evangelium Christi continent, sunt Spiritus, B. Johanni in Triade testium in terrâ nominatus; utpote quæ omne consilium, omnemque sensum Dei de nostrâ salute in se comprehendunt. Non enim traditiones sunt iste Spiritus. Multò minùs Pontifex Romanus. Nam de traditionibus quidem Pontificii nihil hactenus certi prodiderunt. De Pontifice verò res clara est: quia, uti ostensum est, Spiritus hîc non notat personam. Pontifex autem Rom. est persona. Reliqua duo testimonia, aquæ & sanguinis, sunt, ut sic dicam, practica, in usu & appli-

II.

De S. litera-
rarum suf-
ficientia,
ad normâ
& judici-
um in cõ-
troversis
fidei præ-
standum.

applicatione constituta, non vero in doctrinâ ipsâ ejusque receptione posita; sicut Evangelium & Spiritus, qui veritas est. R. C. Quia enim Deus sub se unicū hoc testimoniū dogmaticū esse voluit, ex ratione providentiæ & sapientiæ Dei elucescit, hoc esse sufficiens & adæquatum, II. *Quia* S. Johannes hoc unum testimonium finî à se intento, tanquam ad cognitionem potens & sufficiens, præstruit. Duo quidem alia, uti dixi, ad praxin indicat: sed hæc duo normæ rationem non habent. Unum vero illud adhuc relinquitur theoriæ. At vero finis, quem B. Johannes huic uni testimonio præstruit, amplissimus est, & universam salutis rationem concernit, ut patet. III. *Quia*, si aliud aliquod testimonium alterius ordinis, cum hoc S. literarum testimonio conjungendum esset, ad componendam plenariam & adæquatam rerum Evangelicarum normam, jam non tres, sed quatuor essent testes. Aut, quod longè absurdus, unum testimonii divini membrum certis & infallibilibus S. literarum monumentis contineretur, alterum incertis traditionum dubiarum erraret in latebris. Hinc *Esa.* 8, 20. ad legem & ad testimonium adigimur. De quo loco vide differt. peculiarem. Objiciunt Papistæ, *quia* S. *scriptura testis est, eandem non esse vocem Judicis. Testis enim & Judicis vocem non esse unam eandemq.* At vero ubi judicium de veritate inquiritur, quo conscientia uniuscujusque innitatur cum firmâ persuasionem, nequaquam sunt requirendæ humanorum judicionem formulæ, nec metienda est judicii divini validitas aut firmitas ex usitatis & requisitis inter homines conditionibus, quarum pleraque quæsitæ fuerunt ad infirmitatis humanæ remedium, quæ nulla est in Deo, nec in ejus verbo. Inter homines est absurdissimū, si quis in suâ causâ velit esse accusator, Judex & testis. Qui tria illa simul usurpant, tyrannidem exercent, cujus rei ratio ex hominis defectu procedit. Non habet locum illa exceptio, ubi de Deo agitur, qui perfectissimus est, vel de lege ejus, quæ integra est. *Ps.* 19, 18. Idem ille, qui testis fidelis est, *Apoc.* 1, 5. est omnium Judex, etiam in propriâ suâ causâ, hostium suorum judex, & eorum qui credunt, advocatus & judex. Spiritus S. testis est, *Rom.* 8, 16. An propterea de justitiæ throno deturbabitur? Sanè quicquid Deus testatur, transit in rem judicatam, & testimonium Dei, est judicium Dei. Concedunt adversarii S. scripturam esse legem. At lex etiam post Chrysippum definiente Marciano *τ. 1. 2. tit. 2. l. 2. est omnis divinarum & humanarum rerum regina, quam oportet præsidem bonis & malis & principem & ducem esse.* Pertinet hūc, quod scribit Cæsar Baronius Tom. 3. Anno Christi. 325. num. 59 & 60. de concilio Nicæno. *In medio confessus, ut habent acta Synodi Chalcedonensis act. 1. & aliorum conciliorum, poni solitum erat sacrosanctum Evangelium, in quod vultus omnium conversi essent. At quid hoc mysticum significaret, S. Cyrillus Alexandrinus declarare videtur,*

videtur, dum ait in apologia. S. Synodus Ephesina in S. Ecclesia, quæ Mariana vocatur, congregata est, Christumq; assessorem capitis loco adjunxit, venerandum enim Evangelium in sancto throno collocavit, tantum non in aures sacerdotum clamans, justum judicium judicate, &c. Liber igitur ille in sede regia collocatus divinam præ se ferebat personam, secundum illud Psalmi, Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat. Hæc ille.

S. 27. Sit hinc III. porisma. Evangelii spiritualis & mysticus sermo, in S. literis contentus, omnibus fidelibus, in linguam cuique vernaculam translatus, offerendus est. Alfonsus à Castro Zamorensis lib. 1. adv. hæreses c. 13. f. 25. causas hæreseon enumerat, & ait: Tertia hæresum parens & origo est sacrarum literarum in linguam vulgarem translatio, unde evenit, ut ab omnibus sine ullo personarum discrimine legatur. Post inquit. Quapropter laudandum merito venit edictum Illustrissimorum Catholicorumque Hispania Regum, Ferdinandi videlicet, ejusq; Conjugis Elisabethæ, quo sub gravissimis penis prohibuerunt, ne quis literas in linguam vulgarem transferret, aut ab alio translatus quoquo modo retineret. Et f. 26. b. Fatemur olim sacros libros in linguam vulgarem fuisse translatos, B. Hieronymum in linguam Dalmaticam eos vertisse, nec tamen idèd simile fieri expedit, quoniam experientia docente didicimus, hæc de causâ plures Idiotas fuisse lapsos in plures execrandos errores. Et demum fol. 25. Cum ergo plus nocimenti inferatur ex libris sacris in linguam vulgarem versis, quam ex lectione gentilium Philosophorum, merito illud inhibetur, etiamsi de alio nulla prohibitio fiat. Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. annot. 152, fatetur, quondam Biblia in vernaculam translata, magnâ fidei Christianæ propagatione, subdit: nunc id ipsum fieri omninò non expedire. Martinus Martini Cantapetrensis lib. 8. Hypotypos. Theol. p. 614. ait. Scripturas non esse passim Idiotis hominibus & e mediâ plebe committendas, ac idèd nec in linguam vulgarem esse transfundendas. Salmeron proleg. 9. Tom. 1. Comm. in N. T. quinquag. 1. Canone 8. Scriptura in maternam linguam conversa magis perniciofa populo Dei, quam salutaris extitit. Ludov. de Tena Isag. S. script. diff. 9. S. 2. idem sentit. Paulus Fuschus Ep. Sarnensis l. 1. de visit. & Regim. Eccles. c. 17. num. 28. In eo advertant ipsi Magistri, ne sacra scriptura in linguam vulgarem transferantur: id nempe non expedit populo, ut dicit Petrus Soto lect. 15. de cerem. Missæ Et post: quod autem sit malum & perniciosum vertere in vulgarem, experientia visum est, &c. Mitius quidem eâ de re loquuntur Bellarminus l. 2. de V. D. c. 15. & ejus hyperaspistes Gretserus, b. l. qui provocat ad consuetudinem Germaniæ, Galliæ, Belgii, Poloniæ, &c. ubi fas est legere vernacula lingua scripturam. Atqui hoc fit idèd tantum, quia aliæ Bibliorum versiones plurimæ extant. Idèd ergo suas opponunt & permittunt, ne alias arripiant, qui desiderium nescendarum scripturarum S. habent. 2. Non omnibus

G

tamen

III.
S. litera
lingua et
iâ vernacula legē
da & offerē
da sunt
omnibus
fidelibus.

tamen permittendam lectionem in vernaculam translatae scripturae docet Bellarminus ex *Indice lib. Prohib. à Pio IV. reg. 4.* ubi dicit Papa, Episcopum aut inquisitorem iudicio Parochi vel confessoris Bibliorum à Catholicis autoribus verborum lectionem in vulgari versione concedere posse. Atqui in *Indice lib. prohib. sub Sixto V. & Clem. VIII.* Colonia cum Actis Concilii Trid. edito. p. 22. in observatione circa IV. regulam planè aliter id explicatur. Sic enim ait. Animadvertendum est circa superscriptam quartam regulam indicis felicitis recordationis Pij Papae IV. nullam per hanc impressionem & editionem de novo tribui facultatem Episcopis vel inquisitoribus, aut regularium superioribus concedendi licentiam, emendi aut retinendi Biblia vulgarilinguâ edita: cum hætenus mandato & usu S. Romanae Ecclesiae & universalis inquisitionis sublata eis fuerit facultas concedendi ejusmodi licentias legendi aut retinendi Biblia vulgaria, aut alias S. scripturae tam vet. quam N. Testamenti partes, quavis vulgari linguâ editas, ac insuper summaria & compendia etiam historica eorundem librorum quocunque vulgari idiomate conscripta, quod quidem inviolatè servandum est. In *Indice* prohibet. & expurg. Hispan. Bernardi Sandovalii Archiepisc. Tol. reg. 4. ita habet. Cum experimento manifestum sit, si S. Biblia vulgari linguâ permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri, prohibentur Biblia, cum omnibus eorum partibus sive excusa sive manuscripta in qualicunque vulgari linguâ extent, &c. Contra hanc tyrannidem locus noster pugnat, & ostendit S. literas nulli linguæ denegandas I. Quia sunt testimonium Dei de Jesu Christo, filio Dei, hominibus redditum. Testimonium a. ab eo, cujus bono & notitiæ consecratum est, cognosci debet: & tantò quidem diligentius, quantò testimonium hoc præcellentius est atque sublimius. II. Quia B. Johannes requirit, ut hoc testimonium Dei acceptemus, cognoscamus, credamus. Nam v. 9. ait; *Si testimonium hominum λαμβάνομεν*, h. e. post cognitionem & dispectionem de eo, illud non reprobamus, sed acceptamus, *testimonium Dei*, de quo Spiritus S. testatur, quod sit salvifica & cœlestis veritas, majus est. Undè tacitè concludit. Ergo testimonium Dei, post cognitionem & dispectionem de eo, multò minus reprobamus: Imò multò magis acceptamus. v. 13. monet B. Johannes. *Τὰ ὅτι ἐγὼ λέγω, ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ζῶν ἀπό τῶν νεκρῶν ἐγώ εἰμι* sc. in hoc divino testimonio, v. 11. καὶ ἵνα πιστεύετε εἰς τὸ ἔννομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Et hæc pertinet illa *ἀπαρχὴ* v. 20. III. Quia hoc testimonium simplicibus, imperitisque dat sapientiam, Ps. 19. Serarius Jesuita ideo c. 20. proleg. biblic. q. 3. quosdam arceret à lectione bibliorum, quia sunt imperiti & indocti. At retorquenda est hæc ratio. Imò, quia sunt imperiti legant testimonia divina, quæ sapientiam dant imperitis. Jesuita Acosta lib. 2. de Christo revel. c. 5. Videre est non paucos, ab omni liberali disciplinâ alienos, adeo in S. literarum

rarum cognitione profecisse, ut nullo modo sint cum iis etiam literatissimi comparandi. Et rursus. Vidi viros prorsus illiteratos, & vix Latine scientes, ex Psalmis, ex Evangelio, ex aliis scripturis tanta depromere, sensusq; eos asferre, ut penitus miratus sim, &c. IV. Quia hæc testimonii divini volumina antiquitus in vernaculas linguas transfusa fuerunt. Chrysostomum Psalmos Davidis & Evangelia librosque cæteros N. T. in Armenicam linguam transtulisse; Hieronymum Biblia integra in Dalmaticam, Vlphilam Gothicum Episc. in Gothicam, extitisse etiam Syriacam, Arabicam, Britannicam, Italicam, Gallicam, &c. patet. De Armenicâ testis est Sixtus Senens. lib. 6. ann. 152. Galefinius Protonot. Apost. disc. de LXXII. Interpp. p. 8. Andr. Schottus in Catal. interp. scriptura. De Dalmaticâ seu Illyricâ testantur iidem & Alf. Castr. supra. Gothicæ meminit Socrates l. 4. c. 33. Sozom. lib. 6. c. 37. Surius Tom. 4. in vitâ Brigit. Walafrid. Strabo de exord. & increm. rer. Eccles. c. 7. Fuisse scripturas jussu Regis Athelstani ante 900. annos in linguam Anglicam versas, docet Trevisanus l. 5. c. 24. qui & scribit, Bedam Evangelium Johannis in Anglicam transtulisse. & lib. 6. c. 1. Psalmos jussu Alwredi translatos. Gallicam translationem curavit Carolus V. dictus Sapiens, Francorum Rex, usus eâ in re operâ Nicolai Oresmi Lexoviensis Episc. Jussit, inquit Tillius in Chron. Reg. Franc. Anno 1380. sacros bibliorum libros diligenter ac verè transferri. Italica Biblia edita sunt Venetiis A. 1477. apud Gabrielem de Peiro Trevisanum. B. Rhennus l. 2. Rer. Germ. meminit etiam Francicæ veteris versionis, Germanica non una nota est & passim etiam ante Lutherum edita habetur. Vide etiam Pet. Halloix Jesuit. in vit. & docum. Justini Martyris p. 308.

S. literæ
lim in var
rias lin
gnas trās
lata.

§. 28. Sed accedit jam porro porisma IV. Aqua Baptismus est perpetuum & ordinarium N. T. sacramentum, ad generationem ex Deo & fidem mundi victricem comparandam, consecratum a Deo. Negativa est Photinianorum aliorumque hæreticorum, baptismum aquæ pro libero & temporario ritu primitivæ Ecclesiæ usurpato habentium. Ratio porismatis è nostro textu hæc est: quia est perpetuum & ordinarium Dei Ter maximi testimonium, quo signaculum suum cæleste nobis imprimendo ille testatur, Jesum Christum esse nostrum; uti in rationibus ostensum est. Adde I. ut se habet in regno gratiæ ordo testium cælestium & divinorum, ita in eodem sese, quamvis subordinatè, habet ordo testium & h. n. Ordo verò testium cælestium & divinorum in regno gratiæ ita comparatus est, ut perpetuò & ordinariè usque ad finem mundi sit gratiosam suam præsentiam commo- daturus. E. & ordo testium terrenorum ad gratiosam præsentiam testan- dam perpetuò adhibebitur. E. & baptismus aquæ. Major Propositio ex eâ consideratione lumen accipit, quod, quamvis ratione rei ipsius magna sit inter duos ordines testium discrepantia, non tamen appareat ratio, cur ra-
G 2

IV.
Aqua ba-
ptism^o est
perpetuū
& ordi-
nariū N.
T. sacra-
mentum.

ratione durationis testimonii gratiosi ille ordo ad mundi usque consummationem, ratione testium celestium perpetuus, ratione a. testium ἐν τῇ γῇ temporarius esse debeat. II. Ut se habet testimonium spiritus, quod est veritas doctrina celestis, in ordine trium ἐν τῇ γῇ testium, ita se etiam respectu durationis & perpetuationis habet aquæ baptismus. Atqui illud est perpetuum & ad συνέλειαν τῶν αἰώνων duraturum. E. & aquæ baptismus: Major propositio patet: quia tres illi ἐν τῇ γῇ testes velut testimonium divinum ad consummandum in nobis opus salutis sunt coagmentati, adeo ut unius duratio tunc sit, quanta alterius.

V.
Sanguis
& corpus
Domini
realiter
sunt in
terra, ubi
S. Cena
celebra-
tur.

S. 29. Sit præterea V. porisma. Sanguis Jesu Christi & antecederet corpus etiam ejusdem verè & realissimè in terrâ præsentia sunt, ubi S. Eucharistia celebratur. Calvinianis est oppositum hoc porisma, & ita è textu nostro roboratur. I. Quicquid est in ordine μαρτυρίων ἐν τῇ γῇ, illud etiam est ἐν τῇ γῇ. Atqui corpus & sanguis Domini in Eucharistiâ sunt in ordine μαρτυρίων ἐν τῇ γῇ. uti patet. Sunt igitur ἐν τῇ γῇ. II. Spiritus, qui primo loco collocatur, in hac Triade testium ἐν τῇ γῇ; verè est ἐν τῇ γῇ: Aqua baptismalis, alter testis ἐν τῇ γῇ, substantialiter est ἐν τῇ γῇ. Itaque & sanguis Jesu Christi (sicut & ejus corpus) verè & substantialiter erit ἐν τῇ γῇ. III. Testes illi sunt ἐν τῇ γῇ eis τὸ ἐν ad unum. E. sunt etiâ unâ in Ecclesiâ. E. cō-junctim sunt præsentia in Ecclesiâ, quæ in terrâ colligitur. E. sanguis etiâ Jesu Christi (sicut & ejus corpus) præsens est in Ecclesiâ in terrâ. IV. Sanguis V. T. testimonii cujusdâ divini loco in sacris perficiendis adhibitus, erat verè realiterque præsens templo, aræq; ubi fundebatur. Multò magis E. sanguis N. T. testimonii efficacissimi & maximi officio in Ecclesiâ in his terris fungens, verè realiterque præsens erit mensæ Dominicæ. V. Per sanguinem suum filius Dei etiam hodie ad nos venit, verè & substantialiter in regno gratiæ, ratione gratiosæ præsentia, nobis appropinquando & adessendo. E. sanguis etiâ filii Dei ad nos in terra existētes venit, substantialiter gratiosè nobis adessendo. Revereamur corpus & sanguinem, tremenda mysteria! submittamus nos cibo ac potui, qui è luce depromitur inaccessibili, quem dextera Dei nobis porrigit, quem tota divinitatis plenitudo sanctificavit, in quo omnium rerum Dominus, velut in proprii templi adyto, habitat. Magnificiamus hoc testimonium, nec enervemus illud rationis nostræ anxîa sollicitudine. Dicamus animæ nostræ: Euge age, corpus & sanguis redemptoris tui Jesu Christi in terrâ adhuc testificatur præsens, quod se propter peccata tua stitit olim terris. Dextera Dei non subdixit tibi eum testem, qui te benignissimâ assertionem ad cælum ducat. Contra hoc argumentum Anton. Sadael Chandeus, præ omnibus aliis Calvinianis operosè, insurgit lib. de Sacram. mand. corp. Chr. Oper. pag. 305. Nam primò quatuor errores objicit nostræ argumentationi; deinde

deinde illam in nos retorquet. Primum errorem dicit esse, quod ex loci alius
 cuius difficiliore expositione dogma fidei adstruimus, cum ista expositio nec fi-
 dei sit analogia, nec aliis evidentioribus scripturae testimoniis confirmetur: Imo,
 si interpretationi, quae statuit, hos tres testes in terrâ ad confirmandam hu-
 manitatem Christi adhiberi, inbareamus, non posse nos ex hoc loco realem præ-
 sentiam corporis & sanguinis Christi in cœnâ statuere, Resp. I. Et si locus hic
 ab antiquis nonnullis variis interpretationibus videatur esse obscuratus, ita
 tamen certis interpretandi Canonibus in circumstantiis textus est muni-
 tus, ut certissimam habeat expositionem. II. Id quod errorem vocat Sa-
 deel, clarissimis à nobis fundamentis probatum est. III. Fidei analogia
 & inprimis veritas humanæ naturæ nostra assertionem non læditur, sed
 humanæ naturæ majestas comprobatur. Et veritas humanæ naturæ à Christo
 assumptæ, & ejusdem corporis & sanguinis termenda in S. Cœna præ-
 sentia ex uno eodemque principio credendi, divina sc. veritate, nobis con-
 stant. Secundum errorem in eo ponit, quod nomine sanguinis Cœnam in-
 telligimus, & multis ita implicamur difficultatibus. Cur enim & inprimis
 corporis etiam non meminit Johannes, si hic de Cœnâ intentio? Cur vinum
 non potius dixit, quàm sanguinem? sicut & aqua nomine baptismum designat?
 Quomodo explicabunt, venit per aquam & sanguinem? num, Christum S.
 baptismum & S. Cœnam instituisse? At hoc mirum ac planè novum interpre-
 tationis genus. Quid per Spiritum intelligendum, qui dicitur eis id ē cum
 aqua & sanguine? Non potest intelligi Spiritus S. unde enim istius cum aqua
 & sanguine unitas? Non dona, quæ deserunt. Non denique fides regene-
 rationis, quæ est in piorum animis. Respond. I. has difficultates contemse-
 runt Calviniani, qui hunc locum pariformiter nobiscum interpretati
 sunt. 2. Non adversatur Calvinianis, carnis nomine Joh. 6. Christum spi-
 ritualiter in S. Cœnâ etiam manducandum intelligere, & fractione panis,
 totum S. Cœnæ epulum. quidni etiam sanguinis nomine h. l. intelligere
 licebit totum id, quod in S. Cœnâ nobis exhibetur? Et quid responde-
 bit Sadeel Calvino, qui I. Cor. 12, 13. πάντες ἐς ἐν πνεῦμα, vel ut Clemens
 Alexandr. l. I. Pedag. c. 6. & Scholia Græca cum nonnullis Codd. ἐν πνεύματι
 ἐπὶ τοῦ ποτηρίου, ubi solius potus spiritualis & mystici fit mentio, intelli-
 git Com. h. l. S. Cœnam, & addit, frequentem esse S. Scripturæ usum Synec-
 dochicè loqui de Sacramentis. Ita etiam sentit Theod. Beza in annotat. maj.
 h. l. & Pet. Martyr. in L. C. cl. 4. c. 10. num. 151 & in Comm. h. l. & Piscator
 in analysi h. l. & Tossanus in not. Germ. & Marloratus in expos. Eccl. h. l. &
 Junius in h. l. & ipse demum Sadeel Oper. pag. 285. 297. 299. Patietur ne
 Sadeel contra se militare hanc rationem, quam ipse nobis exposuit? Cur
 enim & inprimis etiam corporis non meminit, si hic de cœnâ mentio?
 Cur enim & inprimis manducationis non meminit, si hic de cœnâ men-
 tio?

tio? Atqui ipsis fatentibus ista ratio *h. l.* invalida est. Itaque & contra nos
 invalida erit. 3. Sanguinis, in *S. literis*, & quidem in negotio salutis nostræ
 effusi, & ad salutem nostram ordinati, frequentissima & dulcissima fit
 mentio. 4. Liberum fuit Spiritui *S.* manum Johannis mentemque gu-
 bernanti, stilum pro sanctissimo beneplacito suo temperare; adeoque
 nobis sanguinis, non corporis aut vini, vocabulum ad Cænæ miranda my-
 steria designanda usurpare, inprimis quia pulcherrimam illorum myste-
 riorum imaginem, *aquam & sanguinem*, è latere Christi Jesu promanan-
 tia, in animo habuit. 5. Verba, *venit per aquam & sanguinem*, nullâ no-
 vâ interpretatione commodissimè interpretamur; si dicamus; *Quemad-*
modum Moses, stabiliens Sacerdotium, certa quadam monumenta sacrificia-
lia & sacramentalia ordinavit: ita Christum umbras illas expleturum, &
æternum sacerdotium confirmaturum, non sine mysteriis advenire voluisse,
sed adventum suum sacramentis maximis, & efficacissimis cohonestasse, ba-
ptismo, quem tanquam initiationis mysterium sub initium adventus sui velut
ἐσόδου constituit, & S. Cænâ, in quâ pretiosissimus & incorruptibilis sanguis
ejus scaturit, quam sub exitum ferè adventus sui, velut perenne sue præsentia
gratiæ memosynon & medium, adeoque ἐσόδου sanxit, ita ut utroque hoc Sa-
cramento adventus ipsius mirè illustratus sit. 6. Quid per Spiritum intelli-
 gatur, supra expositum est. Illud falsum est, nullam unitatis rationem
 esse inter Spiritum *S.* & baptismum atque Cænâ, seu *aquam & sangui-*
nem! Nonne enim Spiritus *S.* his sive symbolis sive instrumentis gratiæ
 intimè sese unit, ut per ea sit efficax? Ecquid? Nonne Spiritus *S.* est divi-
 num illud unguentum, quod in Christum secundum humanitatem ef-
 fusum est, ex quo fit, ut etiam sanguis Christi sit balsamus immortalitatis?
 Tertium errorem in eo stabilit; si dicamus, sanguine Cænâ notari, nos habi-
 turos Cænâ Domini sine symbolo. At Sanguinis vox hîc non est absolutè
 omninò posita, sicut nec aquæ. Ex textu enim aliquot quasi vestimenta
 sanguinis apparent. Nam I. est sanguis, per quem Christus aliquo mo-
 do venit *seorsim*. 2. eo habitu, quo sanguis à personâ Christi in cælo testan-
 te *seorsim* testari potest. 3. eo mysterio, quo & baptismus testatur. 4. ea ra-
 tione, quâ sanguis distincto modo nobis etiam communicatur. Nam
 aliàs Christus cum omnibus suis beneficiis & sanguinis merito, etiam per
 Evangelium & baptismum nobis datur. At ut per sanguinem Christus
seorsim veniat in regno gratiæ, elemento quodam externo, ceu velo di-
 vinissimæ suæ præsentia, utitur. Et ut sanguis Christi *seorsim* distinctè-
 que à personâ suâ testante in cælo testetur, rursus elementa verbo acce-
 dere oportet. Et ut sanguis eâ ratione, quâ baptismus, testetur, Sacra-
 mentale symbolum adhibetur. Quartus error in eo ponitur, quod non in-
 telligamus, signum per rem signatam esse intelligendum, & signati nomen
 signo

signo tribui. Negamus nos I. sanguinem Christi hic ἀνευ συμπλοκῆς capi;
 ostendimus, quod συμπεπλεγμένως & in ἐν ὅσῃ sacramentali cum destina-
 to elemento hoc loco consideretur. Et sic Synecdoche est, quā altera
 Cœnæ pars pro tota ponitur. 2. Respondemus, non constare ex pro-
 batis autoribus, *signatum poni pro signo*, uti aliās fusè probant nostri.
 3. *Sanguis* hic ille intelligitur, qui 1. principaliter testatur. 2. per quem
 Christus venit. 3. qui ex latere etiam Christi effluxit. 4. qui mundat nos
 ab omni peccato. I. Joh. 5, 6. 8. Joh. 19. I. Joh. 1, 7. At signum sangui-
 nis ista non præstat. Virtus testandi principaliter est in sanguine Jesu,
 per illius effusionem & dispensationem adventus Jesu Christi inclaruit.
 Verus, non symbolicus, *sanguis* è latere Christi effluxit: idemque nos à
 peccato mundat. 4. *Spiritus* ipse, qui est veritas, S. Spiritu attestante, h. e.
 ipsum Evangelium, non signum aliquod ejus, ab eo præcisum, testatur
 ἐν τῷ γῆ. Aqua ipsa baptismalis, (nuda enim aqua h. l. non intelligitur,
 sed aqua talis, per quam Christus venit) non autem signum aliquod se-
 paratum ab eā, testatur ἐν τῷ γῆ. 5. Quis credat in tam severā testium tri-
 geminorum appellatione & publicatione B. Johannem aliud pro alio no-
 minaturum, h. e. sanguinem positurum, intellecturum autem vinum so-
 lum. Demum *argumentationem retorquet Sadeel*. Si, inquit, in hoc Jo-
 hannis loco aqua significat baptismum, & sanguis cœnam Domini, quæ duo &
 Spiritus testantur de Christo, & hæc tria unum sunt: Ergo, quemadmodum
 verus sanguis non est realiter in aqua, vel cum aqua, vel sub aqua baptismi,
 ita verum corpus & verus sanguis Christi non est realiter in pane & vino, vel
 cum pane & vino, vel sub pane & vino, vel sub eorundem accidentibus. Atque
 imprimis hæc verba urgeo: in unum sunt. Vt igitur verus sanguis Christi re-
 præsentatur aqua baptismi, ita pane & vino, sacris signis in Cœnâ Domini
 propositis, representantur verum corpus & verus sanguis Christi, semel in cru-
 ce pro nobis effusus, &c. Respond. retorsio nihil ferit. Negat enim san-
 guinem Christi uniri certo modo cum aqua baptismi ad effectum regene-
 rationis producendum: quod sacris literis contrarium est. Apoc. 1, 5. La-
 vit nos in sanguine suo λέσας. Unde Tit. 3, 5. ὕδατον παλιγγενεσίας. & Eph.
 5, 16. καθαρισμὸς λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι. & Eph. 1, 7. ἀπολύτρωσις διὰ
 τοῦ αἵματος αὐτοῦ. Conf. Rom. 6, 4. & Col. 2, 11. Augustin, tract. 11. in Jo-
 han. Unde rubet baptismus Christi, nisi sanguine Christi consecratus? Quan-
 quam verò sit alia ratio præsentie sanguinis Christi in S. baptismo, tamen,
 in quaestione an sit, tam verè & realiter Christus sanguine suo præsens est
 in baptismo, quàm verè à nobis in S. Cœnâ præsens asseritur. Videatur
 Doctor noster Menzerus contra Sadee lemp. 245. & seqq.

§. 30. Succedat ordine VI. porisma. Duo sunt tantum N. T. sa-
 cramenta, accuratè & propriè loquendo. Pontificios contradicentes habet
 hoc

VI.
 Duo sunt
 tantum N.
 T. sacra-
 menta.

hoc p̄brisma: Verissimum autem est ex consideratione textus nostri.
I. Quia juxta SS. Evangelium duo tantum sunt testimonia ἐν τῷ γῆ in Eccle-
 siâ, quibus nobis gratia cœlestis sanctificans impenditur, ex parte Dei.
 Nota benè. Dixi, gratia sanctificans. Non enim alia gratia est, quæ in sa-
 cramentis communicatur, quàm sanctificans & justificans. Dona mini-
 strantia, item auxilia naturalia & alia subsidia, non pertinent ad sacra-
 mentorum mysterium. Pertinent enim sacramenta N. T. eò, quò ipsum
 Evangelium, seu doctrina de gratuità remissione peccatorum per &
 propter Salvatorem Dominum Jesum Christum. Duo verò juxta Evan-
 gelium tantum esse ejusmodi gratiæ distribuendæ instrumenta & mediâ,
 ὁρίματα gratiæ, pater; quia tres sunt tantum, qui testantur sub SS. Trini-
 tate, de gratiâ & veritate per Jesum Nazarenum Filium Dei, Christum
 & Mediatorem, uti inquit Johannes. Sicut & tres, non plures, sunt in
 cœlo, qui divino, absoluto independenteque testimonio testantur. At si
 plura sacramenta, quàm duo, statuantur, plures, quàm tres, erunt μαρ-
 τυροῦντες ἐν τῷ γῆ. Erit impositio manuum in Sacramento ordinis, Chri-
 sma in confirmatione & extremâ unctione, &c. Robertus Bellarmin. T. 3.
 l. 2. de Effect. Sacram. c. 27. §. Dico tamen, ait: Non hoc agere Johannem, ut
 duo sacramenta statuât, sed imprimis illud, ut ostendat differentiam inter ba-
 ptismum Christi & Johannis, quòd Johannes venerit in aquâ solum, h. e. ba-
 ptismum attulerit non efficacem, at Christus attulerit baptismum efficacissi-
 mum, cum aquam dederit sanguini suo admistam. Respond. i. Bellarmi-
 nus contradicit Pontificiis quam pluribus à nobis recitatis, qui agno-
 scunt, duo sacramenta h. l. insinuari. 2. Committit Elenchum oppositorum.
 In eo enim opponit Johannis B. & Christi baptismum, in quo nulla da-
 tur oppositio; nim: in efficaciâ. Sed hic error copiosè refutatus est à Do-
 ctore nostro Domino Gerardo L. C. de baptism. §. 54. & seqq. Nos ac-
 quiescimus in judicio Basilii Magni, in orat. quomodo baptisetur aliquis
 baptisare, quod est in Evangelio Domini nostri Jesu Christi. T. i. p. 455. Jo-
 hannis baptisma multis modis excelluit (Mosis baptisma.) nullam enim pror-
 sus faciebat ad gratiam Dei & Christum perveniendi dilationem, simul itaq;
 accesserat quis, & peccata sua, quantacunque & qualiacunque fuissent, con-
 fessus fuerat, in Jordanis flumine baptisabatur, & confestim remissionem pec-
 catorum accipiebat. **II.** Quia in ipso typo testimoniorum divinorum ἐν
 τῷ γῆ duorum tantum sacramentorum facta est adumbratio. Typus is
 est profluxus aquæ & sanguinis à Christi mortui latere. Esse verò ibi ad-
 umbrationem duorum sacramentorum, constans est orthodoxæ antiqui-
 tatis sententia. Augustin. in Johan. tr. 15. De latere in cruce pendentis lan-
 ceâ percussio sacramenta Ecclesiæ profluxerunt, lib. 2. de symbolo ad Catechu-
 menos c. 6. Adscendat Sponsus noster thalami sui lignum; adscendat Sponsus
 noster

Joh. 19, 34.

noster thalami sui lectum. Dormiat dormiendo, aperiatur ejus latus, & Ec-
 clesia prodeat virgo, ut quomodo Eva facta est ex latere Adami dormientis, ita
 & Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendens. Percussus enim est
 ejus latus, ut Evangelium loquitur, & statim manavit sanguis & aqua, quæ
 sunt Ecclesia gemina sacramenta: aqua, in qua est Sponsa purificata: sanguis,
 ex quo invenitur esse dotata. Adde l. 15. de C. D. c. 26. & Enarrat. in Ps. 44.
 & in Joh. tract. 9. Chrysostom. in Johann. hom. 85. Cyrillum in Joh. l. 12. c.
 39. Alcuinum in Joh. l. 7. c. 47. Zachar. Chrysopolitanum Concord. lib. 17.
 Isidorus Hispalensem in Genes. c. 3. Fulbertus Carnotensis epist. 1. Tria sunt
 ad profectum Christianæ religionis proposita. Horum primum est, intellige-
 re & firmiter tenere mysterium Trinitatis, ut unius veritatem Deitatis: se-
 cundum, salutaris baptismi rationem nosse, vel causam: tertium, in quo duo
 vitæ sacramenta, id est, dominici corporis & sanguinis continentur. Ipsi
 Pontificii fatentur, duo sacramenta Ecclesiæ hoc loco adumbrata, sed
 addunt præcipua. Jansenius in Concord. cap. 143. Hoc duplici fluxu desi-
 gnata sunt duo præcipua Ecclesiæ sacramenta. Maldonatus in Matth. 27.
 Per sanguinem Eucharistia, quæ alimur, per aquam, baptismus, quo nascimur,
 duo præcipua salutis nostræ sacramenta significantur. Alf. Salmeron. T.
 10. tract. 48. Emisit sanguinem & aquam in signum duorum sacramentorum,
 baptismi, in quo aqua tingimur, & Eucharistia, in qua sanguine potamur.
 Ita etiam huic rationi respondet R. Bellarminus l. add. Locus inquit, ille
 Johannis non male ita exponi potest, ut significantur per sanguinem & aquam
 Eucharistia & Baptismus, ut exponunt fere Græci omnes; sed non propterea
 excluduntur cetera sacramenta. Solum enim duo posita sunt, quia sunt ma-
 gis communia & magis principalia: & ex illis poterat idem judicium de cete-
 ris fieri. Respondemus verò, 1. nullo indicio à Patribus sanctis illum ty-
 pum fluentis è latere Christi sanguinis & aquæ ad alia sacramenta trans-
 ferri. 2. Antitypum verò illius typi S. Patres constanter eum tantum
 dant, qui in duobus sacramentis baptismi & Eucharistiæ absolvitur. 3. Plu-
 ra sacramenta respondere illi typo fluxus è latere sanguinis & aquæ, repu-
 gnat triadi testimoniorum Dei εὐ τῷ ᾧ. Respondet autem Bellarminus
 etiam secundo huic rationi: non esse necessarium, illam expositionem sequi:
 Cyrillum Hierosolymit. & Hieronymum dicere; per sanguinem & aquam, si-
 gnificatum esse baptismum fluminis & sanguinis. Ambrosium, Leonem, Augu-
 stinum & Bedam, per sanguinem intelligere redemptionis pretium, per aquam,
 baptismum. Et addit: hæc videtur maxime literalis expositio, ut nimirum
 intelligamus ex Christi latere fluxisse baptismum, qui omnem suam vim habet
 ex Christi sanguine. Nam ideo non dixit, exivit aqua & sanguis, ut ordo
 postulabat, si ageretur de Baptismo & Eucharistia, cum Baptismus præcedat
 Eucharistiam, sed dixit: exivit sanguis & aqua, id est, pretium & ejus appli-

H

catio.

catio. Atqui 1. si per sanguinem pretium, per aquam Baptismus intelligitur, jam non est duorum adumbratio ille fluxus, sed unius tantum, sc. baptismini. Nam sanguis è latere scaturiens non significat pretium & adumbrat, sed est ipsum pretium. 2. Plures Patres amplectuntur expositionem de adumbratione duorum sacramentorum. 3. Patres, qui per sanguinem intelligunt pretium nostræ redemptionis, illi hoc loco illum, ut sacramentaliter oblatum, considerant. Vnde S. Eucharistia vocatur, *pretii nostri sacramentum* ab Augustino Confess. c. 14. Is. Casaubonus Exer. 16. Annal. sect. 44. pag. 567. 4. Martyrium non potest intelligi per sanguinem è latere Christi fluentem, si per aquam intelligatur Baptismus. Nam non solum falsa est illa sententia, uti docet Doctor noster Gerhardus T. 4. L. de bapt. s. 7. quæ dicit, eandem vim martyrii esse ex opere operato, quæ est baptismi; sed etiam nulla ratio est, cur omisso maximo Ecclesiæ sacramento, Eucharistiâ, perenni fidelium delicio, martyrium potius à miraculoso illo sanguinis fluxu fuerit adumbratum. Adde, absurdum esse, in tanto miraculo apparentis sanguinis id per sanguinem adumbratum esse, velle dicere, ad quod sanguinis profluvium non intendit principaliter, & in quod *πρωτος*, ut sic loquar, non influit. At tale quid est martyrium. 5. Per aquam & sanguinem unum intelligere sc. baptismum cum suo pretio, non licet. Nam 1. fluxus ille aquæ seu potius *passio* illa, *elicta* è latere per confossionem violentam aquæ, non minus est aliquid ad pretium redemptionis pertinens, quam illa *passio effluentis sanguinis*. Sicut & *lacryma*, quatenus pertinuerunt ad *κράσιον* majestatis, servilemque formam & obedientiam humillimam Christi Iesu, ad pretium redemptionis referuntur. 2. Duo distincta testimonia efficiuntur ex aquæ & sanguinis Christi illo laterali fluxu. 3. Bellarminus lib. 4. de Euchar. c. 10. s. *secunda ratio*. ex hoc effluxu aquæ & sanguinis è Christi latere probat mixtionem aquæ cum vino in poculo Eucharistico. E. si Bellarmini rationes stare debent, hic effluxus utrumque designat sacramentum. 6. Quod sanguis à Iohanne præponitur, aqua sequitur in historia, non impedit, quo minus per sanguinem Eucharistiâ, per aquam baptismus intelligatur. Non enim Iohannes ordinem Sacramentorum, sed miraculorum gradum respexit. Insolitum erat ex corpore defuncto fluere sanguinem: sed quod insuper aquam iuxta distincteque promanantem videt, hoc auget mirandispectaculi magnitudinem. Dicamus ergo cum Leone, ejusque laudatissimâ Epistolâ, quam olim recta fidei columnam constat appellatam in Concilio Chalcedonenfi. Si Christianam suscipit fidem & a predicatione Evangelii suum non avertit auditum, videat, quæ natura transfixa clavis pependerit in crucis ligno, & aperto per militis lanceam latere crucifixi intelligat, unde sanguis & aqua effluxerint, ut Ecclesia Dei &

lavacro

lavacro rigaretur, & poculo. Gabr. Vasquez Iesuita T. I. Comm. in 3. part.
 Thom. quest. 19. disp. 77. c. 1. quæstionem movet; An Christus, etiam post
 mortem suam, aliquid nobis meruerit, & negativam defendit, recteque ait,
 graviter lapsos esse recentiores aliquos Theologiæ Professores, qui dicunt, Chri-
 stum nunc actu mereri & in sacrificio Missæ, & in collatione sacramentorum,
 eo quod considerant sacrificium Missæ tanquam actionem ipsis, &c. cap. 2.
 solvit objectionem illam, quæ ex fluxu sanguinis & aquæ è latere Christi
 post mortem viso, formatur, & his verbis concepta est. *Vulgaris Theologo-
 rum sententia asserit, ex Christi latere lanceâ post mortem transfixo sacra-
 menta Ecclesiæ manasse. Hæc enim non habent efficacitatem producendi
 gratiam, nisi ex meritis Christi, à quibus tanquam ex fonte manarunt. Cum
 igitur dicantur manasse tanquam ex fonte, ex vulnere lateris Christi trans-
 verberati, sequitur, vulnus illud post mortem inflatum fuisse meritorium, ac
 proinde Christum post mortem nobis meruisse nostram salutem. Solvit autem
 vulgatam Theologorum sententiam negando, dicendoque, aliam fuisse
 mentem S. Patrum, qui dicunt, Sacramenta ex Christi latere manasse; il-
 los enim non loqui de Ecclesiæ sacramentis, quæ sunt causa nostræ salutis,
 sed de ipso sanguine & aqua, quæ sunt duo sacramenta, h. e. duo mysteria.*
 Atqui hæc Vasquii opinio 1. repugnat communi Theologorum senten-
 tiæ. 2. Repugnat disertis S. Patrum verbis, à nobis adductis. 3. Et eò con-
 tendit, effluxum illum sanguinis & aquæ è latere Christi non pertinere
 ad meritum Christi, quia contigerat Christo mortuo. Atqui mors omni-
 nò etiam pertinet ad meritum Christi. Mors verò hic non ita præcisè su-
 mitur pro solutione animæ à corpore, sed pro universo illo ultimo gradu
 exinanitionis, cuius initium est solutio illa, finis seu terminus ad quem,
 est solutio animæ & corporis, seu Christi hominis resurrectio. Quicquid igitur
 Christo mortuo mortale, inglorium, infirmum, servile atque humile
 in illo ultimo *kenóticos* gradu contigit, illud, sicut & ipsa solutio animæ &
 corporis, ad meritum mortis Christi pertinet. Vide contra Vasquez dis-
 putantem Franc. Collium Ambrosiani Collegii Mediolan. Doct. tra-
 ctat. de Sanguine Christi lib. 5. c. 3. disp. ult. pag. 892. III. Quia etiam B.
 Paulus conformiter B. Johanni duo tantum Sacramenta Baptismum &
 Eucharistiam ad unitatem corporis Christi mystici constituendam con-
 servandamque introducit. Sicut enim Johannes Ap. ex parte Sacramen-
 torum duo tantum testimonia nominat *et 78 28* testificantia, quæ ad fidem,
 victoriam mundi constituendam, ad operandam nativitatem ex Deo, ad
 cœlestem veritatem in nobis firmandam, ad vitam æternam promissam
 obfignandam pertinent, etiam reliqua sacramenta, quæ Papistæ stabiliunt,
 producturus, si haberent illam efficaciam, quam illis tribuunt eorum as-
 sertores: (Nam in via necessitatis poenitentiam Sacramento Eucharistiæ

præponant: Viguerius Granat. *Instit. Theol.* c. 16. v. 17. p. 408. in viâ efficacia Confirmatio anteponitur Baptismo: Tannerus T. 4 pag. 969. Henricus Theol. Moral. lib. 1. c. 7. n. 5. p. 17.) Sic etiam B. Paulus, duo tantum nominat Sacramenta, Baptismum & Eucharistiam, quæ ad coaptationem coagulationemque corporis mystici cum Capite Christo faciunt, etiam plura producturus, si plura essent, uti Papistæ volunt; & si eam combinandi continendique potestatem haberent, quam illis tribuunt. Locus est I. Cor. 12. 13. Καὶ ὡς ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, καὶ πάντες εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν. Locus hic de duobus sacramentis N. T. accipitur à Chrysostomo, Cajetano, Lyrano, Thomâ, Estio, Cornelio à Lapide, Bened. Justiniano, &c. Bellarminus l. 4. de sacram. Euchar. c. 27. §. 6. ait; non loqui Paulum de potu sanguinis Domini, sed de potu Spiritus, quem haurimus in Baptismo. At falsò. Nam loquitur Paulus de eâ ratione participandi Spiritum S. quæ fit potando. ergò non de baptismali loquitur. Unde Estius, licet utramque proponat, illum sensum tamen magis germanum judicat, qui de Eucharistica potatione intelligit. Lapidensis ita παραρτήσκει hunc locum. Non tantum nati sumus, & quasi membra inserti in corpus Christi, sed & eodem alimento utimur, sc. carne & sanguine Christi in Eucharistia. Nam ex unâ specie Eucharistia sc. vino alteram panis, h. e. ex potu cibum intelligit, uti è contrario ex panis specie vini speciem intelligit c. 10, 17. Sed vide eâ de re Doctores nostros.

VII. §. 31. Addamus VII. porisma. Sacramentalis sanguinis Dominici bibitio non est interdicenda Laicis. Porisma hoc negant Papistæ. Nos ex hoc loco ita pro porismate concludimus. Illi non sunt excludendi à sacramentali sanguinis Dominici participatione, ad quos venit Christus per aquam & sanguinem, v. 6. 2. qui sunt geniti ex Deo. v. 1. & 4. 3. qui debent servare præcepta Domini, v. 3. 4. qui debent per fidem vincere mundum. v. 5. 5. quibus testimonio suo divino Deus testatur. v. 8. 6. qui debent testimonium Dei humano majus recipere, v. 9. 7. qui debent vitæ æternæ participes fieri v. 11. 12. 13. si modo ordinem aditus ad hoc sacramentum Paulinum observaverint. I. Cor. II. v. 18. Cum his enim loquitur B. Johannes: his testimonia divina proponit. Atqui ista omnia etiam Laicis fidelibus competunt; ad illos venit per aquam & sanguinem, illi sunt etiam geniti ex Deo; illi debent præcepta Domini servare; illi debent per fidem mundum vincere: illi testimonio suo divino Deus testatur: illi debent testimonium Dei humano majus recipere: illi debent vitæ æternæ participes fieri. E. illi non sunt excludendi à sacramentali bibitione sanguinis Dominici. Quibus Dominus porrigit testimonium sacramentale Dominici sanguinis bibendi, illi nullo humano sunt arcendi à rdicto. Laicis fidelibus Dominus etiam porrigit testimonium sacramentale Dominici sanguinis bibendi. E. Rationes hujus sunt, I. Quia Laici

Laici etiam sanguinis Dominici pretio redempti sunt: 2. quia testimonium Spiritus, testimonium sacramentale aquæ porrigitur divinitus Laicis. 3. Quia etiam testimonium trium testium in cælo Laicos attinet, testimonium videl. Patris, Verbi & Spiritus S. Dicent: *Laicos bibere sanguinem Dominicum percepto corpore Domini*. Resp. 1. ad corpus non pertinet bibitio sed manducatio. 2. talis perceptio sanguinis Christi non est sacramentalis, h. e. mediante elemento potabili, sc. vino, facta, Atqui testatio divina respectu aquæ & sanguinis est sacramentalis, uti probavimus. 3. Modus testimonii divini non est mutandus aut mutilandus, ne falsarii testimoniorum divinatorum fiant illi, qui hoc tentant. At modus testimonii sacramentalis Eucharistici est per distinctam corporis sub pane, & sanguinis sub vino propositionem, uti ex institutione patet: Institutio autem ritus divini omnes eos obligat, qui ritus illius participes esse volunt, ut eum sumant eo modo, qui divinitus institutus est. Sed de hac recopiosè Dd. nostri.

S. 32. Sequitur porisma IIX. *Vera & sufficientes notæ Ecclesiæ sunt, Evangelii prædicatio & sacramentorum legitima administratio*. Repugnat hoc rursus Papicolis. Probamus autè ex nostro Johanna. Quia ista tria sunt sufficientia testimonia divina *ἐν τῷ γῶ*. Quæ autem sunt sufficientia ad salutem nostram de Deo, Jesu Christo, & mysteriis divinis *μαρτυρία*, illa etiam sunt sufficientia Ecclesiæ, in quâ salus ista viget, in quâ Deus, Jesus Christus & mysteria divina vigent, *ἐκ τῆς ἁγίας*. In quo igitur loco *ἐν τῷ γῶ* sine manifestâ externa repugnantia testimonia ista divina tria vigere video, in eo loco cætum visibilem Christo collectum esse, adeoque Ecclesiam esse, indubiè animadverto. Quomodo enim certius & infallibilius cognoscere potero, alicubi esse Ecclesiam Christi Jesu, quam si deprehendo, ibi esse *sine contradictione & repugnantia* manifestâ testimonia divina Christi Jesu: Dico; *sine repugnantia & contradictione* manifestâ: quia licet aliqui semper in abdito sint hypocritæ; qui verbo profitentur consensum cum testimoniis divinis, reipsa tamen in occulto cordium suorum consilio illis contradicunt, illi tamen non impediunt, quò minus ibi sit Ecclesia. Ubi autem *manifesta est repugnantia & contradictio* universitatis, ibi Ecclesia esse nequit, propter malitiosam illam resistentiam: sicut apud Judæos *Act. 13, 46.* & apud Iconienses & Lystrenses, *Act. 14.* Nonne universaliter ita comparatum esse videmus, ut ibi sit alicujus religionis cætus, ubi testimonia propria & primaria Dei, qui in illâ religione colitur, *sine repugnantia & contradictione* illius loci apparent. Sic, ibi erat *gentilismus*, ubi testimonia, *oracula, responsa, auspicia* & reliqua gentilissimi primaria documenta comparent. Sic & ibi est *Judaismus*, ubi thalmodica V. T. perversio, cum circumcisione & vanis Judæorum ob-

H 3.

serva-

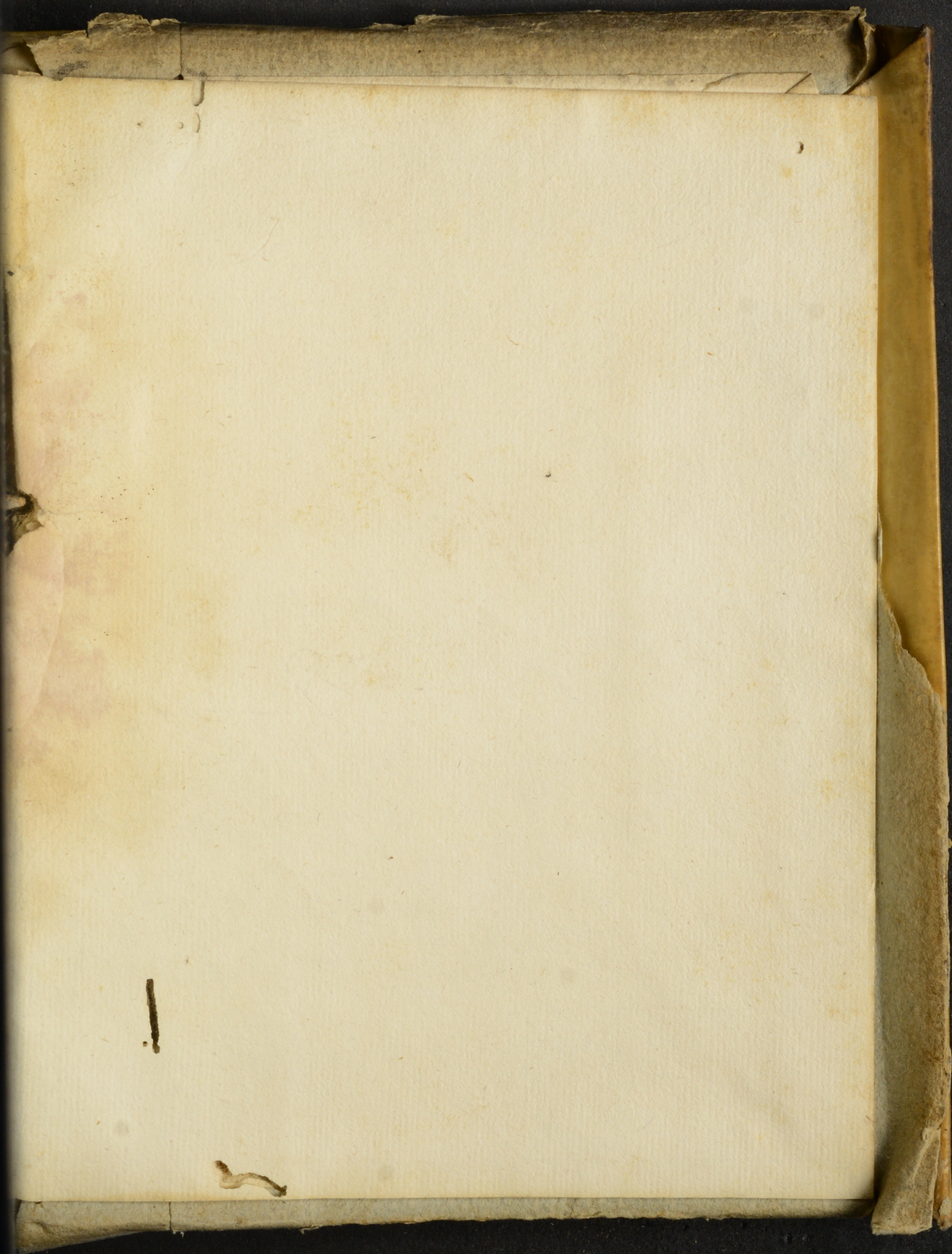
IIX.
Evangelii
& sacramentorum
duorum
surpatio
docet Ecclesiam.

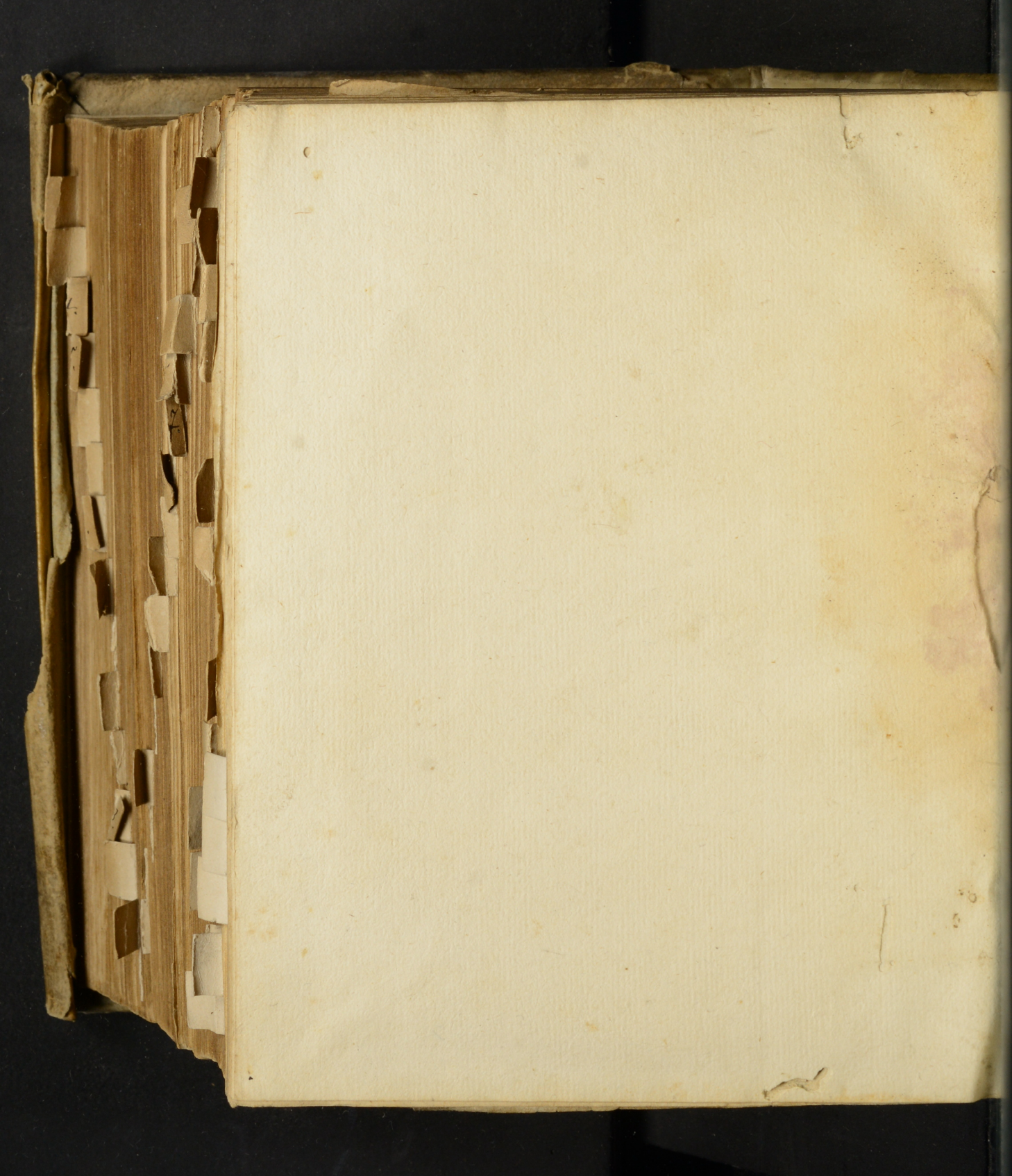
servationibus observatur. Ibi est *Muhammedismus*, ubi *Alcoranus*, tanquam
 testimonium dogmaticum *Muhammedismi* & alia testimonia ejus urgen-
 tur. Sic ergo ubi Christianæ religionis testimonia tria, verbum Evangelii
 & duo sacramenta observantur, ibi Christianæ religionis Ecclesia est. Vi-
 terius, ubi verbum Dei & Evangelium cum sacramentis duobus purè, si-
 ne contradictione, aut corruptione, aut additamentis observatur, ibi sine
 dubio pura est Christianæ religionis Ecclesia: ubi è contra, si *principium*
cognitionis consideres, apparet, Evangelium Dei non purè, sed cum con-
 traditione, aut corruptione, aut additamentis, doceri, & sacramenta ad
 institutionis normam non exhiberi, ibi est *impura* Christi Ecclesia, & qua-
 dantenus corrupta. Perindè, sicut illibi *Judaismus* ab ipsis Judæis purè
 dicitur esse, ubi Thalmudicæ observationes, quas illi pro testimonio ve-
 ræ religionis habent, in suo sunt vigore. Ibi autem corruptus, ubi thal-
 mudica commenta repudiantur, quod fit à Caræis, quorum meminit Jo-
 han. Leo in *descript. Afric. lib. 2.* de quibus agit Drusius *lib. 3. de trib. sect.*
Jud. p. 130. & l. 1. quæst. Hebr. 44. Ios. Scaliger. in *Elencho trihar. c. 16.* &
 Cunæus de *Rep. Hebr. p. 510.* Confer Buxtorfium in *recens. Thalmud. p. 193.*
 & seq. Sicut & illibi à Turcis purus esse dicitur *Muhammedismus*, ubi Al-
 coranus *القرآن* & sine detractioe observatur: ibi autem corruptus, ubi Al-
 corani fabulæ enormes & ineptiæ repudiantur, quod fit à Persis. De qui-
 bus vide Ioh. Leonclavii *supplement. annal. Turcic. A. 1576. p. 73. & seqq.*
 Besold. *Consider. sectæ Saracen. p. 21.* Thesaur. Polit. *part. 1. relat. di Con-*
stantinopoli fol. 27. Dicit Gordonus Huntlaus *Controv. 2. de Ecclesiâ Cap.*
18. Tom. 1. p. 203. ista testimonia divina nec videri posse, nec ab ullo sensu per-
 cipi: imò ne ab intellectu quidem, nisi fide illuminetur: solâ enim fide percipi-
 untur: quia nemo potest scire, quanam sit sincera prædicatio, legitima admi-
 nistratio sacramentorum, nisi per fidem: quare non posse esse testimonia ad Ec-
 clesiam perducentia infideles. Respond. 1. Eadem ratione contra Ecclesiæ
 notas à Gordono allegatas, unitatem, sanctitatem, Catholicismum & Apo-
 stolicismum concludi posse. Nam vera & divina unitas, vera & ex Spiritu
 S. regimine profluens sanctitas, Catholicismus, & Apostolicismus divinus
 nec videri, nec sensu percipi, imò ex solius fidei principiis dijudicari potest.
 Quia vera illa unitas, sanctitas universalitasque in primis in conformatione cum te-
 stimoniis divinis & cum summa veritate revelante posita est. Et quid sit Apostolicū,
 cognosci nequit, nisi divina per Apostolos testimonia cognita sint. 2. Ista testimo-
 nia tria divina *ἐν τῇ γῇ* omninò sunt *sensibilia*, imò etiam *sensibilia*. Nam quam-
 vis salutaris istorum testimoniorū perceptio solâ fiat fide, tamen etiam infidelibus,
 quo ad solam notitiam, in sensus incurrunt. Et quamvis hæc testimonia esse in fal-
 sibiliter divina testimonia, soli fidei, per vim ipsorum testimoniorum, constet, tamē
 hæc testimonia esse in Ecclesia Christianorum, etiā sensu constat, & infidelis novit,
 etiā Turca, etiā Judæus. Et longè facilius meliusque hæc percipit testimonia, quæ
 summe consentiunt, & perpetuò in Ecclesiâ Christianorum fuerunt, & se mutuo
 summe

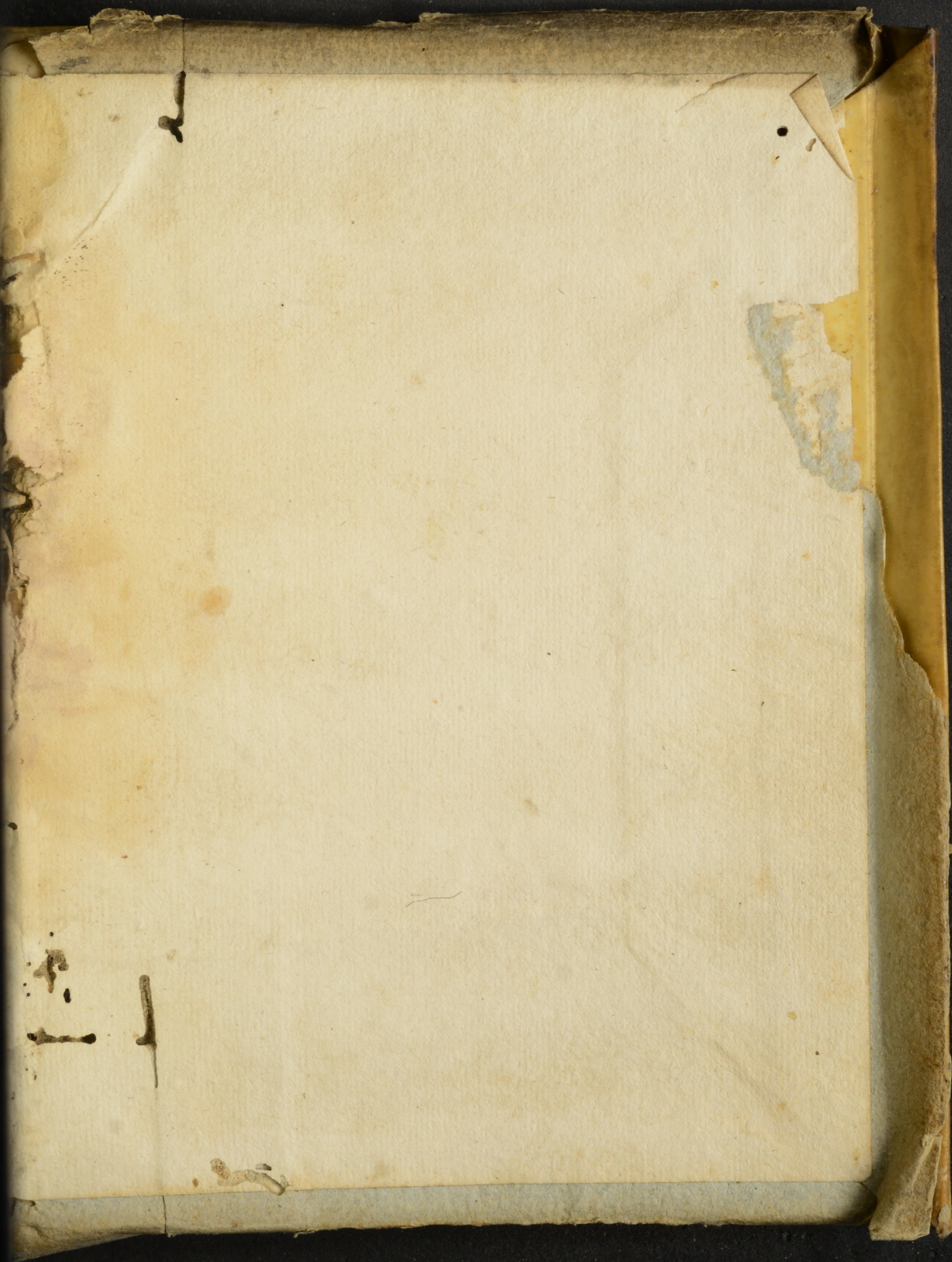
summe illustrent, & maximam in animos mutandos efficaciam habent, quam ipsam unitatem, siue sit cum Capite, siue membrorum Ecclesiae inter se, quam etiam Turcae & Iudaei inter se esse summo per se contendunt: aut ipsam sanctitatem, quae interdum malis Ecclesiasticorum moribus vehementissime obscurata fuit: aut ipsam etiam universitatem, & Apostolicam auctoritatem, quam si de Ecclesia probaverint Pontificii, de his testimoniis res longe erit facilior. Illud etiam observo, quod Gordonus dicit p. 208. c. 19. Videtur sanctitas, signum Ecclesiae per piam & sanctam doctrinam. Necesse non est, ut vera Dei doctrina sit sancta, sana & irreprehensibilis. Ponit ergo sanctam doctrinam signum Ecclesiae. At testimonium nostrum primum, est ipsa sancta doctrina, veritas Evangelii. Hoc observato, cadit secundum & tertium argumentum Gordonii, signum debere esse notius re signata, Ecclesiam autem esse notio- rem testimoniis a nobis pro notis Ecclesia exhibitis: signum Ecclesiae etiam ignorantes Ecclesiam posse inducere in Ecclesia cognitionem: testimonia autem divina nostra solis in Ecclesia & sentibus esse nota. Nam 1. Ecclesiam Christianam esse coetum religionis alicujus gratia congregatum, potest quidem cognosci, seclusis his divinis testimoniis. At haec est confusa cognitio. Verum Ecclesiam esse coetum religionis Christianae & Evangelicae, religionis per Evangelium & sacramenta constitutae, per has solas notas, per haec divina testimonia unice & immediate cognoscitur. Et haec demum est cognitio distincta, per notas & testimonia. 2. Falsum est, haec testimonia solis existentibus in Ecclesia Christiana esse nota. Potest ex. gr. Iudaeus aut Turca scire, Christianam religionem esse doctrinam Evangelii novo testamento quodam expositi, & duobus sacramentis ablutione & coena confirmandam. Et tamen dubitare, An adhuc supersit ceteris aliqui, qui sincere & solide illam doctrinam habeat. Dubitationis occasionem ex mutuis Christianorum accusationibus sumunt, quanquam illa sufficiens argumentum non sit. Ille v. qui plane nescit Ecclesiam, & simul etiam testimonia illa nostra divina, aliam methodo docendus & ducendus est. Non sane ab Ecclesia fit exordium. Aliam rationem tradit Alexander Valignanus, tract. sing. Ioseph. Acoffa de procuranda Indorum salute. Anton. Possy. de iudaeis Indus & Senensibus lib. 9. & 10. Bibliotheca. Vide Considerat. nostram de Eccles. autor. Sed audiamus ulterius Gordonum disputantem pag. 205. Verum, inquit, ante omnia constituendum est hoc veluti fundamentum: quod ipsa naturalis ratio manifeste demonstrat, aliquam esse veram Ecclesiam in terris. Est enim illud unum ex istis primis principis fidei, quae naturali ratione evidenter probantur, sicut & Deum esse: Quare Apostolus ponit ista duo inter prima fidei principia, Heb. 11. 6. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est & inquirentibus se remunerator: qui autem ista inquireunt, ut remunerentur ab eo, sunt procul dubio in vera Ecclesia. Adhuc ipsa ratio naturalis perspicue docet, absurdum esse, existimare, nullam esse hominibus relictam a Deo viam ad salutem aeternam. Cum istud & Dei providentia & infinita ejus bonitati prorsus adveseretur: hac autem via non est alia, quam Ecclesia. Sed quia multiplex & incerta diversaque est hominis opinio de ista via, tam ad salutem necessaria, signa adhibentur, ut intelligamus, quam rem vera sit certa & indubitata via. Ex quo sequitur: certius & evidenter esse, veram Dei Ecclesiam esse, quam scripturam esse. Cum naturali ratione constet, Ecclesiam esse, quod de scriptura non constat. Ad hanc disputationem Respond. I. non jam nos inquirere velle, in illam evidentiam rationis naturalis, probantis Ecclesiam. Dicimus tantum, si ratione naturali constat, Ecclesiam esse, etiam ratione naturali constare, viam ad Deum aliquam esse, quam iuxta Ecclesiam, per quam venerit Ecclesia ad Deum. Nam ipsa Ecclesia materialiter loquendo

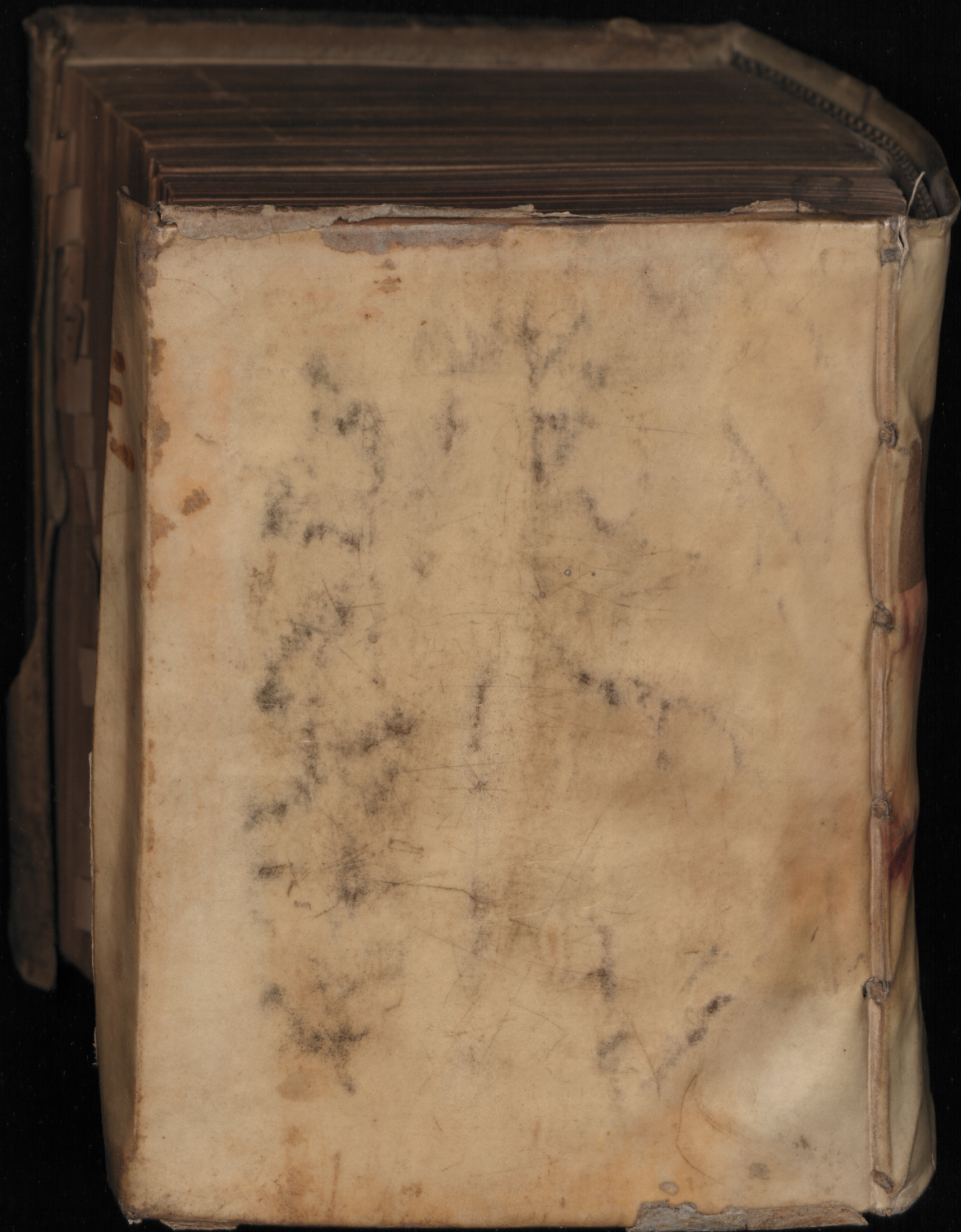
via non est. Alias via & viator unum & idem essent. Debuít igitur etiám naturali ra-
 tione prius constare; Deú voluisse homines accedere ad se, Deum *ἐκ τῶν ἀμάρτυρων*
 non reliquisse, *Act. 14. 17.* Deum voluisse remunerari accedentes ad se, Deum vo-
 luisse cognosci ab hominibus, Deum manifestasse se hominibus aliquá revelatione,
 & sic ortam esse Ecclesiam. *Qui igitur cætus religionis causâ congregatus aut*
congregabilis habet istas notitias de Deo accessibili, muneratore, cognoscibili,
manifestante & revelante, ille cætus est vera Ecclesia. At solus Christianorû
cætus religionis causâ congregatus habet istas notitias. E. solius Christiana
religionis causâ congregatus cætus est vera Ecclesia. Major secundum Gordo-
 num est luminis naturalis. Minoris probationem petet infidelis. Itaque producimus
 nostra tria divina *ἐν τῇ γῆ* testimonia, & dicimus, illa esse illas notitias. Vt autem
 credat, partim postulamus ab infideli, ut nobiscum ingrediatur considerationē te-
 stimoniorum nostrorum, quæ methodus etiám in scientiis tradendis ab Aristotele
 est proposita. *l. 1. post c. 10. T. 25.* partim plurima insignia & excellentia accidentia
 circa S. literarum in primis testimoniū ipsi proponimus, qualia circa nullū, quod
 quidem in orbe pro divino testimonio jactatū fuit, ostendi possunt: qualia colligit
 Bellarminus l. 1. de V. D. c. 2. inter quæ exclamatur; sacris literis nihil esse notius, ni-
 hil certius, ut stultissimum esse necesse sit, qui illis fidem habendā neget. Adde etiā
 Serarium in proleg. bibl. c. 1. & alios. Vides igitur Gordone, nō posse probari Ecclesiæ
 auctoritatem, nisi probatum sit prius divinum nostrum *ἐν τῇ γῆ* testimoniū, seu
 potius illustretur, quod principiis convenit. II. Sicut naturali ratione constat, juxta
 Gordonū, aliquā Ecclesiā esse, cui se Deus manifestaverit, an a hæc vel illa sit, ex gr.
 Romana, Græca, Abyssina, Georgiana, Armena, & c. non ex naturali luce, sed ex cer-
 tis & immediatis principiis & notis propriis constare debet, quas nos dicimus esse
 nostra tria *ἐν τῇ γῆ* testimonia divina; ita etiám lumini naturali consentaneū est,
 Deū sese etiā ratione voluntatis salvificæ non reliquisse *ἀμάρτυρον*: unde ex instin-
 ctu naturali homines ad cultum & religionē Dei alicujus feruntur. Quodnam a il-
 lud sit *μαρτύριον*, quod est principium & fundamentum constituendæ Ecclesiæ, &
 cum vero Deo uniendæ, & an S. scriptura, seu verbum salutis in eā expositum illud
 sit, id tum ipsa loquitur, tum varia alia ostendunt, quæ circa eam contigerunt. Prius
 Raimundus Sabunde Hispanus, *magni & solidi vir ingeni*, juxta Possevin. in
appar. p. 316. in Theologia naturali; seu Thesouro divinarum considerationum
pulchrè deducit, edit. Tholosan. f. 134. 135. & seq. ex modo loquendi autorita-
tis & majestatis pleno, in S. literis usitato, ubi omnia dicuntur pro imperio
& ex plenitudine potestatis, sine probationibus & demonstrationibus, de rebus
 tamen maximè à sensu & scientiâ hominum remotis; & ex aliis considerationibus.
 De posteriori ex Bellarmino, Serario & aliis, itemq; ex ratione providentiæ & sapi-
 entię Dei, suis oraculis divinis optimè consulentis constat. Manet igitur testimo-
 nia tria divina *ἐν τῇ γῆ* esse invicta, infallibiliaq; *κεφάλαια* Ecclesiæ veræ Christianæ.
 §. 33. Et ita quidem finimus cum Bono Deo, à quò exorsí sumus, disertatio-
 nem nostram de triplici illo testimonio *ἐν τῇ γῆ*: gratias tribus *ἐν ὑμῶν* testibus
 humiles devotissimasque agentes pro admirando sanctissimoque illo
 testimonio, quod ut perenne nobis sit & luceat, ipsa faxit San-
 cta Trinitas, summa unitas. Amen.

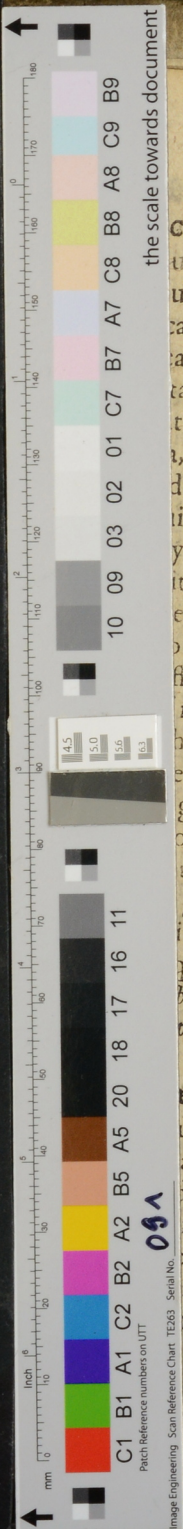
F I N I S.

IV.

ca genus non est ars nec prudentia.

ut prolixi sumus, nulla flagitat nece stras: unico igr
ur: quicunq; habitus philosophicus non est practi-
ca vitia & virtutes, circa contingentia, circa ea quæ
adunt, illius quoq; genus esse nequit. Atqui Meta-
phis habitus Erg. genus ejus prudentia esse nequit.
t prudentiæ propria indoles, uti minorem ipsius
a, quæ est mera theoretica seu speculativa. De arte
dam movere ausi sunt, quibus opponimus hanc ar-
ti non competit definitio artis, illius genus ars esse
ysicæ non competit definitio Artis. Erg. Major
tio generis competit speciei generi subjectæ, quia
eò est corpus animatum sensu præditum. Minor
one artis. Ars, inqt. Philosophus 6. Ethic. est habi-
tfectivus: hoc a. de Metaphysica nemo sanæ men-
theor. transe. disp. 1. th. 28. p. 10. quia habitus pra-
physica, quomodo ars erit? Cum omnis ars sit habi-
es habitus practici: Forſan species alicui compe-
genus illius speciei? quod ego non crediderim,
omo sit & non animal: Hac ille. Artem contem-
m Mart. part Metaph. l. 1. q. 2. f. 1. & Scharf. theor.
p. 20. proclamamus σιδυρόζυλον. Nec juvat eum
io, quam ex Luciano suo accurato illo definitore
quæ quam perfecta & accurata sit, videatur Exc.
b. 1. art. 3. f. 3. p. 10. Scheibl. Met. l. 1. c. 1. art. 2. n.
p. 7. l. 1. quest. 1. & alii.

V.

ca genus non est intelligentia.

ulio non adeò sit apud Dd. Metaph. controver-
a brevis ero: sicut a. de scientia strictè ita dicta
lidedò non possit esse genus Metaphysicæ, quia
siones: ita nunc de intellectu dicimus, quod hic
æ constituere nequeat, quia præcisè Principia
mentum. Qui habitus in nudis acquiescit Prin-
a. esse nequit. Ast intelligentia talis est. Erg. Ma-

A 3

jor